

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Domovské právo, vznik, vývoj a jeho proměny
v 19. a 20. století do roku 1939**

Zpracovala: Bc. Renata Brejchová

Plzeň 2014

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, srpen 2014

Bc. Renata Brejchová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí diplomové práce JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové za ochotu a trpělivost, s níž přistupovala ke konzultacím týkajícím se této práce, a za zajímavé podněty a rady, kterými mi pomáhala při jejím zpracování.

Obsah

Úvod	6
1. Pojem domovského práva	10
2. Počátky domovského práva v habsburské monarchii – první zákonné podněty	13
2.1. Dvě linie vývoje zákonodárství v oblasti domovského práva	14
2.2. Ohlašovací povinnost	16
2.3. Linie politického domicilu	20
2.4. Linie konskripce	23
2.4.1. Konskripční patent z 10. března 1770	24
2.4.2. Konskripční patent z 18. září 1777	25
2.4.3. Konskripční patent z 25. října 1804 a výklad domovské příslušnosti podle tohoto patentu	27
3. Domovské právo kodifikované v obecních zákonech	33
3.1. Domovské právo podle prozatímního obecního zákona ze dne 17. března 1849 – zákon č. 170/1849 ř. z.	33
3.2. Domovské právo v obcích, které měly od roku 1850 samostatné městské statuty	40
3.3. Domovské právo podle obecního zákona ze dne 24. dubna 1859 – zákon č. 58/1859 ř. z.	42
3.4. Domovské právo podle rámcového obecního zákona ze dne 5. března 1862 – zákon č. 18/1862 ř. z.	45
3. 5. Vybraná ustanovení ze zřízení obecního pro království České z roku 1864	46
4. Zákon o právu domovském č. 105/1863 ř. z. a jeho novely	48
4.1. Potřeba revize domovského práva a cesta k novele	53
4.2. Historie chudinské péče, chudinský zákon a zákonodárství v sociální oblasti	58
5. Domovské právo v letech 1918 – 1939	62
5.1. Policejní a pobytové přihlášky	66

Závěr.....	67
Resumé	70
Seznam použitých pramenů a literatury	72
Přílohy	76

Přílohy

1. Obecní zákon (císařský patent ze dne 24. dubna 1859, č. 58 ř. z.)
2. Zákon domovský ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105, doplněný zákonem ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222 týkající se úpravy poměrů domovských
3. Domovský list z roku 1869
4. Domovský list nevyplněný z doby monarchie
5. Domovský list z roku 1940
6. Zákon o postrku – zákon ze dne 27. července 1871 ř. z. č. 88, jímžto se pořádá policejní vyhošťování a honění postrkem
7. Vybrané judikáty k otázce z domovského práva
8. Zákon č. 174/1948 Sb. ze dne 30. června 1948 o zrušení domovského práva
9. Policejní přihláška (SOA v Plzni)
10. Přihláška trvalého pobytu občana (SOA v Plzni)

Úvod

Předkládaná diplomová práce se věnuje institutu domovského práva od jeho vzniku v polovině 19. století do roku 1939, přičemž mapuje i období před vlastním uzákoněním domovského práva, tedy určité sociální i ekonomické tendence, které vznik tohoto institutu ovlivnily, konkrétně některé patenty, nařízení či zákonná opatření vydané za vlády Marie Terezie a Josefa II., a dále budou zmíněna jednotlivá obecní zřízení, která taktéž institut domovského práva obsahovala. Taktéž se tato práce dotkne i období po roce 1939, neboť domovské právo na území Československa zaniklo až k 31. prosinci 1948 zákonem č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva, a od roku 1949 už existoval jen institut státního občanství, který po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 koexistoval souběžně s recipovaným domovským právem, kdy každý, kdo měl ke dni vzniku státu, tedy k 28. říjnu 1918, domovské právo k obci, nad níž vykonával československý stát právo svrchovanosti, nabyl občanství bez ohledu na svoji národnost.¹

Domovské právo, byť se jedná o důležitý právní institut ve vývoji raně moderního státu, není doposud příliš mnoho prozkoumáno. Důvodem je nepochybně skutečnost, že se tematika domovského práva nachází na průsečíku různých oborů, zejména sociálních a právních dějin, kdy jen málo historiků se zabývá právními dějinami a právní historikové toto téma taktéž opomíjejí.

Výjimkou jsou práce Jana Janáka, zejména Příčiny vzniku předlitavské sociální správy (Brno 1970) a Domovské právo ve starém Rakousku (Praha 1975), tyto se však zaměřují spíše na druhou polovinu 19. století.²

Dále se v posledních letech touto problematikou zabývá Zdeňka Stoklásková, která zmapovala právě období před vydáním říšského zákona o domovském právu v roce 1863 a před obecními zřízeními, a z jejichž prací je

¹ Oběžník min. vnitra ze dne 24. května 1919 č. 21419, Věstník I, 118, Boh. 3639 adm aj.
In VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 13.

² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 9.
ISBN 978-80-86488-45-5.

v první části této diplomové práce čerpáno. Jak sama uvádí, nezanedbatelný vliv na malou zmapovanost institutu domovského práva má též časová i jazyková náročnost na zpracování tematiky, neboť před rokem 1849 neexistovala žádná souborná zákonná norma a bylo třeba prostudovat všechny do té doby zveřejněné patenty a nařízení, jež sice byly vydány za jiným účelem, avšak domovské příslušnosti se dotýkaly.³

Úvodní část je věnována objasnění pojmu domovského práva a jeho významu pro chudé vrstvy obyvatelstva, srovnává vývoj zákonodárství v této oblasti v ostatních evropských zemích. Dále jsou zmíněny problémy, které tento institut a jeho vývoj provázely, a příčiny těchto problémů. Taktéž je v této části naznačeno, že bádání v oblasti dějin domovského práva a státního občanství má i v současné době velký vliv na pochopení mnoha dnešních společenských jevů.

Druhá kapitola se věnuje raným zákonným podnětům, které předcházely vlastnímu uzákonění domovského práva i obecních zřízení, a sleduje tyto ve dvou liniích. První je linie politického domicilu, který je jako pojem v podstatě totožný s pojmem domovského práva a který domovskému právu předcházel, neboť byl obsažen v zákonných normách již od poloviny 18. století, zatímco termín domovského práva se objevil až v provizorním obecním zřízení v roce 1849. Druhou linií je pak linie konskripce a jednotlivé konskripční patenty.

V úvodu této kapitoly je v souvislosti s rozpadem vrchnostenské správy a s tím související vznikající povinnosti státu postarat se o nemajetné poddané zmíněna nově nastalá potřeba rozlišit poddané na potřebné a produktivní a tedy i potřeba evidence poddaných za účelem této selekce. Tato tendence dala vzniknout ohlašovací povinnosti.

V podkapitole k ohlašovací povinnosti jsou popsána jednotlivá tereziánská nařízení vydaná okolo poloviny 18. století a motivy, které vedly k jejich vydání, tedy především zamezení potulky a žebroty.

V části o politickém domicilu je věnována pozornost „nejvyššímu rozhodnutí“ o potulce a žebrotě z roku 1754, ze kterého je zde citováno a jsou

³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 297-298. ISSN 0862-6111.

popsány instituty a kategorie z tohoto rozhodnutí, které se později přenesly do zákonů o domovském právu. Také je zde zmíněn institut postrku.

Co se týká konskripce, jsou zde v podkapitolách podrobněji specifikovány jednotlivé konskripční patenty a popsán mechanismus provádění konskripce na území konskribovaných zemí a jeho vývoj, neboť i když byla konskripce původně zamýšlena jako seznam osob povinných vojenským odvodem pro zefektivnění náboru nových sil do armády a z důvodu nutnosti vytvořit stálé vojsko, stala se časem účinným nástrojem státu k získání kompletního přehledu o obyvatelstvu, jeho územní příslušnosti a sociálním rozvrstvení. Z toho důvodu konskripční patenty znamenaly zásadní zákonné normy pro později vytvořené domovské právo. Konskripční patent z roku 1804 je zde popsán podrobněji, neboť měl v pozdější době, byť už dávno neplatil, vliv na posuzování domovské příslušnosti osob v mnoha sporech.

Třetí kapitola se věnuje institutu domovského práva v jednotlivých obecních zákonech, počínaje provizorním obecním zákonem ze 17. března 1849, kde bylo domovské právo uzákoněno poprvé. Dále je uveden průlom do jednotné úpravy domovského práva v městských statutech velkých měst v roce 1850, kde bylo domovské právo upraveno odlišně na základě intervencí velkých měst, která se jako centra průmyslové výroby sice nebránila masovému přílivu pracovních sil, ale odmítala už tyto nemajetné vrstvy chudinsky zaopatřovat v době stáří nebo v případě invalidity či nemoci. Takto upravené znění, nevstřícné k nemajetným pracujícím lidem, přešlo i do následného obecního zřízení z 24. dubna 1859, ze kterého vešla v platnost právě jen ustanovení o domovském právu.

Při popisu jednotlivých ustanovení jsem mimo jiné čerpala z knihy, jež byla v roce 1877 vydána jako praktická příručka pro úředníky a podrobně se věnuje výkladu domovské příslušnosti v jednotlivých zákonech a nařízeních v souladu s mnoha ministerskými výnosy, které jednotlivá ustanovení v té době vykládaly a upřesňovaly.

Zmínka je taktéž o rámcovém obecním zákonu z 5. března 1862, ve kterém byla určena pravidla pro vydání jednotlivých zemských obecních zřízení a ve kterém bylo stanoveno, že pro úpravu záležitostí domovských bude vydán zvláštní říšský zákon. Ten hned následující rok vstoupil v platnost.

V kapitole čtvrté se pojednává o říšském zákonu o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a též o jeho novele ze dne 5. prosince 1896. Je zde v souvislostech popsáno, za jakých okolností zákon vznikl a jaké tendence se do jeho znění promítly, což byl v důsledku důvod, proč byl od počátku kritizován.

Dále je část textu věnována výkladu několika ustanovení tohoto zákona. Zde jsem jako zdroj použila knihu, která byla v roce 1899 vydána také jako pomocná příručka pro obce i úřady v problematice domovského práva a která kromě výkladu obsahuje i odkazy na rozhodnutí správního soudního dvoru publikovaná v Budwinského sbírce. Tato rozhodnutí byla vydána v mnoha sporech, které byly v oblasti domovského práva vedeny.

Část kapitoly následně popisuje příčiny, které si vynutily potřebu revize zákona o domovském právu a dlouhou cestu, která k jeho značně kompromisní novele vedla.

Zvláštní podkapitola je věnována chudinskému zaopatření a chudinské péči vůbec. Stručně je popsána historie chudinské péče a řešení chudinství v jednotlivých obecních zřízeních a následně v zákonu o domovském právu. Větší pozornost je pak věnována samotnému chudinskému zákonu z roku 1868, zákonu o postrku z roku 1871 a protituláckému zákonu z roku 1873.

Pátá část se týká domovského práva po roce 1918 po vzniku Československé republiky, kdy nový stát převzal stávající platné zákony. Ve vývoji zákonodárství v oblasti domovského práva nedošlo k žádným výrazným změnám, které už v té době s ohledem na dělnické pojištění nebyly tolik naléhavé. Zmíněno je státní občanství, které s domovským právem vždy souviselo, a po vzniku republiky se dostalo popředí. Poznámka je o Nejvyšším správním soudu, jehož nesčetné nálezy z oblasti domovského práva, chudinského opatření a v neposlední řadě i státního občanství byly pramenem domovského práva. Také je zde poznámka o policejních a pobytových přihláškách, které jsou dnes uloženy v mnoha městských nebo oblastních archivech, případně v Národním archivu v Praze, a které sloužily při evidenci osob.

Závěrem je pak zmíněno o zániku domovského práva v roce 1948 a institutu státního občanství.

1. Pojem domovského práva

Domovské právo či též domovská příslušnost představovalo právní pouto fyzické osoby ke konkrétní obci, přičemž toto právo zároveň zaručovalo jeho nositeli vedle nároku na nerušený pobyt v obci také právo na chudinské zaopatření, které hrálo v hospodářských a sociálních poměrech monarchie a později i Československé republiky významnou roli.⁴

Pro vývoj raně moderního státu představuje domovské právo jeden z nejdůležitějších fenoménů. Působnost domovského práva byla praktickým uplatněním řešení sociálních problémů a pro nemajetné vrstvy obyvatelstva v období přechodu ke kapitalismu a v samotné epoše kapitalismu byla naprosto zásadní. Význam pro nejnižší vrstvy obyvatelstva spočíval právě v tom, že domovská obec představovala jediné místo, odkud nemohl být chudý, práce neschopný či starý člověk vyhnán a kde mu měla být poskytnuta pomoc podle možností obecních financí v rámci chudinských zákonů.⁵

V Evropě se vývoj zákonodárství o domovském právu ubíral dvojitým směrem. Ve většině vyspělejších kapitalistických států, např. v Německu (s výjimkou Bavorska), Švýcarsku, Francii a Holandsku se domovské právo postupně omezilo na zaručení nerušeného pobytu v domovské obci, zatímco s ním původně spojené chudinské zabezpečení bylo přeneseno z domovských obcí na tzv. podpůrná bydliště, která se získávala několikaletým pobytem. Ve zbývajících menších skupinách států však nadále zůstalo domovské právo prvořadou sociální institucí, neboť s ním byl i nadále spojen nárok na chudinské zaopatření. Takto to bylo v již zmíněném Bavorsku, v omezené míře ve Velké Británii a zejména pak v Rakousku.⁶

⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 351. ISBN 978-80-87212-39-4.

⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006, s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

⁶ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Poceta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 147.

„Pod pojmem domov se rozumí ona obec, do níž státní občan s právem nezrušitelného pobytu a nárokem na chudinské zabezpečení v případě bezmocnosti osobně náleží.“ Termín domovské právo se začal používat až se zavedením provizorního obecního zákona v roce 1849, do té doby se v této souvislosti objevovaly pojmy „politický domicil“ (*Politisches domicil*), domovská příslušnost“ (*Heimatzuständigkeit*), „příslušnost“ (*Zuständigkeit*) nebo „příslušná vrchnost“ (*Zuständigkeitsobrigkeit*).⁷

Institut domovského práva provázely dlouhodobě velké problémy, které byly již za monarchie příčinou časté novelizace obecních zřízení a následně i novelizace vlastního zákona o domovském právu, a taktéž předmětem permanentních reformních úvah, v jejichž pozadí stály rozdílné zájmy zemědělských a průmyslových zaměstnavatelů, obojí navíc v trvalé konfrontaci s rozpočtovými obtížemi obecní samosprávy.

Důvodem hlavních problémů byla samotná konstrukce domovského práva, která nepředpokládala fyzický pobyt oprávněné osoby v domovské obci, na němž nebylo možno trvat jak z důvodů potřeb hospodářské mobility, tedy pohybu lidí za prací, tak i z důvodů právních, tedy záruky svobody pobytu a pohybu. Existoval pak rozdíl mezi místem, kde občan skutečně žil, a místem, v němž měl domovské právo, a tato skutečnost často bývala příčinou kuriózních a pro některé obce obtížně řešitelných situací, totiž že přestože zchudli-li občan v důsledku ztráty schopnosti obživy v místě, kde dlouhá léta pracoval, připadl na starost obci, která jej vlastně neznala.⁸

Po vzniku samostatného státu v roce 1918 se zdálo, že dojde v chudinské péči, která s domovským právem úzce souvisela, k zásadní reorganizaci. Uvažovalo se o budoucím převzetí chudinské správy vyššími složkami samosprávy, resp. státem a vláda se zavazovala k vypracování návrhů potřebných zákonů, ale tyto návrhy nikdy předloženy nebyly. A tak přestože panovalo

⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří– MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006, s. 138. ISBN 80-7325-091-8.

⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 351. ISBN 978-80-87212-39-4.

všeobecné přesvědčení, že stávající koncepce domovského práva účelu nevyhovuje, zásadní transformace domovského práva se neuskutečnila.

Zároveň se také po vzniku ČSR dostal do popředí pozornosti další právní aspekt domovského práva, a to jeho úzká souvislost s institutem státního občanství, kdy občanství bylo právní skutečností prvořadou a pro domovské právo prejudiciální.⁹

Domovské právo bylo nezcizitelné a musel ho mít každý občan¹⁰, mohlo být pouze nahrazeno domovským právem k jiné obci.

Existence domovského práva přetrvala první i druhou Československou republiku, protektorát Čechy a Morava i krátké poválečné období, s nástupem komunistické diktatury v roce 1948 však tento institut zanikl, konkrétně bylo domovské právo zrušeno k 31. prosinci 1948 zákonem č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva.

Dějiny státního občanství, domovského práva a vznik raně moderního státu se staly předmětem bádání historie až ke konci 20. století v souvislosti s rozvojem sociálních dějin, které začaly spatřovat v sociálních jevech jako je migrace, přechod hranic, postrk, azyl a boj o pracovní povolení důležité nástroje nové společnosti. Hranice byly do té doby převážně tématem vytváření státních celků a válečných konfliktů. Bylo třeba nazírat hranice z pohledu každodenního života „nevýznamných lidí“ a kontrolních orgánů, případně úmyslu státu evidovat a kontrolovat obyvatelstvo a propustnost hranic. Taktéž historické bádání v oblasti zacházení s cizinci dává mnoho možností poznání aktuálních společenských jevů, jako jsou například narůstající vlny uprchlíků na celém světě.¹¹

⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 352. ISBN 978-80-87212-39-4.

¹⁰ Institut občanství existoval už za monarchie, do roku 1867 bylo občanství pouze rakouské, po Rakousko-uherském vyrovnání a přeměně Rakouského císařství v Rakousko-Uhersko existovalo občanství dvojí, rakouské a uherské. Taktéž Všeobecný zákoník občanský (ABGB z roku 1811) se problematice státního občanství věnoval, viz § 28: Neomezené požívání občanských práv získávají státní občané. Občanství občanů je dědičné, rakouským občanům od narození vlastní... (Den vollen Genuß der bürgerlichen Rechte erwirbt man durch die Staatsbürgerschaft. Die Staatsbürgerschaft in diesen Erbstaaten ist Kindern eines Österreichischen Staatsbürgers durch die Geburt eigen).

¹¹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Maticе moravská, 2007, s. 9. ISBN 978- 80-86488-45-5.

2. Počátky domovského práva v habsburské monarchii – první zákonné podněty

Vývoj institutu domovského práva úzce souvisí se zanikáním patrimoniální správy. Dokud byli poddaní jednotlivci zcela v moci vrchností, bylo na druhé straně povinností vrchností, aby se postaraly o každého poddaného, který si nebyl sám schopen k životu potřebné prostředky opatřit. K takové podpoře používaly vrchnosti různých způsobů, ať už přímou podporou chudých, pomocí různých chudinských fondů či jinak.

Postupným uvolňováním pout vzájemných vztahů mezi vrchností a poddanými, se kterým souviselo osvobození od poddanských povinností a od toho odvislým pozbýváním povinnosti vrchností zaopatřovat chudé, nastávala potřeba nahradit tyto vztahy jinými, které by dávaly jednotlivci nejen povinnosti, ale i práva pro nerušený pobyt mezi ostatními, z poddanství taktéž osvobozenými osobami. Vrchnosti, které se již recipročně necítily být vázány povinností opatřovat nemajetné a nemocné, se snažily tyto svoje dosavadní povinnosti přesunout jinam, především na obce, které se stejně jako jednotlivci stávaly na vrchnostech stále nezávislejšími. Za tím účelem byla pro chudé osoby zachována nebo nově zřizována zvláštní chudinská zařízení a instituce, tedy různé chudobince, chorobince, fondy či nadace a jiné, aby péče o ně byla zabezpečena a nebyly ponechány samy sobě, aby se živily žebrotou. Protože však toto zdaleka nevyřešilo problémy všech chudých a protože zároveň s rozpadáním patrimoniálních poměrů byla obnovena stěhovací volnost obyvatelstva, bylo třeba s potulkou a žebrotou bojovat i zákonnými opatřeními.

Prvním takovým předpisem byl tereziánský řád o postrku žebráků a opatření chudých z 16. května 1754, ve kterém lze již dohledat první počátky politické příslušnosti k osadě. Též brzo následující „nejvyšší rozhodnutí“ o potulce a žebrotě z 16. listopadu 1754, byť ještě zdaleka neobsahovalo soubor norem pro domovské právo, jež vznikly mnohem později, již obsahovalo postuláty o nerušeném pobytu v obci a o zajištění v případě bídy, což jsou dva základní pojmy domovského práva a z toho důvodu jej lze považovat stejně jako

pozdější konškrpční patenty z let 1777 a 1804 za zákonné základy domovského práva.

Je tedy zřejmé, že již v tomto stadiu vývoje společnosti, celé století před uzákoněním domovského práva, se rýsují první znaky, které v konečné úpravě připravovaly pozdější pojem domovského práva, jehož obsahem bylo vedle práva na nerušený pobyt v domovské obci taktéž právo na chudinské zaopatření v této obci.¹²

2.1. Dvě linie vývoje zákonodárství v oblasti domovského práva

Zákonodárství raně moderního státu, které položilo základy domovskému právu a vyústilo jeho první kodifikací v provizorním obecním zákonu z roku 1849, šlo ve dvou liniích. První byla linie politického domicilu, čemuž dala podnět potulka a žebrota, protože kvůli jejímu zamezení se stát zabýval teritoriální příslušností osob neschopných práce a hledal jejich politický domicil.¹³ Ta prioritně vycházela z potřeby úpravy chudinství. Druhou linií byla linie domovské příslušnosti, která šla cestou konškrpce a která, byť tato vznikla za účelem potřeby stálé armády a jejího pravidelného zásobování „mladými muži“ a s tím související potřebou přehledu a kontroly soukromého konání a pohybu obyvatelstva, byla vedena snahou rozdělit obyvatelstvo na domácí a cizí, neboť jedině ten kdo byl domácí, mohl ve své obci dostat práva na zaopatření v případě zchudnutí. Oběma liniím předcházela ohlašovací povinnost, jejímž účelem bylo získat přehled o pohybu všech osob a tím snáze udržet v mezích žebrání a potulku.

Obě linie byly provázané, přesto sociální stránka vývoje institutu domovského práva byla od samého počátku základní, protože „fundamentem

¹² VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 273.

¹³ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 147-148.

domovského práva je chudinská podpora, neboť nehledí-li se na chudinskou podporu, je pojem domovského práva dost prázdný¹⁴.

Uzákonění domovského práva tedy nebylo otázkou jednorázového impulsu či potřeby, ale naopak k němu vedl dlouhodobý vývoj společnosti na přelomu dvou dějinných epoch, rozpadající se feudální společnosti s již zmíněným rozpadem patrimoniálních vztahů a nastupujícího kapitalistického řádu. A již v začátcích tohoto vývoje lze vysledovat několik podnětů, které vedly k potřebě obyvatelstvo teritoriálně začlenit, sociálně ukáznit, evidovat.

Již v polovině 17. století po skončení třicetileté války (Vestfálský mír) se suverenita nad určitým územím stává v Evropě realitou. Tato skutečnost se považuje za vítězství územního principu nad univerzální středověkou autoritou na straně jedné a partikulárními snahami feudálů na straně druhé. Novodobý, převážně absolutistický stát potřeboval správu vykonávanou profesionálním aparátem, který by účinně zabezpečoval potřeby státu, tedy panovníka, a to zejména v záležitostech finančních, daňových a vojenských, a zároveň vykonával v těchto oblastech vrchnostenskou správu.¹⁵

Výše uvedené mělo úzkou souvislost s potřebou důkladné evidence. Potřeba zdokonalení evidence obyvatel přímo souvisela s rozsáhlou reformní činností, která si vyžadovala objektivní informace o obyvatelstvu, neboť jak tvrdili tehdejší národohospodáři – snaha řídit někoho, aniž bychom o něm měli dostatečné údaje, je nesmyslná a pošetilá.¹⁶

¹⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015005.htm>

viz stenoprotokol ze zasedání Sněmu království Českého 1883-1889, 1. zasedání (5. července - 11. srpna 1883), 15. schůze (čtvrtek 2. srpna 1883), ze závěrečného slova Dr. Albína Bráfa

¹⁵ HENDRYCH, Dušan. *Správní věda*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 25-26. ISBN 978-80-7357-248-8.

¹⁶ http://www.czso.cz/csu/2014ediciplan.nsf/publ/320184-14-n_2014. *Příběh statistiky*. Český statistický úřad, 2014. ISBN 978-80-250-2517-8.

2.2. Ohlašovací povinnost

Již na počátku vlády Marie Terezie můžeme pozorovat snahu zaevidovat veškeré poddané a mít tak díky tomu lepší přehled a z toho vyplývající možnost dozoru nad touto masou lidí.

Jedním z důvodů těchto snah byla změna formy přístupu k nemajetným vrstvám. Protože krize 18. století dopadla především na okrajové skupiny obyvatelstva, bylo třeba tento problém řešit. Dosavadní dobročinnost měla být nahrazena centrálně řízenou péčí o chudé, a proto bylo nutné provést selekci nemajetných podle míry potřeby. S tím také nutně souviselo další rozlišení poddaných na potřebné a produktivní, přičemž ti, kteří mohli, ale nechtěli pracovat nebo se odmítali podřídit represivnímu systému výchovy k práci, byli stíháni krutými tresty. A právě selekce poddaných na potřebné a produktivní si vynutila základní rozlišení na cizí a domácí, kdy jedině domácí mohli být v rámci možností a podle potřeby zaopatřeni příslušnými institucemi.¹⁷

Nevyjasněný pojem cizince činil veliké potíže zejména úředníkům státní správy, kteří hledali pragmatická hlediska pro odlišení domácích a cizích. Situaci výstižně vyjádřil znalec úředního a správního policejního systému Johann hrabě z Barth-Barthenheimu:

„Cizí jsou ti, kteří jsou narozeni buď v nekonskribovaných provinciích nebo v cizích státech a kteří se ještě nenacionalizovali v nějaké konskribované zemi. Že jsou pod tím míněni zvláště zahraniční cizinci, se rozumí samo sebou, ale také tuzemští cizinci, tzn. cestující z provincií, stejně jako zahraniční cizinci, na tyto je však třeba bráti více ohledu a zacházeti s nimi méně přísně.“ (Johann Ludwig Ehrenreich von Barth-Barthenheim, System der österreichisch-administrativen Polizey mit vorzüglicher Rücksicht auf das Erzherzogthum unter der Enns, sv. 1, Wien 1829, s. 27).

¹⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 300. ISSN 0862-6111.

Jeho pragmatický názor je zdánlivě v rozporu s názorem znalce práva Johanna Vesque von Püttlingena, který vycházel čistě ze Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811 („ABGB“).

Ještě před zavedením ABGB lze nalézt první pokusy o zrovnoprávnění domácích a cizinců před zákonem, jako např. „Stempelpatent“ z roku 1784 nebo stejné zacházení s domácími a cizinci po desetiletém nepřerušném pobytu ve státě, tzv. decenniu, u soudu.

Podle ABGB náležela cizincům stejná práva a povinnosti jako rakouským státním občanům, jestliže k užití určitého práva nebyl výslovně vyžadován status rakouského státního občana. Před zavedením ABGB se užívalo jako základ právního zacházení s cizinci tzv. právo odplaty, což znamenalo, že jsou důležité dva principy, a to tzv. formální reciprocity a tzv. materiální reciprocity. Zatímco princip formální reciprocity vyžaduje stejné zacházení s cizinci jako s vlastními státními občany bez ohledu na to, jak je s rakouskými státními občany v určitém případě v určité zemi zacházeno, tak princip materiální reciprocity znamená použití maxima zákonných nařízení na cizince v Rakousku, podle kterých se chová cizí stát k rakouským státním občanům, bez ohledu na to, zda jsou v určitém případě rovni domácím státním občanům. Teoretický základ reciprocity byl jasný, praktická realizace však přinášela mnoho obtíží.

Oba výše zmínění významní úředníci se shodují v praktické realizaci, tedy že je nutné oddělit cizince na „dobře smýšlející“ a „podezřelé“. Je však nepochybné, že nevyjasněná kritéria k určení oné pomyslné hranice mezi oběma skupinami, která úředníci na nejnižší úrovni potřebovali jako zákonnou „oporu“ při klasifikaci cizinců, působila značné obtíže v každodenní praxi.¹⁸

V souvislosti s potřebou evidence poddaných vyšlo 1. července 1746 jedno z raných zákonných opatření v této oblasti, které zakládalo povinnost hlásit během 24 hodin každého cizího na příslušném úřadu, přičemž kompetence těchto úřadů byla v té době velmi nevyjasněná. Pojem cizí zde není určen státní příslušností, nýbrž ve smyslu pozdějšího politického domicilu. Ohlašovací povinnost byla

¹⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 14-28. ISBN 978-80- 86488-45-5.

uložena oboustranně, jak ze strany příchozích, tak ze strany poskytovatele ubytování a za její neplnění hrozily těžké tresty. Účel mít přehled o cizích osobách v každé obci byl sice dobrý, ale s ohledem na nedostatečné zákonodárství v oblasti politického domicilu nebyl vždy naplněn.¹⁹

O něco později, 3. dubna 1750, bylo vydáno další nařízení, podle kterého měli hostinští vést knihu hostů, do které měli zapisovat veškeré nově příchozí a ohlašovat tyto osoby představitelům obce. Pokrokové bylo, že pro sjednocení evidence byly zavedeny formuláře, prostřednictvím kterých hostinští, vlastníci domů či domovníci nebo jiní poskytovatelé ubytování prováděli hlášení cizinců.²⁰

Jeden z dalších patentů z 18. června 1751 byl motivován vážným problémem, se kterým se v té době Vídeň potýkala, a to žebrotou. Tento patent byl lokálně omezen pouze pro Vídeň, ale v roce 1754 následovalo „nejvyšší rozhodnutí“ o potulce a žebrotě vydané pro celé tzv. německé dědičné země (podrobněji v kapitole o politickém domicilu).

Právě žebrota a potulka byly jedním z podnětů k tomu, aby se stát zabýval teritoriální příslušností osob a hledal jejich politický domicil. Za každý dům byla jmenována odpovědná osoba, která měla za povinnost předávat hlášení o nově příchozích, aby byl získán alespoň základní přehled o cizích osobách v sídelním městě.²¹

Ohlašování bylo prováděno pomocí tištěných formulářů, což usnadňovalo jak práci s vyplňováním údajů povinným, tak i umožňovalo lepší kontrolu a evidenci kontrolním a dozorujícím úřadům. Možnost zjednodušení evidence pomocí formulářů byla také dána tím, že v témže roce bylo ve Vídni provedeno číslování domů.

¹⁹ Nařízení z 1. července 1746, zákony Marie Terezie, sv. 1 (1789), č. 35.

²⁰ Nařízení z 3. dubna 1750, zákony Marie Terezie, sv. 1 (1789), č. 96.

²¹ Patent pro Vídeň z 18. června 1751, zákony Marie Terezie, sv. 1 (1789), č. 139.

In: STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 25-28. ISBN 978-80- 86488-45-5.

Domy byly původně označovány jménem rodu, rodiny nebo osoby, které v nich žily, případně podle profese obyvatel domu (např. U mlynáře), ve městech se zase využívalo při pojmenování budov snadno zapamatovatelné označení sochařského nebo malířského prvku zpravidla nad vchodem domu, např. vyobrazení zvířete, rostliny či předmětu.

Vídeňské domy, jak již bylo zmíněno, byly očíslovány v roce 1751, k číslování domů v ostatních konskribovaných zemích došlo mnohem později, mezi léty 1770, kdy vyšel zákon o číslování domů, a 1804, kdy bylo číslování domů uzákoněno celoplošně. První číslování probíhalo ve většině obcí za pomoci vojska od podzimu roku 1770 do roku 1771 a stavení byla čísla doslova popisována (proto čísla popisná), čísla byla napsána křídou na vrata či dveře nebo namalována na omítku, případně byly použity dřevěné, plechové nebo keramické tabulky s čísly. Církevní stavby, tj. kostely a kaple, neobývané věže nebo vodárenské stavby byly z číslování vyjmuty.²²

Zákony týkající se ohlašovací povinnosti vydané Josefem II. sledovaly stejnou linii jako zákony vydané Marií Terezií, byl však kladen větší důraz na potrestání těch, kteří ohlašovací povinnost neplnili. Již za pozdní vlády Marie Terezie a následně za vlády Josefa II. lze sledovat tendenci snížit mocenskou působnost soudců a predisponovat část jejich pravomoci na krajské úřady. To se dotklo i ohlašovacích předpisů, protože panovník přenechal krajským úřadům nejenom evidenci, ale také trestání přestupků, aby bylo prosazeno respektování ohlašovacích předpisů.

Osoby, jejichž obživa byla spojena s cestováním a pohybem, a dále osoby místním úřadům osobně známé, které se chovaly „nepodezřele“, byly z ohlašovací povinnosti vyňaty. Jednalo se o kočí, formany a jejich pomocníky, dále o posly, kurýry a obyvatele pohraničí „v malém pohraničním styku“, kteří byli úřadům osobně známi. Ohlašovat se nemuseli taktéž suverénní panovníci a jejich samostatně cestující manželky s dětmi a doprovodem.

²² http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%ADslo_popisn%C3%A9
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ozna%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD_dom%C5%AF

Cizinci, kteří se na určitém místě zdržovali delší dobu nebo s tímto úmyslem přišli, byli evidováni v „ohlašovacích protokolech“, které vedly vrchnosti, případně v malých či odlehlých obcích soudní pověřenci, ale i ti jej občas museli předkládat vrchnosti. Povinností městských úřadů pak bylo vést o ohlašovací povinnosti „formální“ protokoly a každý měsíc je uzavírat sumáři. „Ohlašovací protokoly“ kromě evidence cizinců posloužily také jako dobrý informační pramen v případě, když krajský úřad dostal seznamy policejně hledaných osob nebo když potřeboval tajné informace o nějakém člověku.

Cizinci byli podle ohlašovacích předpisů rozděleni do dvou skupin: na tuzemské cizince a zahraniční cizince, ale ve skutečnosti toto rozdělení zůstalo spíše přáním úřadů. Nakonec jediným oddělujícím mezníkem mezi „cizím“ a „domácím“ byl politický domicil nebo později domovská příslušnost.

Důvodem tak přísně nařízené ohlašovací povinnosti bylo kromě získání přehledu o pohybu veškerého obyvatelstva také snaha udržet v mezích žebrání, potulku, podomní obchod a „všechny podezřelé lidi vůbec“. Celá ta snaha o dodržování ohlašovacích předpisů byla zaměřena hlavně na to, oddělit lidi „početné“ od lidí „sociálně nápadných“, což bylo u některých skupin povolání velmi obtížné nebo úplně nemožné.²³

2.3. Linie politického domicilu

Používání termínu politický domicil a jeho reálné naplnění je totožné s domovským právem, rozdíl je pouze v chronologickém zařazení těchto pojmů. Zatímco o domovském právu lze hovořit až se zavedením provizorního obecního zákona z roku 1849, zákonné počátky politického domicilu se objevují již v polovině 18. století, kdy bylo vydáno dne 16. listopadu 1754 tzv. „nejvyšší rozhodnutí“ o potulce a žebrotě. Jak již bylo zmíněno v úvodu druhé kapitoly, toto rozhodnutí ještě neobsahovalo normy pro domovské právo, které vznikly mnohem

²³ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 302-304. ISSN 0862-6111.

později, a samozřejmě sledovalo jiné cíle než pozdější předpisy pro domovské právo, a tudíž z něj ani pro zjištění domovské příslušnosti nelze nic odvodit, ale obsahovalo postuláty o nerušeném pobytu v obci a o zajištění v případě bídy, což jsou dva základní pojmy související s domovským právem. Jeho základním nedostatkem však bylo, že ukládalo povinnost podpory potřebných dvěma konkurenčním faktorům, tedy jak obcím, tak vrchnostem.²⁴

„Nejvyšší rozhodnutí“ o potulce a žebrotě bylo vydáno pouze pro tzv. německé dědičné země, za které byly od roku 1749 považovány Horní a Dolní Rakousy, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Görz (dobové označení pro dvě dnes hranicí rozdělená města Gorizia a Gorica), Tyroly, Čechy, Morava a Slezsko. Předcházela mu tři nařízení s omezenou lokální působností, která mířila právě proti cizím nemajetným vrstvám. Prvním bylo nařízení o „vymýcení obtížných žebráků“ z 1. července 1746 uveřejněné pro Vídeň, druhým nařízením o „vymýcení vagabundů, žebráků a povalečů“ z 3. dubna 1750 vydané pro Čechy a posledním nařízením o „vymýcení žebráků a přihlášení všech cizích a jiných stran“ z 18. června 1751 vydané taktéž pro Vídeň. První dvě nařízení obsahovala kromě politického domicilu i ustanovení pro ohlašovací povinnost, protože tyto soustavy spolu úzce souvisejí. Nařízení z 3. dubna 1750, jedno z prvních svého druhu, bylo motivováno omezením sociálně potřebných osob v zemi a získáním základního přehledu o těchto osobách, tedy o domácích a cizích poddaných bez prostředků. Jeho uveřejnění bylo českými zemskými úřady odůvodněno snahou o to, aby „veřejnost nebyla obtěžována žebrotou“. V nařízením se objevují základy některých později samostatných kategorií, a to cizineckého zákonodárství, pohraniční stráže, ohlašovací povinnosti, vandrovních tovaryšů a postrku. Právě toto členění diktované praktickou potřebou ukazuje propojení později samostatných skupin zákonných opatření a s tím souvisejících úředních kompetencí.

²⁴ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 321. ISSN 0862-6111.

„Nejvyšší rozhodnutí“ o potulce a žebrotě z roku 1754 rozlišovalo tři skupiny poddaných, kteří se sice v německých dědičných zemích narodili, ale ze svého místa narození odešli a následně propadli bídě.

„1. Ty osoby, které se usadili v nějaké jiné dědičné zemi, získaly řádné měšťanské právo nebo jako neusedlé provozovaly svou živnost nebo profesi v dědičných zemích a tvůrčím způsobem a s velkým vynaložením sil tak pomáhaly nést společné břemeno až do nastavší svízelné situace, 2. ony osoby, jež působily ve službě buď u obce nebo u soukromníků na jednom místě deset let, 3. takové osoby, které se sice zdržovaly deset let v jiné zemi, než ve které se narodily, a to ve službě nebo si jiným způsobem vydělávaly chléb, avšak nepobývaly během této doby na jednom, nýbrž na více místech v zemi.“²⁵

Osoby z první a druhé skupiny tedy měly nárok změnit svůj (pozdější terminologií řečeno) politický domicil a být chudinsky zaopatřeny ve svém místě pobytu. Třetí skupina osob, tedy osoby, které svou rodnou obec opustily, ale v žádné jiné obci nestrávily nepřetržitě deset let, však byla znevýhodněna a hlavně proti této skupině byl zákon namířen. Právě proto, že tyto osoby nesplňovaly pro chudinské zabezpečení obcí svého aktuálního pobytu v době zchudnutí podmínku první kategorie (získání řádného měšťanského práva nebo vlastní živnost v nové obci) ani druhé kategorie (služba, ale splnění „decennia“), měly být v případě stáří, nemoci či invalidity zabezpečeny obcí, ve které se narodily a do které se tedy musely přestěhovat, ačkoliv ani nechtěly. Proto se odchod těchto osob do místa narození často neudál dobrovolně, ale prostřednictvím postrku, což bylo veřejnoprávní policejní opatření spočívající v nuceném přemístění osoby z místa, kde se zdržovala, do domovské obce. Z té pak už sice vypovězeny být nemohly, ale často tato domovská obec ani neměla prostředky na jejich zaopatření. A vzhledem k tomu, že domovská obec neměla ani žádné zákonné prostředky, aby pohnanou osobu udržela „doma“, bylo toto represivní opatření nezřídka zcela

²⁵ Nařízení z 16. listopadu 1754, zákony Marie Terezie, sv. 2 (1789), č. 365.
In: STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 225-226.
ISBN 978-80- 86488-45-5.

bezúčelné. Zároveň toto opatření jen zvyšovalo výdaje obcí a vrchností ležících na hlavních postrkových trasách.

Postrk byl později upraven v zákonu ze dne 27. července 1871 ř. z. č. 88, kterým se pořádalo policejní vyhošťování a honění postrkem a který unifikoval do té doby velmi roztráštěné předpisy. Tento zákon je uveden v příloze č. 6 této práce. Institut postrku přežil až do roku 1950, kdy byl zrušen trestním zákonem správním ze dne 12. července 1950 účinným od 1. srpna 1950.

Je tedy patrné, že již v tomto „nejvyšším rozhodnutí“ z roku 1754 jsou zformulovány tendence, které o mnoho let později v provizorním obecním zákonu z roku 1849 a následně v obecním zákonu z roku 1859 byly ukotveny v ustanoveních o domovském právu. Rozhodující podmínkou pro nárok na chudinské zaopatření v případě zchudnutí byla prospěšnost státu, tedy majetek nebo příjem ze stálé živnosti. Pokud se tohoto nedostávalo, bylo možno splnit podmínku desetiletou nepřetržitou službou a s tím spojeným pobytem na jednom místě.

Podmínka lhůty nepřetržitého pobytu na jednom místě zformulovaná v „nejvyšším nařízení“ je také kategorie, která je s institutem domovského práva a nárokem na chudinské zaopatření úzce spjata, ať již v podobě „decennia“ (deset let) či „quadrinierung“ (čtyři roky).

2.4. Linie konskripce

Konskripce obecně představuje zápis do seznamu či soupis, konkrétně v historii byla seznamem osob povinných vojenským odvodem. Jako souhrnem představuje první efektivní nástroj státu na získání úplného přehledu o obyvatelstvu a na stanovení teritoriální příslušnosti.

První rozsáhlejší soupis obyvatelstva v celé habsburské monarchii byl proveden v roce 1754, a to na základě císařského nařízení o konskripci z 13. října 1753. Následnými dvorskými dekrety z 19. ledna 1754 a z 16. února 1754 bylo stanoveno, že sčítáním bude pověřena jak vrchnost, tj. majitelé panství, tak i církevní úřady. Mezi oběma soupisy však nebyla zaznamenána shoda.

Vrchnostenské seznamy vykazovaly oproti církevním údajem nižší, za čímž mohly stát důvody daňové a taktéž rozdílné vymezení sčítaných osob. Dvojkolejnost zajišťování soupisů byla zachována i v dalším období.

Podle již zmíněného císařského nařízení z 16. února 1754 se měly další soupisy konat vždy po třech letech, ale v důsledku vypuknutí sedmileté války se soupis v roce 1757 neuskutečnil. Další konskripce proběhla v letech 1760 až 1761. Rovněž její výsledky byly značně nepřesné, nepochybně i proto, že nebylo precizně vymezeno obyvatelstvo podléhající konskripci.

Císařským nařízením z 22. května 1762 bylo uloženo opakovat soupisy každoročně, nadále však byly církevní konskripce přesnější než vrchnostenské soupisy. Konskripce se konaly pravidelně až do roku 1769 a kromě údajů o početnosti obyvatelstva a o jeho rozložení podle věku, pohlaví a částečně i rodinného stavu zachycovaly také údaje o sociální skladbě obyvatelstva.²⁶

2.4.1. Konskripční patent z 10. března 1770

Následná konskripce v roce 1770, která sloužila původně pro odvody všech „duší mužského pohlaví“ a která byla zorganizována proto, aby dosavadní chaoticky prováděné odvody byly nahrazeny povinností sloužit v armádě, se nakonec stala důležitým nástrojem přehledu populace Rakouska.

„...aby měšťan a továrník mohl v klidu zůstat u své činnosti či živnosti, sedlák u svého gruntu, jediní synové a mužové jediných dcer, mistři v dílnách, tovaryšové, mladíci nebo kdokoliv jiný v zemědělství, v řemesle, v továrnách, manufakturách a komerčních oblastech, aby mohli být nerušeni ve své profesi, buď proto dán podnět ke všeobecnému sčítání duší, aby se tím našel prostředek, jak namísto dosavadního rekrutování, jež bylo jhem poddaným, před nímž nebyl nikdo jistý, jiného, pro každého neškodného, ba hojivého, samotnému rekrutovi příjemného způsobu, neboť může zůstat díky zavedeným dovoleným po největší část roku u svých a vysloužit svému rodnému místu zásluhy, způsobu, jímž by mohl

²⁶ <http://www.chave.cz/files/Historie.pdf>

být zajištěn branný stav pro všeobecné bezpečí.“ (Patent z 10. března 1770, zákony Josefa II., sv. 6 (1780), č. 1178, s. 170-171, „všeobecným sčítáním duší“ se zde myslelo sčítání pouze mužské populace).

Přestože text konskripčního patentu propagoval ekonomickou prosperitu, nerušenost podnikání a „hojivý příjemný způsob rekrutování“, nezastřel prvořadý účel vojenské konskripce, což byla s ohledem na časté nájezdy útočníků z cizích států nutnost udržování stálého vojska. To přinášelo monarchii výrazné ekonomické potíže, neboť mít stálou armádu znamená pravidelně ji udržovat. Tato skutečnost se také stala terčem kritiky mnohých současníků.²⁷

2.4.2. Konskripční patent z 18. září 1777

Od roku 1777, kdy byl vydán další konskripční patent, bylo nařízeno evidovat „všechny druhy lidí jak mužského tak ženského pohlaví“ a konskripce se v podstatě stávala sčítáním lidu. Aby se předešlo odporu poddaných k provádění konskripce, který provázal předchozí sčítání, bylo možno v prováděcích instrukcích nalézt velmi přísné formulace o průběhu konskripce, která má probíhat „bez nejmenších stížností poddaných“ a v co nejkratší době. Kromě výzvy ke spolupráci s konskribujícími úředníky však zde byl prostým poddaným recipročně naznačen i jistý druh opozičního postoje, neboť i oni měli možnost v případě svévole sčítacích důstojníků či úředníků nebo v případě jejich požadavků na nepřiměřené výdaje oznámit toto vyšším úřadům.

Konskripce na jednotlivých lokálních úrovních započala 1. listopadu 1777 a do konce ledna 1778 měly být vyhotoveny exempláře populačních knih a zaslány vykonávajícím velícím důstojníkům okrskové odvodní komise. Liknavé či protivící se úředníky bylo možno postihnout přísnými sankcemi (odnětí čtvrtiny jejich platu ve prospěch komory), neboť císařovna „chce toto dílo urychlit, co nejvíce je možné“.

²⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 305-306. ISSN 0862-6111.

Vlastní průběh konskripce probíhal ve třech krocích, kdy v prvním kroku panství či obec sepsaly dvě identické populační knihy („duplo exempláře“), přičemž jedna kniha zůstala u správy obce a druhá byla předána konskribujícím důstojníkům. Do populačních knih byly přepsány údaje z tzv. rodinných a domovních listů, neboť základní konskripční jednotkou byla rodina, resp. dům. Formuláře těchto listů obsahovaly velké množství rubrik, takže poprvé v dějinách rakouského soustátí byly získány základní informace nejen k souhrnným číslům poddaných, ale též k jejich sociálnímu složení.

Domovní a rodinné listy daly základ politickému domicilu, protože poprvé oddělily domácí a cizí. V nich uvedené kategorie se totiž týkaly pouze domácích přítomných mužů, domácí nepřítomní muži byli rozděleni do třech rubrik: v zemi, mimo zemi a neznámo kde. Ženy byly konskribovány poprvé pod jedinou souhrnnou kategorií „k tomu ženské pohlaví“.

Druhým krokem, po odevzdání jednoho exempláře populační knihy, byla vizitace zaknihovaného stavu. Tu prováděli armádní důstojníci a veškeré obyvatelstvo muselo být v okamžiku vizitace přítomno ve svých domovech. Změny skutečného stavu oproti populačním knihám zjištěné při vizitaci byly vizitujícím důstojníkem na jeho osobní zodpovědnost zaznamenány a stvrzeny jeho jménem a datem.

Třetím krokem konskripce v roce 1777 pak bylo vyhotovení souborných tabulek domů a rodin na základě jednotlivých listů a jejich revizí a následně na podkladu těchto tabulek vytvoření sumářů pro jednotlivé kraje, provincie a nakonec v souhrnu pro korunní země, které byly později nazývány „starými konskribovanými zeměmi“. Jednalo se o Horní a Dolní Rakousy, Čechy, Moravu a Slezsko, Halič, Bukovinu a Vnitřní Rakousy. V Tyrolích, Vorarlbersku, Dalmácii a v uherských zemích existovaly vlastní předpisy, které se místy značně lišily od nařízení, která platila ve „starých konskribovaných zemích“.

Aby bylo reálné oddělení domácích a cizích poddaných, musel patent stanovit oddělující linii mezi domácími a cizími, což je právě ten důvod, proč je z právně historického hlediska považován za pramen k domovskému právu. Pravdou však je, že zásady pro stanovení domácí osoby byly definovány velice nejednoznačně. Jako domácí byli nahlíženi ti, kteří se v obci narodili, a ti, kteří se

v ní „nastálo usadili“, aniž by byly přesněji určeny podmínky pojmu „stálé usazení“. Vymezení domácího tak vlastně bylo z části aktem vlastní deklarace.

Při této konskripci byl již uplatněn princip „decennia“ (desetiletý nepřerušovaný pobyt v obci), to znamená, že veškeré osoby, které strávily deset let v rakouské obci v konskribovaných zemích, byly v této obci považovány za domácí. Zda se jednalo o domácího cizince ze stejné země, z jiné země rakouského soustátí nebo zahraničního cizince nebylo podstatné. Nastoupení živnosti, obchodu nebo jiného stabilního příjmu pro provozovatele a jeho rodinu bez rozdílu původu a místa narození bylo ve stejném režimu jako „decennium“.²⁸

2.4.3. Konskripční patent z 25. října 1804 a výklad domovské příslušnosti podle tohoto patentu

V následujícím „konskripčním a rekrutovacím patentu“ z 25. října 1804 již byla lépe vyjasněna definice domácího občana, která do té doby nebyla příliš jednoznačná. Tento patent byl sice vydán za účelem vojenské konskripce, ale protože v něm pozdější praxe hledala první počátky politické příslušnosti k určité obci, lze jej taktéž považovat za právní pramen domovského práva a jeho ustanovení týkající se této problematiky byla pro účely domovské příslušnosti, resp. s tím souvisejícího chudinského zaopatření, užívána a vykládána. Pro mnohé nejasnosti v jeho výkladu a v případě sporu však pomocně sloužily mnohé dvorské dekrety, které byly za tím účelem vydávány a které v mnohém zpřesnily výklad tohoto patentu, jenž ve své jednoduchosti nepamatoval na mnohá úskalí, která běžná životní praxe přináší.

Pro příklad je níže uvedeno ustanovení § 26 uvedeného konskripčního patentu:

²⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 307-310. ISSN 0862-6111.

§ 26. Mužské (t. j. obyvatelstvo) má následující 3 pododdělení:

I. Domáci.

K nim náležejí:

a) Všichni v místě narození. Tito klasifikují se vždy, ať jsou přítomni nebo ne, u jich ještě žijících rodičů, pokud se sami pro vlastní popisný arch nekvalifikují nebo jinde nenationalisovali nebo také do duchovního nebo vojenského stavu nepřešli.

b) Všichni, kdož se v místě nationovali. Nacionalisace nastala buď desetiletým pobytem nebo domácím usazením, koupením pozemků, nastoupením práva měšťanského nebo mistrovského, služby, úřadu nebo jiného stálého zaopatření.

K ženskému domácímu obyvatelstvu místa patří § 27, 1), ti, kdož se v místě narodili nebo se tam nacionalizovali.

(1) Konskripční patent je domovskoprávní normou (Boh.4987 adm., 10.303 adm.).

(2) Při nacionalisaci rozeznávají se dva případy:

1. u všech osob stačí 10letý pobyt v obci,

2. desetiletého pobytu není potřeba, jde-li o osoby, které se v obci staly vlastníky pozemků, nastoupily právo měšťanské atd.²⁹

Z jeho znění je zřejmé, že za domácí byli považováni všichni ti, kteří se v obci narodili anebo tzv. nacionalizovali (používal se též pojem „znárodnili“).

Ti, kteří se v obci narodili, zůstali do obce příslušní, i když nebyli v obci přítomni. Dokud nebyli tito občané zahrnuti do svého vlastního listu (nekvalifikovali se pro vlastní popisný arch), případně nezískali jinde domovské právo či státní občanství, byli zapisováni v seznamech u svých žijících rodičů.

Ukázalo se však, že místo narození jako rozhodující kritérium pro stanovení domovské příslušnosti může být problematické v případech, kdy se dítě narodí při náhodné návštěvě v jiné obci a tato skutečnost by pak byla příčinou zavázání se obce nést náklady na jeho výživu. Dekretem dvorské kanceláře ze dne 22. dubna 1822 bylo tedy stanoveno, že závazek zůstává na obci, ve které byl domicil rodičů v okamžiku narození dítěte. Rozdíl byl však mezi dětmi manželskými a nemanželskými.³⁰

²⁹ Konskripční patent z 25. října 1804, sbírka polit. zákonů, svazek XXIII., č. 4.

In VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 318.

³⁰ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006, s. 139. ISBN 80-7325-091-8.

Příslušnost u manželských dětí přecházela z rodičů na dítě, a v případě, že byly pochybnosti a pro příslušnost dítěte nebyly podstatnější důvody, bral se podle dvorského dekretu č. 28.741 ze dne 8. listopadu 1827 při určení příslušnosti dítěte zřetel k rodišti otce bez ohledu na to, zda byl v době narození dítěte živ či nikoliv. Tato praxe vycházela z dvorského dekretu č. 1.374 ze dne 21. ledna 1836, podle kterého žena a děti, pokud nebyly samostatné (provdaná žena se nepovažovala za samostatnou), následovaly ve všech občanských poměrech muže-otce. V souladu s touto zásadou bylo dalším dvorským dekretem č. 42.847 ze dne 5. února 1847 stanoveno, že v případě soudního rozvodu manželů není rozvedená manželka povinna s manželem bydlet, není tedy již v příslušnosti závislá na manželovi a může si zvolit vlastní obydlí a příslušnost v obci samostatně nabývat i pozbývat (toto platilo ještě v době působnosti provizorního obecního zákona z roku 1849).

Děti nemanželské neměly stejná práva jako děti manželské, podle tehdejšího zákona byly v bližším právním poměru k matce než k otci, a proto bez ohledu na místo svého narození získaly příslušnost v místě politického domicilu matky, tedy tam, kde se matka deset let bez přerušení zdržovala a pokud tato okolnost nenastala, tak tam, kde se narodila (dvorské dekrety č. 12.791 ze dne 16. května 1820 a č. 12.798 ze dne 11. května 1820). Nemanželské dítě také následovalo podle dvorského dekretu č. 9.361 ze dne 3. května 1832 příslušnost, kterou nabyla jeho matka pozdějším provdáním. Děti narozené mimo manželství a později legitimované nabývaly s odkazem na § 161 a § 162 ABGB příslušnost jako manželské.

Nezletilé děti, byť svojí příslušností následovaly rodiče, mohly také nabýt příslušnost samostatně, pokud se staly samostatnými a založily si vlastní živnost (dvorský dekret č. 2.606 ze dne 4. února 1836). K samostatnému nabývání domovské příslušnosti nebyl tedy postačujícím důvodem věk, ale poměry nezletilých.

Nacionalizací bylo možno nabýt příslušnosti v obci jiné, než byla obec, kam občan příslušel původně, a to tím, že v obci zakoupil pozemky, nabyt práva měšťanského nebo mistrovského nebo nastoupil do služby, úřadu či trvalého zaměstnání. V tomto případě nebylo třeba dodržet podmínku decennia. Ostatní

občané, kteří se v obci domovem usadili, se nacionalizovali desetiletým pobytem. Podmínkou, aby se občan v obci nacionalizoval zdržováním se po dobu deseti let byla skutečnost, že neměl žádný průvodní list, tedy doklad, který by ho k pobytu v obci opravňoval. Vykázal-li se někdo průvodním listem, jeho domov se považoval za prokázaný a nebylo třeba splnění podmínky decennia. Další podmínkou decennia bylo také nepřerušené zdržování se v obci. Přerušeni nenastalo, pokud se občan z obce vzdálil za účelem cestování nebo vyšetřování či trestu v jiném místě, pokud však nepřerušil vazby a poměry, které ho k obci poutaly. Ale například rozhodnutí dvorské kanceláře č. 36.145 ze dne 28. prosince 1826 stanovilo, že pokud se někdo po deset let ze svého rodiště vzdálil a celý ten čas se zdržoval na jednom místě, v případě zchudnutí je povinna jej opatrovat poslední obec jeho pobytu. Skutečné zdržování se bylo tedy pro tyto případy rozhodující.

Příslušnost bylo možné nabýt i desetiletým pobytem po přesídlení z jiných zemí rakouského státu (Lombardsko-Benátsko, Tyrolsko a Vorarlbersko), pouze však se svolením tamních vlád. Z Uher tohoto svolení nebylo třeba. Naopak přesídlil-li občan z českých a rakouských zemí do Uher, mohl tam získat desetiletým pobytem příslušnost pouze tehdy, když mu zde byl vydán průvodní list (pas) bez omezení anebo musel být z dosavadní příslušnosti zde řádně propuštěn, aby mohl nabýt příslušnost tamní.

Existovala také možnost nabýt příslušnosti k obci tzv. skutečným přijutím do svazku obecního, tomuto však podle dvorského dekretu č. 12.182 ze dne 11. května 1820 muselo předcházet propuštění z dřívějšího poddanského i obecního svazku. Tato situace mohla nastat v případě, že se rodina zdržovala v obci, ke které byla před sňatkem příslušná manželka, ta však provdáním nabyla příslušnosti k obci svého manžela, stejně tak i narozené děti (viz výše zmíněný dvorský dekret č. č. 1.374 ze dne 21. ledna 1836). Napřed tedy bylo nutné požádat o řádné propuštění ze svazku obecního v obci manželově, aby následně mohli být přijati do obecního svazku v obci manželky, kde se rodina zdržovala. Dokud nebyli z předchozího obecního svazku řádně propuštěni, museli být podle dvorského dekretu č. 26.106 ze dne 8. září 1820 v obci, kde se zdržovali, zapsáni mezi přespólní.

U bezdomovců, tedy osob potulujících se, jejichž rodiště nebo předchozí desetiletý pobyt nebyl znám, bylo císařským nařízením ze dne 24. dubna 1820 ustanoveno, že je povinna se o ně postarat ta obec, kde se předtím zdržovali nejdéle a nikoliv ta, ve které byli zadrženi. Povinnou obec bylo samozřejmě nutné napřed zjistit, přesun do ní byl pak zajištěn postrkem.

Úředníci, kteří nastoupili do úřadu v obci, ve které se nenarodili, se podle dvorského dekretu č. 32.971 ze dne 23. listopadu 1822 považovali za příslušné k obci, kde úřad vykonávali a taktéž bydleli, neboť každý úředník nastoupením veřejného úřadu vystupoval z poddanského poměru. Úředníci, kteří byli penzionováni nebo bez služby se měli i s rodinami konskribovat a za příslušné považovat v místě předchozí služby či úřadu, kde bydleli, protože za okolnosti, že ztratili nástupem do tohoto úřadu příslušnost ve svém rodišti, by nebyli podle dvorského dekretu č. 722 ze dne 13. ledna 1821 příslušní nikam.

Veškeré zákony a nařízení vztahující se k obecní příslušnosti platily jen pro rakouské státní občany, cizinec nemohl příslušet do žádné rakouské obce. Trvalý pobyt cizince v obci, tedy projevený úmysl se v ní usadit, mohl mít právoplatné účinky pouze tehdy, když byl spojen s výslovným přijetím do obce a politickým skutkem, na základě kterého se cizinec stal rakouským státním občanem. Tato okolnost mohla nastat v případě některých vojenských osob, jejichž poměry byly taktéž upraveny mnohými dvorskými dekrety.

Příslušnost se pozbývala vystěhováním nebo vypovězením z dědičných zemí a taktéž nabytí-li občan příslušnosti v jiné obci. Též bylo možné, že se občan své příslušnosti vzdal sám, k čemuž ani nebylo zapotřebí, aby se prokázal, že nabytí tohoto práva jinde, neboť tehdy nemusel rakouský státní občan příslušet k žádné obci. Z uvedeného je zřejmé, že zásada, že veřejných práv se nemůže nikdo vzdát, nebyla tehdy příliš známa a ještě méně byla používána v praxi.

Spory o obecní příslušnost v období platnosti konskripčního patentu rozhodovaly hlavně krajské úřady a jako hlavní doklady s ohledem na důležitá data, která obsahovaly, sloužily konskripční seznamy a archy. Dalšími doklady k prokázání rozhodných skutečností jako byly narození, sňatek, zdržování se v některé obci, odvedení k vojsku či nabytí veřejného úřadu nebo služby sloužily např. křestní a snubní listy, politická povolení k sňatkům, vojenské odvodní archy,

služební vysvědčení, jmenovací dekrety, výslužné vojenské listy a podobné listiny a samozřejmě také průvodní listy (pasy) a vandrovní knížky, které byly vydávány někdejšími vrchnostenskými nebo městskými úřady, souvisely s konskripčními poměry a měly tedy stejnou váhu. Bylo možno též přihlídnout k výpovědím hodnověrných osob, zejména starších pamětníků.³¹

Tento patent v podstatě představoval úplnou kontrolu nad soukromým konáním všech vrstev obyvatelstva a evidenci jejich pohybu a byly jím dány základy sčítání lidu. Zároveň konskripční patent z roku 1804 znamenal zásadní zákonnou normu pro několik později samostatných tematických okruhů populační politiky: kromě již zmíněného sčítání lidu též pro cizineckou politiku, vojenskou odvodní povinnost a právě pro domovské právo. Platnost patentu byla proto zrušena pro různá zákonná opatření v odlišnou dobu, v otázce konskripce zavedením sčítání lidu až v roce 1857 a v oblasti domovského zákona publikací provizorního obecního zákona v roce 1949.³²

³¹ Výklad k zákonům a nařízením vztahujícím se k domovskému právu, které předcházely vydání obecního zákona pro království české ze dne 16. dubna 1864, konkrétně pro období platnosti konskripčního patentu z roku 1804. In SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 387-390.

³² STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863. In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2, s. 320. ISSN 0862-6111.

3. Domovské právo kodifikované v obecních zákonech

3.1. Domovské právo podle prozatímního obecního zákona ze dne 17. března 1849 – zákon č. 170/1849 ř. z.

Revoluční události v roce 1848 ovlivnily i přístup ke státoprávnímu uspořádání habsburské monarchie a v souvislosti s tím byla provedena řada legislativních úprav. Jednou z takových významných úprav bylo i přijetí prozatímního obecního zákona (známého též pod názvem Stadionovo prozatímní obecní zřízení), který byl vyhlášen jako císařský patent č. 170/1849 ř. z., a představoval první právní vymezení samosprávy na území Rakouského císařství. Jeho úvodní věta „Die Grundfeste des freien Staates ist die freie Gemeinde“, tedy „Základem svobodného státu je svobodná obec“ je dnes již notoricky známa. Z názvu předpisu je zřejmé, že se mělo jednat o prozatímní úpravu, ale vzhledem k potlačení revoluce a obnovení absolutismu zůstal nakonec v platnosti, byť několikrát novelizován, až do roku 1860.

Tímto zákonem dostaly obce a města možnost správy svých vlastních věcí, která měla být uskutečňována prostřednictvím obecního výboru (zastupitelstva) zvoleného všemi občany obce a představenstva (rady), které se volilo ze středu obecního výboru. V čele obce pak stál obecní představený (starosta), který byl výkonným orgánem obce. Zároveň byl přijat princip samostatné a přenesené působnosti obce, kdy samostatná působnost byla vymezena okruhem záležitostí, o nichž byly obce oprávněny rozhodovat samostatně v rámci samosprávy a přenesená pak tím, co na obec v rámci výkonu státní správy přenášel stát.³³ Přijímání osob do obecního svazku a chudinská péče patřily mezi záležitosti, o nichž si obec vedle jiných oblastí, jako byla např. správa obecního majetku, péče o bezpečnost občanů, financování školství a zdravotnictví, budování a údržba infrastrukturní sítě, rozhodovala v samostatné působnosti.

³³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Prozat%C3%ADmn%C3%AD_z%C3%A1kon_obecn%C3%AD

Níže je uveden výňatek z prozatímního obecního zákona z roku 1849 týkající se domovského práva, resp. obecní příslušnosti.

První oddíl: O místní obci

I. částka

...

b) Členové obce a cizinci.

1. členové obce,

2. cizí.

§ 7. V místní obci se rozeznávají:

Členové obce jsou buď a) občané, b) obecní příslušníci.

§ 8. Občany jsou ti, kdož

a) z nějakého v obci ležícího majetku domovního nebo pozemkového nebo z nějaké, stálý pobyt v obci podmiňující živnosti neb výdělků platí určitý obnos roční na přímých daních nebo

b) od obce formálně za takové byli uznáni.

§ 9. Kdo jiným způsobem než dědictvím ve vzestupné nebo sestupné linii nabyt držby realit v obci, může práva občana vykonávat jen tehdy, byl-li od obce přijat do svazku obecního.

§ 10. Příslušníky obce jsou ti, kdož rodem nebo přijetím do obecního svazku přísluší.

§ 11. Narození zakládá příslušnost v té obci, ve které u manželských dětí rodiče, u nemanželských matka, jsou obecními členy.

§ 12. Přijetí do obecního svazku se stane:

a) formálním usnesením obecním, aneb

b) mlčky trpěním cizince požívajícího rakouského státního občanství, který se nepřetržitě po čtyři roky v obci zdržuje bez domovského listu nebo s domovským listem již prošlým, konečně

c) u žen provdáním za člena obce.

§ 13. Státní služebníci, důstojníci a osoby ustanovené s důstojnickou hodností, duchovní a veřejní činitelé, jsou příslušníky té obce, v nichž jejich služební místo jim vykáže stálý pobyt.

Státními služebníky jsou jak státní úředníci, tak státní sluhové.

§ 14. Při změně obecní příslušnosti sledují nezletilé, v rodinném svazku žijící děti, vlastnost rodičů, nemanželské děti matku, manželka manžela.

§ 15. Smrt jednoho nebo obou rodičů nemění ničeho na příslušnosti sirotků.

§ 16. Každý může býti příslušníkem toliko jedné obce.

§ 17. Cizími v obci jsou ti, kdož se v obci zdržují, aniž byli jejími členy.

§ 18. Osoby, jichž příslušnost se nedá zjistiti, připadají, stanou-li se nezpůsobilými k výdělků, k tíži té obce, v níž se posledně zdržovali.

§ 19. Sirotci osob uvedených v § 18 jsou příslušníky té obce, v níž se při smrti rodičů nalézali, nalezcenci jsou příslušníky obce, v níž byli nalezeni. Příslušnost nalezcenců v nalezcích, které jsou státními neb zemskými ústavy, určí se zvláštním zákonem.

§ 20. Obec má vésti o všech členech obecních úplný seznam (matriku), do něhož každý z nich může nahlédnouti.

...

c) Práva a povinnosti jejich.

§ 21. Každý má v obci právo:

1. k policejní ochraně své osoby i svého majetku nacházejícího se v hranicích obce, a

2. k užívání obecních ústavů vedle stávajícího uspořádání

§ 22. Obecní příslušníci mají mimo to právo:

1. ke zdržování se v obci bez překážky,

2. k užívání obecného statku podle stávajícího uspořádání,

3. k zaopatření v případě vykázané nouze,

4. k účasti při volení do obecního výboru v mezích § 28 odst. 2 tohoto zákona.

§ 23. Občané mají

a) aktivní a pasivní volební právo, čili právo volit a být volen,

b) práva uvedená v předchozím ustanovení pod body 1. a 2.

c) pokud mají v obci své řádné obydlí, právo k zaopatření v případě vykázané nouze.

...

§ 135. Starosta má na žádost obecních členů vystavovat domovské listy a cizím vysvědčení o pobytu a povolání.

§ 136. Domovské listy platí jen čtyři roky.³⁴

Zavedením prozatímního obecního zákona byla zrušena působnost konskripčního patentu v otázce politického domicilu a zároveň tento zákon položil základy domovskému právu v Rakousku, přičemž právě pojem „domovské právo“ se v tomto zákoně objevil poprvé. Jeho největší význam spočíval v uzákonění jednoznačného rozlišení mezi domácím a cizím obyvatelstvem. Domácí obyvatelstvo bylo charakterizované termínem „členové obce“ (Gemeindeglieder) a tito byli dále rozděleni na „občany“ (Gemeindebürger) a „obecní příslušníky“ (Gemeindeangehörige), přičemž pro obě skupiny platilo, že musely mít rakouské

³⁴ Prozatímní obecní zákon (císařský patent ze dne 17. března 1849, č. 170 ř. z.). In VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 319-320. <http://eod.vkol.cz/618332/> (část ustanovení týkající se zaopatření v nouzi neuvedená ve výše uvedeně knize)

státní občanství. Za cizí byli považováni ti, kteří se v obci zdržovali, aniž by byli jejími členy.

Za občany obce byli považováni ti, kteří vlastnili v obci dům či pozemek nebo platili ze stálého příjmu ze živnosti v obci určitý roční obnos na přímých daních, nebo ti, kteří byli od obce za takovou osobu formálně uznáni (např. dědictvím získaný nemovitý majetek v obci opravňoval k získání domovského práva). Ten, kdo nabyl nemovitý majetek jiným způsobem než dědictvím, mohl vykonávat práva občana tehdy, byl-li od obce přijat do obecního svazku. Za příslušníky obce byli považováni ti, kteří do obecního svazku příslušeli narozením nebo přijetím.

Narozením se podle prozatímního obecního zřízení zakládala příslušnost v té obci, ve které byli členy obce rodiče dítěte, resp. u manželského dítěte jeho otec, bez ohledu na to, zda byl v okamžiku narození dítěte živ či nikoliv, a to s ohledem na skutečnost, že matka manželského dítěte měla stejnou příslušnost jako jeho otec, neboť dle tohoto zákona nabyla příslušnosti k obci provdáním za člena obce. U nemanželských dětí se pak zakládala domovská příslušnost v té obci, kde měla domovské právo v době jejich narození matka.³⁵

Přijetí do obecního svazku mohlo nastat následujícími způsoby. U žen, jak již bylo zmíněno, provdáním, přičemž sňatkem žena získala domovskou příslušnost svého muže a ztrácela svou původní, aniž by měla právo volby. Dále se přijetí do domovského svazku mohlo udát buď výslovně, tedy formálním obecním usnesením (podle výnosů ministerstva vnitřní záležitostí ze dne 1. října 1850 č. 25.922 a 25.926 bylo k přijetí do obecního svazku zapotřebí řádného usnesení obecního zastupitelstva) nebo mlčky trpěním státního občana bez domovského listu nebo s domovským listem, jehož platnost již vypršela, a to po dobu čtyř let, tzv. „quadrinierung“, tím bylo právo vydrženo. Pokud byl dotýčný během této čtyřleté doby poslán postrkem do své domovské obce, nárok zanikal. Jako doklad

³⁵ Toto se aplikovalo již dříve v době působnosti konskripčního patentu z roku 1804, kdy z důvodu častých pochybností a sporů při určování obecní příslušnosti podle místa narození dítěte bylo odlišné znění konskripčního patentu upraveno pro praktické užití mnohými dvorskými dekrety (viz kapitola 2.4.3.) – tedy zkušenosti praxe přešly do dikce tohoto zákona

pro nepřetržitý pobyt sloužil zápis osoby při pravidelné každoroční rektifikaci konskripce.

Co se týká přechodu z decennia platného podle předchozího konskripčního patentu na dobu čtyřletou uzákoněnou v prozatímním obecním zákoně, platilo, že pokud desetiletá doba zdržování se v obci neuplynula před datem, kdy se v obci konstituovalo zastupitelstvo a obecní zákon z roku 1849 se v ní stal platným, tato doba se přerušila a následnou dobu, po kterou se občan dále v obci zdržoval, nebylo možné k ní připočítat. Ze stejného důvodu se nová čtyřletá doba pro nabývání příslušnosti počítala jen ode dne ustavení obecního zastupitelstva a tedy platnosti prozatímního obecního zákona v obci.

Výklad pojmu „trpěno mlčky“ byl upřesněn výnosem ministerstva vnitra ze dne 1870 č. 1.129, kterým bylo rozhodnuto, že k tomu, aby na základě § 12 zákona z roku 1849 nabytí domovského práva, nebylo třeba, aby jeho zdržování se v obci po čtyři roky bez domovského listu bylo trpěno mlčky, ale bylo-li trpěno vůbec. Námitka, že obecní starosta několikrát ústně upomínal osobu ve čtyřleté době k předložení domovského listu, byla tímto rozhodnutím zamítnuta.

Dále bylo možné získat obecní příslušnost příkázáním stálého bydliště v obci u státních zaměstnanců, důstojníků, zaměstnanců s důstojnickou hodností, duchovních a veřejných učitelů.³⁶

Dokladem o domovské příslušnosti držitele, bez ohledu na to, jak byla nabyta, byl domovský list, který byl úřední listinou. Když byla příslušnost osoby k obci známa a prokázána, nesmělo se jí vydání či obnovení domovského listu odepřít. Vydaný domovský list této osobě potvrzoval, že jí v obci přísluší

³⁶ Prozatímní obecní zákon (výtah) § 7 – §12. In VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 319-320.

Výklad k zákonům a nařízením vztahujícím se k domovskému právu, které předcházely vydání obecního zákona pro království české ze dne 16. dubna 1864, konkrétně pro období platnosti prozatímního obecního zřízení z roku 1849. In SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 381-386.

domovské právo. Chybně vydaný domovský list nemohl podle výnosu ministerstva vnitra ze dne 21. března 1874 č. 3.671 přerušit dobu, v níž se domovské právo podle obecního zákona z roku 1849 vydrželo. O případných stížnostech rozhodovali okresní a v poslední instanci krajské úřady.

Co se týká vydávání domovských listů a vedení seznamů o všech obecních členech (§ 20 a §135), byla prohlášením českého místodržitelství ze dne 2. května 1850 z. z. č. 84 stanovena pravidla, podle kterých se mají vydávat domovské listy. Tyto měli vydávat obecní představení (starostové) a v obcích s vlastními řády magistrátové (o obcích s vlastními obecními řády bude zmíněno dále). Na domovském listu měla být vytištěna pečeť obce a měl být opatřen podpisy starosty a jednoho člena obecního výboru (v případě obcí s vlastním řádem podpisy purkmistra a jednoho magistrátního rady). Kromě jména, zaměstnání, stáří a stavu obsahoval též rubriky pro popis vzhledu držitele a jeho podpis, čímž se stal nepřenositelnou identifikační listinou. Domovský list byl zpravidla dvojjazyčný, německé znění bylo doplněno jazykem obvyklým v určité korunní zemi. O všech vydaných domovských listech se vedl seznam a každý domovský list byl opatřen pořadovým číslem podle tohoto seznamu.

Pokud byly domovské listy ověřeny příslušným politickým nebo policejním úřadem, mohly se používat jako průvodní listy na cestách a na jejich základě bylo možné vydávat vandrovní knížky a pasy k cestování do cizích zemí. Podle ministerského nařízení ze dne 23. dubna 1850 č. 8.143 se mohla vandrovní knížka vydat jen na základě platného domovského listu a podle § 64 ministerského nařízení ze dne 22. května 1851 č. 8.130 bylo politickým úřadům, které vandrovní knížky vydávaly, uloženo, aby tyto domovské listy zadržely, přiložily k seznamům o vydaných vandrovních knížkách a uschovaly. Tato okolnost byla v případě rozhodování vyšších instancí ve sporech o domovskou příslušnost důvodem, že se i vandrovní knížky a jiné cestovní průkazy považovaly za dostatečně průkazný doklad o domovské příslušnosti.

Problematiku propouštění z obecního svazku řešil výnos českého místodržitelství ze dne 1. července 1851 č. 17.205, kterým bylo nařízeno, že osobu příslušnou do obce lze z obecního svazku řádně propustit jen tehdy, pokud starosta druhé obce, do jejíhož svazku chce osoba přejít, o to požádá, nebo když je

k tomu obec vyzvána některým státním úřadem, případně když se tato osoba prokáže písemným dokladem, že bude v druhé obci přijata (nebo povolením k vystěhování do cizích zemí).³⁷

Z toho lze soudit, že nebylo možné se vzdát domovské příslušnosti bez náhrady, jako tomu bylo v době působnosti konskripčního patentu, kdy nemusel rakouský státní občan příslušet k žádné obci.

Závěrem k úpravě domovského práva v provizorním obecním zákonu je nutno dodat, že nejzásadnější změnou bylo zkrácení dřívější desetileté lhůty pro vydržení domovského práva na čtyřletou, což byl výrazně vstřícný krok k nemajetným vrstvám obyvatelstva, které se z důvodu práce a obživy zdržovaly mimo rodnou obec ve velkých městech a neměly samozřejmě v té době žádný domovský list.

Do přelomu 18. a 19. století, tedy doby vydání konskripčního patentu z roku 1804, ještě nebyla stěhovací volnost obyvatelstva příliš vysoká, lidé zpravidla celý život prožili v obci, ve které se narodili a měli jako domácí v případě zchudnutí či nemoci nárok na zaopatření. Pokud nesplnili podmínku narození v obci, buď k ní byli vázáni vlastnictvím nemovitého majetku, výkonem služby či úřadu nebo se v obci usadili, že zde měli zajištěnou stálou obživu. Takže i pro ty naposled zmíněné nebyla desetiletá lhůta potřebná k nacionalizaci v obci a s ní spojené získání statusu „domácího“ nedosažitelná.

V první polovině 19. století se pohyb obyvatelstva značně rozmohl. Ve velkých městech se centralizovala průmyslová výroba, která v té době zaznamenala velký rozvoj, a tím se zde naskývalo mnoho pracovních příležitostí, kterých naopak v malých obcích bylo nedostatek. Chudí lidé z venkovských obcí se začali ve velkém stěhovat za prací a obživou do větších měst, kde si pravidelně

³⁷ Výklad k zákonům a nařízením vztahujícím se k domovskému právu, které předcházely vydání obecního zákona pro království české ze dne 16. dubna 1864, konkrétně pro období platnosti prozatímního obecního zřízení z roku 1849. In SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 381-386.

museli žádat o povolení k pobytu i k práci a byli zde konskribováni jako cizí. Pokud zde nezískali domovskou příslušnost, nemohli zde v případě nemoci či stáří požádat o zaopatření a zcela nevyhnutelně byli postrkem pohnáni zpět do své domovské obce, aby se tato o ně postarala, a to přesto, že v době svého produktivního života odváděli poplatky do obecní pokladny v místě své práce. Malé chudé obce pak neměly na takové zaopatření ani potřebné prostředky.

Těmto lidem se přijetím provizorního obecního zákona otevřela možnost získat domovské právo v nové obci, protože nyní mohl rakouský státní občan bez platného domovského listu po uplynutí této čtyřleté, tedy relativně krátké lhůty, vznést požadavek na udělení domovského práva, pokud splnil dvě podmínky: nepřetržitý pobyt v obci, proti kterému nebyly vzneseny ze strany obce námítky, a dále neplatnost či absence domovského listu. Žadatel nesměl být během této doby zaopatřován pro chudobu nebo poslán z obce postrkem.

3.2. Domovské právo v obcích, které měly od roku 1850 samostatné městské statuty

Tento vstřícný krok chudým vrstvám byl však zcela v rozporu se zájmy zastupitelstev velkých aglomerací, které byly centry průmyslové výroby a do nichž proudily za prací stále nové masy chudých lidí z obcí, kde nebyla možnost obživy. Obecní zastupitelé těchto měst pocházeli zpravidla z řad průmyslníků, měšťanstva, mistrů a řemeslníků, tedy zaměstnavatelů námezdně pracujících. Nebylo tedy v jejich zájmu, aby nemajetní pracující takto snadno změnili své domovské právo, protože eventuální náklady na jejich zaopatření ve stáří a taktéž případnou péči o jejich vdovy a sirotky by musela nést obecní pokladna.

Proto již následujícího roku po publikaci provizorního obecního zákona byla jeho jednotná úprava prolomena tím, že do městských statutů, které byly v roce 1850 některým větším městům uděleny, byla pojata i ustanovení o domovském právu odlišná od prozatímního obecního zřízení a podmínky pro udělení domovského práva v těchto městech byly podstatně ztíženy. Z českých měst to byla Praha, Liberec, Brno, Olomouc a Opava, dále to byla města Vídeň,

Linec, Steyr, Salcburk, Štýrský Hradec, Lublaň, Klagenfurt, Innsbruck, Bolzano, Trident (Trento) a Terst.

Velká města se těmito ustanoveními snažila chránit před přijetím cizích osob do obecního svazku mlčky, uznán byl pouze nárok (nikoli právo) na výslovné přijetí do obce. Výslovné dobrovolné přijetí bylo charakterizováno jako právní akt mezi obcí a jednotlivcem, který ze strany obce vyžadoval souhlas obecního zastupitelstva a záležel pouze na svobodné vůli obce. Neexistovalo proto žádné právo odvolávat se proti zadržování udělení domovského práva.³⁸

Ve výkladu k přijetí do svazku obecního mlčky podle uvedených městských statutů se uvádí, že „*přijetí do svazku obecního dělo se mlčky tím, když se někdo bez domovského listu nebo s neplatným již listem takovým po čtyři léta ode dne, kdy zapsán byl do konskripčních listin, v obci nepřerušeně zdržoval, ač byl-li státním občanem rakouským. Avšak toto přijímání do svazku obecního mlčky nabývalo platnosti jen tehdyž, když cizinec (myšleno cizí v obci) při druhém zřizování konskripčních listin v době výše uvedené do nich byl zapsán a proti zapsání tomu ze strany obce neučinilo se ohražení, buď že žádalo se na něm, aby se domovským listem prokázal, anebo že do domova svého byl vypovězen*“³⁹.

Z důvodu zabránění nabytí příslušnosti mlčky pak kolikrát tato města pátrala po původu zchudlých osob, aby jim tyto nepřipadly k vydržování, a takové případy bývaly příčinou dlouhých a obtížných jednání o domovském právu. Například v domovských sporech potomků rodin, které patřily po několik generací k vojenskému stavu, bylo nezdívadlo zapotřebí pátrat několik generací

³⁸ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří– MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006, s. 142-143. ISBN 80-7325-091-8.

³⁹ Výklad k zákonům a nařízením vztahujícím se k domovskému právu, které předcházely vydání obecního zákona pro království české ze dne 16. dubna 1864, konkrétně pro období platnosti prozatímního obecního zřízení z roku 1849, kapitola O příslušnosti v obcích, majících od r. 1849 samostatné řády obecní. In SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 386-387.

zpátky až do poloviny 18. století, aby byla nalezena příslušnost předka rozhodná pro příslušnost žadatele.⁴⁰

Přesto bylo mnohým lidem, kteří se v průmyslových městech zdržovali z důvodu pracovní příležitosti již delší dobu před rokem 1849 a žádostí o přiznání jiné domovské příslušnosti chtěli získat alespoň minimální naději na určité sociální zaopatření, v počátečním období platnosti provizorního obecního zřízení domovské právo v tomto městě přiznáno. Obecně se dá říct, že mezi roky 1849 a 1859 bylo získání nové domovské příslušnosti vůbec nejlehčí v dějinách starého rakouského práva, protože po uplynutí „quadrinierung“ byla domovská příslušnost lidem „počestným“ zpravidla udělena. Po vydání obecního zákona v roce 1859 byly podmínky změny domovské příslušnosti natolik zpřísněny, že získání nového domovského práva bylo pro nemajetné jedince takřka nemožné.⁴¹

3.3. Domovské právo podle obecního zákona ze dne 24. dubna 1859 – zákon č. 58/1859 ř. z.

(Část znění tohoto zákona týkající se příslušnosti a domovského práva je uvedena v příloze č. 1).

Nově a jednotně pro všechny obce bylo domovské právo upraveno v rakouských zemích císařským patentem ze dne 24. dubna 1859, č. 58 ř. z., kterým byl vydán nový obecní zákon. Tento zákon platil pro celou říši s výjimkou království lombardsko-benátského, Dalmácie a Vojenské hranice, pro uherské země nebylo uvedeno datum, od kterého má platit. Podle pozdějšího výnosu nemohlo být na základě tohoto obecního zákona získáno v Uhrách domovské právo, protože „zákon v tomto království nikdy správně neexistoval“.⁴²

⁴⁰ PRAŽÁK, Vladimír. *Otázka z praxe práva domovského*. Časopis Právník, ročník XXV., 1886, s. 110-111. (<http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a9856d92-4eb0-11e1-1872-001143e3f55c>)

⁴¹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 235. ISBN 978-80- 86488-45-5.

⁴² Srov. Výnos uherského ministerstva vnitra z 31. července 1869, č. 18005.

Přestože bylo v čl. XI. uvozovací části tohoto zákona uvedeno, že od toho dne, kdy byl vyhlášen, všechny předešlé zákony a nařízení o příslušnosti k obci, které se s tímto zákonem neslučují, pozbývají své platnosti, bylo následně ministerským výnosem ze dne 16. listopadu 1860 č. 33.871 stanoveno, že nadále nemohou být v otázkách domovské příslušnosti jedinými rozhodnými ustanovení tohoto zákona, neboť jim nelze přiznat zpětnou působnost v tom smyslu, že by zpochybnilly domovskou příslušnost, která byla řádně nabyta za podmínek či na základě skutečných událostí, které před zavedením účinnosti tohoto zákona pominuly.⁴³

Z tohoto obecního zákona vešla dnem 27. dubna 1859 v platnost pouze ustanovení o domovském právu. Ta navazovala na zásady městských statutů, které v nich byly podrobněji rozvedeny. Možnost získání domovského práva byla podstatně omezena. Především bylo odstraněno nabytí domovského práva čtyřletým pobytem, jako to bylo možné podle prozatímního obecního zákona, a místo toho byl uznán pouze nárok proti obci na udělení domovského práva. Podmínky pobytu však byly podstatně zpřísněny. Přijetí do domovského svazku nesmělo být rakouskému státnímu občanovi zamítnuto, jestliže byl plně oprávněn nakládat se svým majetkem, neporušil povolení k pobytu z policejních ani zákonných důvodů, bezprostředně před tím alespoň čtyři roky nepřetržitě a dobrovolně bydlel v obvodu obce, aniž by byl po tuto dobu zaopatřován pro chudobu, požíval bezúhonné pověsti, nebyl upomínán pro zaplacení daní a obecních dávek a prokázal, že má majetek nebo zdroj příjmu (živnost), z něhož bylo po čtyři roky zajištěno živobytí jeho osoby a jeho rodiny.⁴⁴

Splnění těchto podmínek bylo pro nemajetné lidi téměř nereálné, což vedlo k tomu, že přestože strávili velkou část produktivního života v městských

⁴³ Výklad k zákonům a nařízením vztahujícím se k domovskému právu, které předcházely vydání obecního zákona pro království české ze dne 16. dubna 1864, konkrétně pro období platnosti obecního zákona z roku 1859. In SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatřování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 377.

⁴⁴ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy.* Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970, s. 108.

aglomeracích, domovskou příslušnost a od toho odvislé chudinské zaopatření zde nezískali a na stáří byli nuceni se vrátit do svých původních domovských obcí. Tyto venkovské obce však k jejich zaopatření postrádaly nutné prostředky, neboť jejich obecní pokladny byly ochuzeny o poplatky, které tito lidé platili velkým městům, v nichž pracovali. Tyto okolnosti vedly jak k vyčerpávání venkovských regionů, tak k pauperizaci pracujícího obyvatelstva.⁴⁵

Hlavní příčinou bylo, že tato ustanovení byla přijata v době nastupujícího liberalismu v Rakousku, a proto zcela logicky odpovídala zájmům průmyslové buržoasie. Ta měla nepochybně zájem na dostatečném přílivu pracovních sil do města, ale nikoli už na tom, aby se o tyto síly starala v době, kdy skončila jejich pracovní schopnost, tedy ve stáří či v případě invalidity.⁴⁶

I vývoj ostatních zákonů v oblasti domovského práva byl v zájmu liberalismu, průmyslníků a bohatého měšťanstva, tedy sociálních skupin, které měli zastoupení v obecních zastupitelstvech velkých měst. Ve stejném roce jako obecní zákon, tedy v roce 1859, byl vydán i liberální živnostenský řád, který odstranil starou „bariéru“ cechů, čímž bylo ve své existenci významně zasaženo řemeslnictvo. To mělo v městských samosprávách také své zastoupení a následkem toho, jak se zástupci této skupiny vytráceli z řad obecních zastupitelů, klesal i vliv této skupiny, která jediná mohla ovlivnit zákony o domovském právu v zájmu nižších vrstev.⁴⁷

Co se týká ostatních ustanovení tohoto zákona, nedošlo oproti předchozímu zákonu k výraznějším změnám. Domovské právo žen a dětí zůstalo v zásadě stejné, pouze v případě rozvedených žen byla zrušena možnost samostatného nabývání domovské příslušnosti. Rozvedeným ženám zůstávalo, pokud se znovu neprovdaly, domovské právo manžela v okamžiku rozvodu. Bylo-

⁴⁵ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 238-239. ISBN 978-80- 86488-45-5.

⁴⁶ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970, s. 108.

⁴⁷ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. Domovské právo a obecní samospráva. In FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006, s. 144. ISBN 80-7325-091-8.

li manželství prohlášeno za neplatné, získala žena zpět svou domovskou příslušnost před sňatkem.⁴⁸

3.4. Domovské právo podle rámcového obecního zákona ze dne 5. března 1862 – zákon č. 18/1862 ř. z.

Předchozí obecní zákon z roku 1859, který byl vydán v duchu rakouského neoabsolutismu, nebyl kromě ustanovení o domovském právu nikdy uveden do praxe, protože se v roce 1859 začal bachovský absolutistický režim hroutit. V únoru 1861 byla vydána Schmerlingova ústava a při její realizaci byl vydán dne 5. března 1862 říšský obecní zákon č. 18 ř. z., jímž se vyměřovala základní pravidla pro jednotlivé země. Podle článku XXVI. tohoto rámcového obecního zákona (*„dle základních pravidel výše položených vydání budtež královstvím a zemím na začátku tohoto zákona jmenovaným zákony zemskými řádové obecní“*⁴⁹) si následně tři historické české země v průběhu půl roku vydaly svá obecní zřízení: Slezsko 15. listopadu 1863, Morava 15. března 1864 a Čechy 16. dubna 1864.

Článkem II. rámcového obecního zákona bylo stanoveno, že *„každý občan státní měj v některé obci právo domovské ustanoví se zvláštním zákonem říšským“*. Podle článku III. *„když požádá někdo přespolní za propůjčení práva domovského, přísluší v příčině toho rozhodovati obci. Obec však nemůže nikomu přespolnímu, který vysvědčí, že má někde právo domovské, aneb alespoň prokáže, že učinil čeho potřebí, aby takového vysvědčení došel, odeprít povolení, aby se v okršlku obce zdržoval, pokud se svými lidmi domácími vede bezúhonný život a nepadá v obtíž dobročinnosti obecné“*.⁵⁰

⁴⁸ Obecní zákon (císařský patent ze dne 24. dubna 1859). In VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 321-325.

⁴⁹ ADAMOVIČ, Karolína – SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 305. ISBN 80-86898-04-0.

⁵⁰ ADAMOVIČ, Karolína – SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 301. ISBN 80-86898-04-0.

Ustanovení o domovském právu tedy nebyla již součástí obecního zákona, jako tomu bylo dosud, ale v souladu s citovaným článkem II. měla být součástí samostatného zákona, který byl vydán následně v roce 1863. V článku III. byla přiznána občanům možnost zdržovat se v jiné obci než domovské, pakliže nejsou na obtíž dobročinnosti této obce a při té příležitosti požádat tuto obec o přiznání domovského práva. Zároveň tento článek stanovuje, že veškerá rozhodování v této oblasti jsou plně v samostatné působnosti obce. Znění článku III. rámcového obecního zákona se pak promítlo do ustanovení § 11 obecního zákona pro království České ze dne 16. dubna 1864 č. 7 z. z., které pojednávalo o zdržování se v obci. Podle výkladu ke znění tohoto ustanovení mohla obec přespornímu občanu či společníku obce pohrozit vypovězením z obce, jestliže by si v dané lhůtě nezajistil domovský list své původní obce, aby se jím prokázal, nebo alespoň neučinil potřebné kroky k jeho opatření. Zároveň však, jestliže by obec bezdůvodně odepírala právo dané tímto ustanovením, mohl se takový občan obrátit o pomoc na politický úřad.⁵¹

3. 5. Vybraná ustanovení ze zřízení obecního pro království České z roku 1864

Od roku 1849, kdy vešel v platnost provizorní obecní zákon, byla ustanovení o domovském právu součástí obecního zřízení, tudíž ustanovení o osobách v obci a o jejich dělení a ustanovení o nabytí domovské příslušnosti byla pohromadě v jednom zákonu. S vydáním zákona o právu domovském však ustanovení domovským právu a jeho nabytí přešla do tohoto zvláštního zákona, avšak ustanovení obecná týkající se osob v obci zůstala součástí zákona obecného. Příslušníci obce již nebyli dělení na dvě kategorie a všichni domáci mělo právo nerušeného pobytu a nároku na chudinské zaopatření.

⁵¹ SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatřování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 21

O osobách v obci.

§ 6. V obci se rozeznávají občané a osoby přesporní. Občané jsou:

1. příslušníci obce, to jest ti, kteří mají v obci právo domovské,
2. společníci obce, totiž ti, kteří nemajíce v obci práva domovského,

a) jsou v obci v držení domu neb pozemku,

b) nebo kteří v obci platí ze živnosti samostatně provozované nebo z příjmu daň přímou a řádně v ní bydlí.

Také korporace, horní nadvládnictva a spolky zřízené na akcie čítají se ke společníkům obce, když mají v obci nemovitý statek aneb platí v ní daň z výdělků neb z příjmů.

Všichni jiní v obci, kteří nejsou občané, slovou přesporní.

A dále je k tomuto ustanovení ve výkladu k tomuto zákonu ještě doplněna níže uvedená pomůcka pro upřesnění, jakých zdrojů využít při evidenci osob v matrikách.

Pomůcky ku sdělení matrik občanských jsou:

a) pro seznam příslušníků:

1. matriky, které podle guberniálního dekretu ze dne 13. června 1849 z. z. č. 86 v obcích zříditi se měly na základě prozatímního obecního zákona z téhož roku,

2. seznamy o domovských listech, které až do vydání nového zákona domovského u tehdejších politických úřadů se vedly,

3. seznamy o povoleních k sňatkům, které se u těchže úřadů a v městech u úřadů městských až do vyjití zákona ze dne 1. prosince 1868 z. z. č. 51 (zákon, jímž se zrušují politická povolení k sňatkům) vydávaly,

4. výpisy z úředních spisů o osobách, které následkem veřejného úřadu nějakého v obci práva domovského nabyly a po zákonu jej opět nepozbyly, a

5. protokoly o schůzích obecního zastupitelstva, ježto obsahují usnešení o přijetí do svazku obecního nebo udělení práva měšťanského,

b) pro seznam společníků:

1. výtah z pozemkových knih o majitelích domů neb pozemků a

2. výkaz o dani ze živnosti nebo z příjmů v obci předepsané.

Posledními dvěma výkazy doplní se ostatně také seznam příslušníků.

O právech domovských

§ 7. Práva domovská ustanovena jsou zákonem daným dne 3. prosince 1863 č. 105 zákonníka říšského.⁵²

⁵² SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úředníky aj.* Praha: J. Otto, 1877, s. 19-20.

4. Zákon o právu domovském č. 105/1863 ř. z. a jeho novely

(Znění tohoto zákona vč. novely je uvedeno v příloze č. 2).

Přijetí zákona o domovském právu z roku 1863 bylo již plně pod vlivem moci liberálních podnikatelských vrstev, proto tento zákon převzal obsahově téměř beze změny předpisy obecního zřízení z roku 1859 s tou odchylkou, že ustanovení o nároku proti obci na udělení domovského práva byla vypuštěna. Domovského práva bylo nyní možné dosáhnout pouze narozením, sňatkem, získáním veřejného úřadu a přijetím do domovského svazku, o čemž rozhodovala výhradně obec sama a proti jejímu rozhodnutí nebylo žádné odvolání (tj. kromě dětí a určitých veřejných úředníků bylo udělení domovského práva ponecháno zcela na vůli obce). Vývoj ustanovení o nabytí domovského práva se tak naprosto neshodoval s vývojem volnosti pohybu obyvatelstva.⁵³

Přijetí zákona předcházelo mnoho sporů na říšské radě. Nejdříve v panské sněmovně při projednávání osnovy zákona padl návrh, aby bylo domovské právo odděleno od chudinské péče, pro kterou by měl být samostatný zákon. S odkazem na historické spojení těchto dvou institutů již od roku 1754 bylo naopak požadováno ponechat tyto dvě materie pohromadě.

Následně v poslanecké sněmovně se řada řečníků se zasazovala o to, aby bylo přijato ustanovení, že se pobytem po určitý zákonitý čas buď právo domovské samotné, nebo alespoň právní nárok na jeho udělení nabývá, jako tomu bylo dosud a odkazovali při tom na starší zákony z roku 1804, 1849 i 1859. Bylo v tomto smyslu podáno několik návrhů. Poukazováno při tom bylo na četné vrstvy lidí, kteří mají trvalý pobyt v jiné než ve své původní obci, jsou s touto druhou obcí spjati prací i společenskými svazky a přesto jim následně tato obec neposkytne prostředky, protože se v ní nedomohli domovského práva. S odvoláním na svobodu stěhovací i svobodu živnostenskou bylo upozorňováno na to, že podstatný význam domovského práva tkví v jeho vztahu k chudinské

⁵³ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970, s. 108.

otázce a v souvislosti s tím bylo připomenuto i nespravedlivé rozdělení břemene mezi obce. Přes tyto hlasy však prosadili svůj názor liberální předáci, kteří zastupovali zájmy průmyslové buržoasie a jejichž vliv na říšské radě převážil. Tito argumentovali autonomií obce, se kterou by bylo v rozporu, kdyby proti vůli obce, byť na základě zákonných podmínek, jí byl někdo vnučen. Vláda a většina poslanců se pak s odvoláním na znění jednoho ze základních pravidel rámcového obecního zákona z roku 1862, tedy že „o žádosti osob přespolních za udělení práva domovského rozhoduje obec“, které považovaly za nutný následek plynoucí ze zásady autonomie, přiklonili k této linii a naopak se odchýlili od cesty, na kterou poukazoval dosavadní vývoj domovského práva v Rakousku.⁵⁴

Možnost původního způsobu nabytí domovské příslušnosti zůstala tedy značně okleštěna a byla přístupná pouze velmi omezenému počtu osob. Tento problém později zmínil i baron Vladimír Pražák, c. k. sekretář při místodržitelství v Praze, ve svém příspěvku *Otázka z praxe práva domovského* v časopisu *Právník*, ročník XXV., 1886, kde uvádí, že jestliže starší domovské zákony znaly vedle derivativního nabývání domovského práva narozením a sňatkem taktéž četné způsoby nabytí původního, jako například v konskripčním patentu z roku 1804 nabytí příslušnosti různými způsoby usazení se a dále desetiletým pobytem, v provizorním obecním zákoně z roku 1849 pak možnost nabytí mlčky čtyřletým nepřetržitým pobytem bez domovského listu v některé obci, tak tento říšský zákon obsahoval již pouze dva způsoby původního nabývání domovského práva, a to přijetí do svazku obecního a dosažení veřejného úřadu. Způsob druhý je omezen pouze na určité třídy a ten první, jak bylo z tehdejší zkušenosti známo, se vyskytoval velice zřídka, a to právě proto, že pokud je s právem domovským spojeno právo na chudinské zaopatření ze strany domovské obce, pak obce přijmou do obecního svazku pouze takové osoby, jejichž hmotné poměry jsou zajištěny.⁵⁵

⁵⁴ BRÁF, Albin. *Dvě nutné opravy: Právo domovské. Pracovny donucovací*. Praha: Nákladem vlastním, 1884, s. 8-9.

⁵⁵ PRAŽÁK, Vladimír. *Otázka z praxe práva domovského*. *Časopis Právník*, ročník XXV., 1886, s. 109. (<http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a9856d92-4eb0-11e1-1872-001143e3f55c>)

Psala se druhá polovina 19. století, rozvoj kapitalismu si vynutil naprostou volnost pohybu pracovních sil a bylo přímo v zájmu dalšího rozvoje průmyslové výroby přelévání těchto sil z venkova do průmyslových oblastí. Přesto bylo pro dělnictvo získání domovského práva v místě jeho dlouholetého působení a bydliště téměř nedosažitelné, neboť průmyslová města nemohla být v žádném případě donucena k tomu, aby udělila domovské právo dělnickým rodinám, byť v nich pracovaly třeba po celý život, protože neměla zájem na tom postarat se o tyto rodiny v případě ztráty pracovní schopnosti jejich živitelů.⁵⁶

Na druhé straně stály venkovské obce, do jejichž obecních svazků zůstali tito lidé příslušni a do nichž byli zpravidla pohnáni ve stáří či nemoci, aby je tyto obce chudinsky zaopatřily, přestože tyto obce ani neměly na takové zaopatření prostředky a mnohdy tyto lidi ani neznaly. Zcela paradoxní pak bylo, pokud byli do těchto obcí pohnáni potomci těchto rodin. Ti už se narodili v průmyslových městech, avšak podle zákona obdrželi domovskou příslušnost svých rodičů v době svého narození. „*Jaký je např. v tom rozum, když se nyní postrkem dopravují lidé do obcí, kde náhodou mají právo domovské, protože tam v čas narození jejich otec byl příslušen, ačkoliv dávno již bydlil jinde, oni pak v té obci nemají rodičův ani příbuzných a vůbec žádných jiných spojení osobních?*“⁵⁷

Co se týká vlastního znění domovského zákona, derivativní i omezené původní způsoby nabytí domovského práva již byly zmíněny. S ohledem na velký počet nemanželských dětí u nemajetných vrstev bylo také důležité ustanovení týkající se příslušnosti legitimovaných dětí, které se stávaly příslušníky obce, ve které měl domovské právo jejich otec v době legitimace a v případě další změny příslušnosti otce jej následovaly stejně jako děti manželské (byly-li v té době nezletilé).

Legitimace nemanželských dětí nastala podle § 161 a § 162 ABGB buď pozdějším sňatkem rodičů nebo „per rescriptum principis“, tj. uznáním bez

⁵⁶ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970, s. 109.

⁵⁷ BRÁF, Albín. *Dvě nutné opravy: Právo domovské. Pracovny donucovací*. Praha: Nákladem vlastním, 1884, s. 12.

sňatku. Legitimace pozdějším sňatkem rodičů následovala ex lege okamžikem uzavření sňatku a její platnost nebyla vázána na zápis v matrice, neboť tento zápis byl pouze listinným průkazem samotného faktu. Na legitimaci a její důsledky v domovském právu tedy nemělo žádný vliv to, zda rodiče se zápisem legitimace do matriky souhlasí či nikoliv (rozhodnutí ministerstva vnitra ze dne 15. května 1875 č. 5618), ani to, zda k zápisu legitimace do matriky došlo hned po uzavření sňatku nebo později, i třeba v době, kdy už dítě bylo zletilé (rozhodnutí ministerstva vnitra ze dne 22. července 1888 č. 4704).

Legitimace bez sňatku se v případě pátrání po příslušnosti jedince prokazovala výtahem z matriky. K zápisu legitimace do matriky bylo třeba výslovného osobního svolení otce, jehož totožnost musela být potvrzena dvěma zároveň přítomnými svědky. Pokud však k zápisu do matriky nedošlo, např. nedal-li otec svolení k zápisu nebo zemřel dříve, než je vydal, mohla být legitimace prokázána i jinými způsoby. A naopak proti záznamu legitimace bylo možné připustit řádný protidůkaz.⁵⁸

V praxi však často s ohledem na ignorantský přístup politických úřadů a neznalost zákona ze strany chudých matek docházelo u legitimovaných dětí k odpírání domovského práva.

Průkazem domovského práva byl domovský list, stejně jako tomu bylo v předchozích předpisech. Jak vyplynulo z četných rozhodnutí v té době, domovským listem se existence domovského práva pouze prokazovala, nikoli zakládala, proto nebyl proti domovskému listu vyloučen protidůkaz (rozhodnutí správního soudního dvoru ze dne 6. prosince 1877 č. 1503, Budw. 171). Důkaz příslušnosti domovským listem byl průkazem listinným, který podle obecně platných pravidel nemohl být veden bez průkazní listiny, tedy tohoto domovského listu. Pouhá sdělení o existenci a obsahu domovského listu nemohla být náhradou za ztracený domovský list (rozhodnutí správního soudu ze dne 9. června 1886 č. 1174). Nebyl-li k průkazu příslušnosti, kterou obec popírala, domovský list, nepostačovala k prokázání příslušnosti skutečnost, že vydání domovského listu je

⁵⁸ TRÁVNÍČEK, Jan. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222, opatřené rozhodnutími nejvyšších instancí a poznámkami autora*. Praha: F. Šimáček, 1899, s. 21-23.

u obce zaneseno v příslušném deníku (rozhodnutí správního soudu ze dne 22. března 1889 č. 1089). Pracovní knížky, cestovní knížky a knížky čeledínské neprokazovaly domovské právo k obci ani tehdy, když obec, která ji vydala, v ní byla jako domovská vyznačena (rozhodnutí správního soudu ze dne 5. července 1886 č. 4214, Budw. 3048, rozhodnutí správního soudního dvoru ze dne 29. října 1884 č. 2338 a rozhodnutí správního soudu ze dne 11. února 1898 č. 413, Budw. 11412). Výjimkou byla cestovní knížka vydaná v době platnosti provizorního obecního zřízení z roku 1849. Ta v té době mohla být vydána jedině na základě platného domovského listu (viz již zmínka v kapitole 3.1.), proto se za průkaz o domovské příslušnosti považovala (rozhodnutí správního soudu ze dne 13. března 1896 č. 1590, Budw. 9437). Majiteli takové cestovní knížky například nemohlo být přiznáno v minulosti nabytí domovského práva vydržením po čtyřletém pobytu v jiné obci, právě proto, že neměl postavení osoby bez domovského listu, který mu cestovní knížka nahrazovala.

Co se týká skutečnosti, že domovský list právo pouze osvědčoval, nikoliv zakládal, jeví se zajímavým určitý rozpor mezi obecním zřízením a domovským zákonem. Závazně předepsaný tiskopis pro vydání domovského listu obsahoval dole rubriku „následují podpisy“, z čehož plyne, že musely být alespoň dva. Tímto opatřením se domovské listy staví na úroveň listin, kterými se závazky obce zakládají a které podle § 55 obecního zřízení pro Čechy musí být opatřeny dvěma podpisy – obecního starosty a jednoho obecního radního. Takže obecní zřízení žádalo dva podpisy pro listiny, jimiž se proti obci nějaký závazek zakládá, stejná náležitost však byla žádána pro list domovský, přestože domovský zákon uváděl, že tímto listem se příslušnost prokazuje, ale nikdy nezakládá.⁵⁹

Pro příklad jsou v příloze č. 3., č. 4 a č. 5 uvedeny ukázky domovských listů z různé doby. Domovské listy obcí se lišily, byly jednojazyčné i dvoujazyčné, zdobené i prosté, ale základní náležitosti zůstávaly stejné.

Na vystavení domovského listu neměly právo osoby, kterým byla domovská obec přikázána. Přikázání příslušnosti bylo opatření, které se týkalo

⁵⁹ TRÁVNÍČEK, Jan. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222, opatřené rozhodnutími nejvyšších instancí a poznámkami autora*. Praha: F. Šimáček, 1899, s. 101-104.

osob, jejichž příslušnost nebylo toho času možno zjistit, tedy bezdomovců, a nebylo na překážku pozdějšímu uznání domovského práva. Toto právní východisko, které předchozí právní úpravy neznaly, řešilo v souvislosti s bezprizorností nejhudších vrstev společnosti obtížnou zákonnou situací, se kterou obecní úřady bojovaly celá léta. Všeobecnou podmínkou příkázání bylo, aby dotyčná osoba měla rakouské státní občanství. Bezdomovci byli příkázáni té které obci podle pořadí pravidel ustanovených v § 19 domovského zákona.

Příkázání mělo na čas tytéž právní účinky jako domovské právo samo, rozdíl byl však právě v tom, že příkázaný neměl nárok na domovský list, pouze mu bylo vystaveno potvrzení, že byl příkázán (výnos ministerstva vnitra ze dne 22. srpna 1868 č. 10647).⁶⁰

4.1. Potřeba revize domovského práva a cesta k novele

Vrátíme-li se zpět k omezeným možnostem původního nabytí domovského práva, lze konstatovat, že konstrukce domovského práva byla velmi sporná a z hlediska sociálního zaopatření směřovala do slepé uličky. Nespokojenost projevovaly nejenom jednotlivé venkovské obce, ale i jednotlivé korunní země, především ty chudší zemědělsky orientované. Ty byly nuceny přijímat zpět vyčerpané neproduktivní obyvatelstvo vracející se z průmyslových aglomerací, které na jedné straně bylo latentně sociálně potřebné a na straně druhé nepřispívalo daněmi ani jinými poplatky do obecní pokladny.⁶¹

Právě proto se již brzy po přijetí domovského zákona zvedl proti jeho úpravě odpor postižených obcí a regionů. Na českém zemském sněmu v roce 1866, kde se projednával český chudinský zákon, byl vyjádřen obecný nesouhlas se zněním domovského zákona a byl v tomto směru podán návrh, aby se do něho

⁶⁰ TRÁVNÍČEK, Jan. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222, opatřené rozhodnutími nejvyšších instancí a poznámkami autora*. Praha: F. Šimáček, 1899, s. 63-68.

⁶¹ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě*. Brno: Matice moravská, 2007, s. 242. ISBN 978- 80-86488-45-5.

vrátilo ustanovení umožňující požadovat po obci domovské právo po určité době pobytu, pokud žadatel nebude po tuto dobu trestán a nebude hledat pomoc u veřejné dobročinnosti. Padl dokonce i návrh, aby se do zákona vrátila možnost domovské právo po určité době pobytu vydržet, jako tomu bylo do roku 1849. Někteří řečníci odkazovali na vývoj zákonodárství v jiných zemích, kde stačí jednorocní až pětiletý pobyt, aby občan nemohl být z této obce vypovězen, i když propadne chudobě. Bylo také navrženo, že by měl být rozdíl mezi skutečným domovským právem a právem na podporu, jako tomu bylo například v Prusku, jehož zákonodárství zavádělo systém tzv. podpůrného bydliště, kdy delší pobyt v některé obci poskytl v této obci právo na podporu. Nakonec v tomto ohledu přijal zemský sněm kompromisně pouze rezoluci s výzvou k vládě, aby ústavní cestou tuto otázku projednala. Následně se však žádné kroky nepodnikly.

V 70. a 80. letech 19. století se tato otázka dostala opět do popředí v souvislosti s nárůstem pauperismu a se skutečností, že velká část venkovských obcí s minimálními finančními příjmy nebyla schopna dostát svým povinnostem v opatrování chudých. Velkou roli sehrál i vývoj v Prusku, kterému byla v Rakousku věnována velká pozornost a kde bylo v roce 1870 domovské právo zcela odděleno od chudinství a zaveden systém podpůrných bydlišť.

Kumulace těchto příčin počítaje v to i kritiku řady rakouských právníků byla konečně popudem, který přiměl rakouskou vládu k tomu, aby v roce 1872 zahájila jednání o reformě domovského práva.

V dalších letech pak byla otázka domovského práva předmětem projednávání jednotlivých zemských sněmů i říšské rady, ale bez konkrétního výsledku. Když se v roce 1879 po porážce německých liberálů dostala k moci konzervativní vláda v čele s ministerským předsedou Eduardem Taaffem, která zastupovala především zájmy zemědělské buržoasie a provedla několik dělnických sociálních reforem, zdálo se, že nastane konečně posun i v otázce domovského práva. V roce 1881 si vláda skutečně vyžádala k této otázce dobrozdání všech zemských sněmů.⁶²

⁶² JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 152-155.

Většina zemských sněmů se shodla na tom, že nárok na domovské právo by měl být získán stejně jako v minulosti nepřetržitým několikaletým pobytem v místě. Moravský zemský sněm, který byl pod vlivem rolnických poslanců a venkovských obcí, přijal několik rezolucí, ve kterých vládu důrazně vyzýval k přijetí nového zákona. Český zemský sněm si nechal předložit stanoviska okresních zastupitelstev, ale ze 175 těchto stanovisek vyšel překvapivý výsledek, kdy pouze 60 okresních zastupitelstev bylo pro nabytí domovského práva po určité době pobytu, přičemž jednotlivá stanoviska se lišila jak navrhovanou délkou této doby, tak i různými podmínkami, 9 zastupitelstev neučinilo žádný návrh a zbývajících 106 zastupitelstev, tedy relativně vysoký počet, se postavilo proti změně a argumentovalo, že počet příslušníků v průmyslových městech by neúměrně vzrostl a jejich zaopatřování by přivedlo obecní hospodářství na mizinu. Závěr českého sněmu nakonec nutnost úpravy domovského práva konstatoval, podmiňoval ji však přijetím zákona o dělnickém pojištění a úpravou zákonů chudinského, honeckého a protituláckého, bez čehož nepovažoval změnu zákona o domovském právu za vhodnou.⁶³

V roce 1883 však český sněm na základě nově vypracované zprávy svoje stanovisko změnil. Komise, která zprávu vypracovala, se přiklonila k názoru, že je nejdříve nutno revidovat zákon o domovském právu a teprve potom chudinské zákonodárství. Padl i návrh, aby obě otázky byly posuzovány současně, byla zde však namítána různost kompetencí, kdy domovské právo je řešeno zákonodárstvím říšským, zatímco úprava chudinství je záležitostí zákonodárství zemského. Podkladem uvedené zprávy vypracované za aktivního přispění Dr. Albína Bráfa, který se otázkou revize domovského práva rozsáhle zabýval, byla i srovnání statistických zjištění vzešlá ze sčítání lidu v letech 1857, 1869 a 1880 o počtu přijatých osob do domovského svazku podle stávajícího zákona, který byl velice nízký a směřoval k tomu, že by brzy počet osob nepříslušných do obcí předstihl počet příslušníků. Zemský sněm spolu s návrhem komise přijal i rezoluci vládě, aby co nejrychleji projednala zákon o dělnickém pojištění a změnu

⁶³ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 156-157.

domovského zákona a následně sněmu předložila návrh na opravu veřejného chudinství.⁶⁴

Český zemský sněm se na Taaffovu vládu obrátil ještě víckrát a od poloviny 80. let se domovským právem zabýval v podstatě každoročně. Návrh na úpravu domovského práva podal v roce 1886 zmíněný Dr. Bráf, iniciativu projevovala i říšská rada, kde byl také předložen návrh revize zákona, ten však neobsahoval nic konkrétního. V 80. letech a na počátku 90. let následovaly další návrhy a interpelace. Přestože v té době už měla vláda k dispozici stanoviska jednotlivých zemských zastupitelstev, projevovala naprostou nečinnost. Ministerský předseda Taaffe řešení této otázky stále odkládal a během funkčního období jeho vlády (1879 – 1893) reforma provedena nebyla, přestože výsledky nového sčítání lidu v roce 1890 ukázaly, že pojem domova se pro většinu obyvatel stal pouhou fikcí.

Teprve během následující vlády byla říšské radě předložena novela zákona o domovském právu, která byla projednávána v říjnu roku 1896. Ze zprávy sněmovního výboru i následné diskuse na říšské radě bylo zřejmé, že se novela projednává za naprosto jiné situace, než která byla v období liberalismu a proti návrhu nevznikl žádný odpor. Zpráva se držela zásady, že autonomie obcí nemůže být neomezená, aby se obracela proti právům jednotlivců a vyjádřila nesouhlas s obcemi, které nechtěly do domovského svazku přijímat především dělnictvo. Konečně 5. prosince 1896 byla zákonu udělena sankce.⁶⁵

Zákon z 5. prosince 1896 č. 222 ř. z. zrušil dosavadní ustanovení § 8, § 9 a § 10 předchozího zákona z roku 1863 a nahradil je novými ustanoveními § 1 až § 10, kterými byla částečně omezena autonomie obcí v tom, že bylo znovu zavedeno vydržení nároku na udělení domovského práva. § 1 novely stanovil, že

⁶⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015004.htm>
<http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015005.htm>
<http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015006.htm>
<http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015007.htm>
viz stenoprotokol y ze zasedání Sněmu království Českého 1883-1889, 1. zasedání (5. července -11. srpna 1883), 15. schůze (čtvrtek 2. srpna 1883).

⁶⁵ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 159-161.

se domovské právo nabývá výslovným přijetím do domovského svazku a následně v § 2 bylo řečeno, že výslovného přijetí do domovského svazku nemůže být obcí pobytu odepřeno tomu rakouskému státnímu občanovi, který po dosažení svéprávnosti po deset let, které předcházely žádosti o domovské právo, se dobrovolně a nepřetržitě v obci zdržoval. Tato lhůta se počítala od počátku řádného stálého bydliště a nemohla v souladu s článkem II. novely začít běžet dříve než 1. ledna 1891. Další změnou oproti dosavadnímu znění bylo také připuštění odvolání proti rozhodnutí obce, kdy § 6 připouštěl možnost rozhodnutí příslušného politického úřadu v případě, že žádost byla obcí zamítnuta nebo pro případ, že by obec do šesti měsíců nerozhodla.⁶⁶

Nakonec byla novela velmi nedostatečným kompromisem, který nechával chudinské zaopatření závislé na domovském právu a kvůli nepřiměřeně dlouhé desetileté době pro získání nároku na udělení domovského práva mohl být obcházen. S ohledem na vzájemně dobré styky zaměstnavatelů a obecních úřadů se vždy našla záminka k propuštění dělníka před uplynutím desetileté lhůty, aby byl donucen se odstěhovat jinam. Že k tomu v praxi skutečně docházelo, dokazuje prováděcí výnos ministerstva vnitra k této novele, který přikazoval okresním hejtmanstvím a v případě měst se zvláštním statutem zemským politickým úřadům, aby proti takovým snahám při instančním rozhodování důsledně zakročovaly.

Na počátku 20. století sice v důsledku zákonů o úrazovém a nemocenském pojištění dělnictva význam domovského práva poklesl, přesto však pro dělnictvo měla chudinská péče i nadále značnou důležitost.⁶⁷

⁶⁶ TRÁVNÍČEK, Jan. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222, opatřené rozhodnutími nejvyšších instancí a poznámkami autora*. Praha: F. Šimáček, 1899, s. 28-42, s. 56.

⁶⁷ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 162-163.

4.2. Historie chudinské péče, chudinský zákon a zákonodárství v sociální oblasti

Zákonodárství v oblasti chudinského zaopatření bylo s domovským právem nerozlučně spjato. Jestliže domovské právo zaručovalo svému nositeli právo nerušeného pobytu v obci a možnost žádat v rámci chudinských zákonů po této obci chudinské zaopatření v případě nouze, tak právě to druhé řečené bylo pro široké nemajetné vrstvy obyvatelstva to podstatné.

Do 2. poloviny 18. století stát do chudinské péče nijak nezasahoval a tato zůstávala na bedrech církve, případně vrchnosti a její dobročinné aktivity. Po vzoru a pod vlivem hraběte Jana Buquoye, katolického osvícence, který na svých panstvích zformoval chudinskou péči na takovou úroveň, že se stala vzorem reforem státních, byly Josefem II. zřizovány farní chudinské ústavy a tím byly položeny základy chudinské péče. Organizace chudinství byla v jednotlivých zemích monarchie prováděna postupně a chudinské ústavy byly zřízeny ve všech farnostech. Příspěvky byly zpočátku dobrovolné. Na jedné straně chudinství přestalo být soukromou institucí, na druhé straně jeho úprava nebyla dokonalá. Přesto se na organizaci a úkolech farních chudinských ústavů až do 2. poloviny 19. století nic nezměnilo a obce do té doby působily v chudinství pouze podpůrně. Podmínkou poskytnutí pomoci byla skutečná chudoba, kdy osoba neměla žádný majetek ani příjem a z důvodu stáří, nemoci či invalidity si nebyla schopna zajistit vlastní práci prostředky k obživě pro sebe a svoji rodinu.⁶⁸

Když byl v roce 1849 vydán prozatímní obecní zákon, obsahoval již v ustanovení § 22, že „*obecní příslušníci mají mimo to právo k zaopatření v případě vykázané nouze*“.⁶⁹ Přesněji to pak bylo ustanoveno v rámcovém obecním zákonu z roku 1862, kde v článku V., který definoval a vymezoval samostatnou působnost obce, bylo v deklaratorním výčtu záležitostí, které do této samostatné působnosti náležely, pod bodem 8. ustanoveno, že obci přísluší „*pečovati o chudé*

⁶⁸ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970, s. 93-97.

⁶⁹ Srov. § 22, císařský patent ze dne 17. března 1849, č. 170 ř. z.

a obecné ústavy dobročinné⁷⁰. Toto ustanovení bylo potom převzato do jednotlivých zemských obecních zřízení.

Další základní normou v oblasti chudinství se stal právě domovský zákon z roku 1863, kde byly povinnosti obce k chudinskému opatření ustanoveny ve IV. oddílu. Na základě ustanovení tohoto zákona byly následně vydány jednotlivé zemské chudinské zákony, pro Čechy to byl zákon ze dne 3. prosince 1868 č. 59 z. z. Na Moravě a ve Slezsku chudinské zákony přijaty nebyly. Tento zákon o opatrování chudých byl přímo provázaný na zákon o domovském právu a upravoval normy veřejného zaopatření. Netýkal se dobročinnosti soukromé. Veřejné opatrování chudých se podle § 1 tohoto zákona (s odkazem na ustanovení § 26 zákona domovského) vztahovalo jen k péči o to, čeho bylo chudým nevyhnutelně zapotřebí, a to jen potud, pokud jim vlastní jmění nebo vlastní způsobilost k výdělku nestačila. V § 2 bylo ustanoveno, že až teprve když chudí nemohou být opatřeni svojí rodinou, ani z jiného zákonného důvodu, ani od jednot, fundací a opatrovacích pokladnic, pak jim teprve má poskytnout podporu nejprve obec, pak případně kraj a konečně země. V § 3 tohoto zákona bylo řečeno, že s odkazem na § 1 domovského zákona má každá obec kromě zvláštních případů pečovat jen o ty chudé, kteří v ní mají domovské právo.⁷¹

Dále tento zákon řešil následující okruhy záležitostí: žebrání, kde se mají chudí žádající o podporu přihlásit, jak provést ověření, zda je žádající domácí či přesporní, jak postupovat u žadatelů přesporních a jak u domácích, co může obec požadovat na chudých, kteří jsou způsobilí k práci a jak má opatrovat chudé k práci nezpůsobilé, jak má pečovat o nemocné chudé a v případě povinnosti jak zaopatřit pohřební náklady, která má obec pečovat o chudé děti, jaká opatření může obec učinit proti svévolnému zchudnutí a kdy má obec právo žádat na chudém náhradu. Zároveň byla v tomto zákoně ustanovení týkající se nákladů na opatrování chudých a odkud na tyto náklady čerpat peníze, např. z příjmů ze základního jmění ustanoveného v obci na toto zaopatření, z důchodů (příjmů) zákonem určených, z dobrovolných příspěvků a z obecních důchodů. Na to

⁷⁰ Srov. Článek V. rámcového obecního zákona ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z.

⁷¹ Srov. Zákon o opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868 č. 59 z. z.

navazovala ustanovení, která řešila problematiku obecních financí určených na opatrování chudých a jak s těmito financemi nakládat. Tato ustanovení byla úzce provázána na obecní zřízení a jeho ustanovení o obecních financích, protože v tomto případě působila k obecnímu zřízení podpůrně pro záležitosti chudinské. Nakonec součástí tohoto zákona byla i ustanovení o subsidiární pomoci okresu a země v případě, že obec neměla dostatečné prostředky a také určena instančnost v případě rekurzů a odvolání. A konečně ustanovení § 37 chudinského zákona dávalo obcím pravomoc vydávat v oblasti opatrování chudých svoje vlastní statuty, na jejichž základě pak měly oprávnění samostatně si upravit správu chudinských záležitostí v mezích tohoto zákona.⁷²

Nárůst pauperizace v 2. polovině 19. století a naprosto nevyhovující systém chudinské péče v návaznosti na nedokonale uzákoněné domovské právo byly důvodem, proč vláda byla nucena se sociálními problémy zabývat, a to v celém širokém kontextu, tedy i v souvislosti s potulkou a žebrotou, které se v tomto období velice rozšířily. V rámci reorganizace četnictva byl v roce 1871 přijat nový postrkový zákon, který byl důležitým článkem v řetězu protituláckého zákonodárství, neboť byl opatřením represivního charakteru. Zákon ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z. (znění tohoto zákona je uvedeno v příloze č. 6), kterým bylo upraveno policejní vyhošťování a honění postrkem, značně omezoval volnost pohybu širokých vrstev obyvatelstva a politickým úřadům dával rozsáhlé kompetence v boji proti nepohodlným živlům. Podle § 1 tohoto zákona mohly být policejně vykázány a hnány postrkem do svých domovských obcí nebo u cizích státních příslušníků přes hranice jednak tuláci a jiní lidé práce se štítící, kteří jsou na obtíž veřejné dobročinnosti, a jednak osoby, které nemohou prokázat, že mají nějaké příjmy nebo povolenou živnost, veřejné nevěstky, trestanci a osoby propuštěné z robotáren, pokud představují nebezpečí pro bezpečnost osob nebo majetku. Podle § 2 tohoto zákona bylo možné těmto osobám po vyhoštění dočasně nebo nastálo zakázat, aby se vrátily.⁷³

⁷² Srov. Zákon o opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868 č. 59 z. z.

⁷³ Srov. Zákon o postrku ze dne 27. července 1871 č. 88 ř. z.

Nejdůležitější normou protituláckého zákonodárství, která postihovala opravdu masy obyvatelstva, se pak stal zákon z roku 1873 č. 108 ř. z., tzv. protitulácký zákon. Tento zákon byl zaměřen na tři skupiny obyvatelstva. První a zároveň nejpočetnější skupinu tvořili lidé schopní práce, kteří pracovat chtěli, za normálních okolností by si na živobytí prací vydělávali a pokud by našli dostatek pracovních příležitostí v místě bydliště, nikdy by své domovské obce neopustili. Tito byli do světa vyhnáni nezaměstnaností. Do této skupiny je možné začlenit i vandrovní tovaryše, kteří odcházeli do světa na zkušenou, venkovskou čeleď, která měnila službu apod. Druhá skupina se skládala z osob neschopných práce, které si musely živobytí opatřovat žebrotou. Existence této skupiny byla podmíněna nedokonalým chudinským zaopatřením osob starých, nemocných a bez prostředků. A nakonec třetí skupina sestávala z asociálních živlů, skutečných tuláků a z osob, které pracovat mohly, avšak se práce štítily. Slabinou tohoto zákona byla skutečnost, že jako čistě represivní akt nebyl doplněn žádným opatřením, které by se alespoň pokoušelo nalézt a částečně odstranit příčiny potulky. V roce 1885 byl vydán nový protitulácký zákon, byl bohužel jen projevem zvýšené represe.⁷⁴

Bylo třeba přijmout řadu opatření, které si vynucovaly vzrůstající sociální problémy, které šly ruku v ruce s početním růstem dělnické třídy a jejím tlakem na vládu. Proto vláda přistoupila k prvním zásahům do poměru mezi zaměstnavateli a dělnictvem a přijala některá reformní opatření. Mezi ně patří zákon o živnostenské inspekci z roku 1883 a novela živnostenského řádu z roku 1885, která živnostenským společenstvím přikazuje řadu sociálních úkolů. Nejdůležitějšími z těchto opatření byly zákony o úrazovém a nemocenském pojištění z let 1887 a 1888, a dále zákon o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách z roku 1907, který vstoupil v platnost 1. ledna 1909.⁷⁵

⁷⁴ JANÁK, Jan. *Rakouský protitulácký zákon z roku 1873 jako pokus o řešení společenských důsledků průmyslové revoluce*. Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity, 1969, s. 93-95.

⁷⁵ JANÁK, Jan. *Rakouský protitulácký zákon z roku 1873 jako pokus o řešení společenských důsledků průmyslové revoluce*. Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity, 1969, s. 76.

5. Domovské právo v letech 1918 – 1939

Po vzniku samostatné Československé republiky bylo zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, recipováno zákonodárství dosavadní monarchie, což v oblasti domovského práva znamenalo značnou roztříštěnost, protože domovské právo bylo upraveno v jednotlivých zemích jinak. Československá republika zahrnula do obvodu svých hranic nejen tzv. historické země české, tedy Čechy, Moravu a Slezsko, ale také velkou část koruny uherské, tj. Slovensko a Podkarpatskou Rus, a dále menší území jako Hlučínsko z bývalé německé říše a nakonec Vitorazsko a Valčicko, což byla území k historickému českému území nově přičleněná.

Na Hlučínsku instituce domovské příslušnosti známa nebyla. Po vzniku republiky byla na území Hlučínska účinnost zákonných předpisů o domovské příslušnosti platných v tzv. historických zemích rozšířena.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla upravena obecním zřízením vydaným zákonným článkem XXII/1886 (ten nahradil předchozí obecní zřízení vydané zákonným článkem XVIII/1871), který byl pozměněn zákonným článkem V/1903. Uherské zákonodárství v oblasti domovského práva bylo odlišné od rakouského.⁷⁶

Podle zákonného článku XVIII/1871 se připouštělo výslovné přijetí do domovského svazku. Ti, kteří se s vědomím obce v ní usadili a po dvě léta v obci nepřetržitě bydleli, měli nárok na přijetí, pokud po tuto dobu také nesli obecní a jiná veřejná břemena, nebyli trestně obžalováni nebo odsouzeni a nebyli zaopatřeni z veřejné dobročinnosti. Pozdější novelizací bylo vedle nároku na udělení domovského práva uznáno i jeho nabytí čtyřletým kvalifikovaným pobytem, pokud se státní občan v obci po čtyři roky nepřetržitě zdržoval, přispíval k obecním břemenům této obce a nepřispíval k obecním břemenům své obce předešlé a obec proti němu neměla po dobu jeho pobytu žádné námitky.⁷⁷

⁷⁶ BŘESKÝ, Antonín. *O obecních příslušnicích*. Praha: Československá obec samosprávná, 1923, s. 3-4.

⁷⁷ JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 163.

V rakouských zemích byly poměry domovského práva upraveny již zmíněným zákonem z roku 1863 doplněným novelou z roku 1896.

V nově vzniklé republice bylo třeba především řešit otázku státního občanství, která s institutem domovského práva úzce souvisela. Státní občanství upravoval ústavní zákon č. 236/1920 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé a který vyšel až 9. dubna 1920. Tímto zákonem vyhověl československý stát závazkům, které převzal mírovými smlouvami. Do té doby posuzovala praxe státní občanství podle domovské příslušnosti a jako základ vzala skutečnost, že dnem vzniku republiky vzniklo i zvláštní československé občanství, které konstituovalo trvalý svazek jednotlivce s novým státem.⁷⁸ Na základě tohoto principu byl za státního občana československého pokládán každý bývalý státní občan někdejšího Rakouska nebo Uherska, který měl k 28. říjnu 1918 domovské právo v některé obci patřící nyní k území Československé republiky.

V ust. § 1 odst. 1 zmíněného ústavního zákona pak bylo stanoveno, že státními občany československými jsou ode dne 28. října 1918 osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě mají domovské právo v území někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, jež náleží nyní Československé republice. Osoby, které nabyly domovské právo po 1. lednu 1910 a příslušely před tím do některé obce na území bývalé Rakousko-Uherské říše, ale mimo území Československa, mohly si v propadné lhůtě určené nařízením vlády č. 601 Sb. ze dne 30. října 1920 podat žádost o přiznání československého státního občanství. Až do rozhodnutí o této žádosti se na ně pohlíželo jako na státní občany republiky Československé (§ 9 zákona č. 236/1920 Sb.).⁷⁹

Ustanovení citovaného ústavního zákona z 9. dubna 1920 navazovala na mezinárodněprávní úpravu, konkrétně mírové smlouvy podepsané po skončení první světové války. Co se týká Československa, jednalo se o smlouvy Saint-

⁷⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010, s. 353. ISBN 978-80-87212-39-4.

⁷⁹ Srov. zákon č. 236/1920 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.

Germainské s Rakouskem (tzv. velká Saint-Germainská smlouva) a Československem (tzv. malá Saint-Germainská smlouva) a smlouvu Trianonskou s Maďarskem. Článek 70 velké Saint-Germainské smlouvy říkal, že všechny osoby, které mají právo domovské na území, jež dříve tvořilo část bývalého mocnářství rakousko-uherského, stávají se, pozbývajíce zároveň státního občanství rakouského, ipso facto příslušníky onoho státu, který na řečeném území vykonává práva svrchovanosti.⁸⁰

Co se domovského práva týká, § 13 citovaného ústavního zákona určil, že dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání práva domovského zůstávají v platnosti. Co se však týkalo bývalého území uherského, bylo dáno, že pro povinnost obce přijímat do svazku obecního platí zákon ze dne 5. prosince 1896 č. 222 ř. z.⁸¹ Zákon č. 152/1926 Sb. z. a n. se týkal udělení státního občanství československého některým osobám.

Z počátku se zdálo, že chudinství a související domovské právo budou s novým zřízením upraveny na nových základech, ale nestalo se tak. Chudinskou správu měl převzít stát, aby tak ulehčil finančnímu hospodářství nejnižších svazků územní samosprávy. Na základě zákona č. 76/1919 Sb. z. a n. měly chudinskou správu a dobročinné ústavy převzít vyšší složky samosprávy, případně státní správa a dále podle tohoto zákona měla vláda do jednoho roku předložit osnovy zvláštních podrobných zákonů. Vláda se tohoto úkolu bohužel nezhostila a žádná změna v této oblasti nenastala. Snahy o reformu domovského práva se ubíraly dvojím směrem. Jeden byl ten, že by bylo domovské právo udrženo, avšak zreformováno, aby obec, v níž občan bydlel déle, se stala jeho obcí domovskou. Druhý směr se projevoval snahou o odstranění domovského práva a na základě německého vzoru nahradit chudinskou obec podpůrným bydlištěm. V době, kdy došlo k dalšímu zdokonalení dělnického pojištění, však úvahy o reformě domovského práva přestaly být aktuální.⁸²

⁸⁰ Srov. Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919, č. 507/1921 Sb. z. a n.

⁸¹ Srov. Zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a domovského práva v republice Československé.

⁸² JANÁK, Jan. Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975, s. 163.

Na institutu domovského práva se po dobu první republiky nic nezměnilo a ve stejné podobě zůstal i za protektorátu a krátkou dobu po druhé světové válce. Krátce po nástupu komunistické moci do čela státu bylo domovské právo zákonem č. 174/1948 Sb. zrušeno (znění tohoto zákona je uvedeno v příloze č. 8).

Co se týkalo problémů s domovským právem v praxi, se vznikem samostatného státu se prakticky nic nezměnilo. Vzhledem k tomu, že zákonem č. 105/1863 ř. z., který byl převzat (vč. novely z roku 1896) i po roce 1918, bylo ponecháno v platnosti domovské právo nabyté podle dřívějších předpisů, tak i po vzniku samostatného státu se mohlo při zkoumání domovské příslušnosti jednotlivce, nešla-li určit podle platných předpisů, sáhnout k předpisům starším, a to postupně od pozdějších předpisů zpět. To znamená, že i v této době se v pátrání po domovské příslušnosti předků, která byla rozhodná pro posouzení příslušnosti aktuální, mohlo posuzovat domovské právo ještě podle konskripčního patentu z roku 1804, což dokládá i jeden z judikátů Nejvyššího správního soudu uvedený v příloze č. 7. Druhý příložený judikát se týká samotného řízení při řešení záležitostí domovského práva.

Při té příležitosti je třeba zmínit důležitost rozhodování Nejvyššího správního soudu, jemuž byl věnován jeden z prvních zákonů nové republiky (zákon č. 3/1918 Sb. z. a n., o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů), kterým byla recipována samotná instituce Nejvyššího správního soudu. Ten v záležitostech domovských, s ohledem na četnost sporů, vydal množství nálezů, které jsou uloženy v Bohuslavově sbírce nálezů. I za monarchie vydal vídeňský Nejvyšší správní soud mnoho nálezů v záležitostech domovských, které byly jedinečným doplňujícím pramenem domovského práva, tyto nálezy byly uspořádány Adamem Budwinským.

5.1. Policejní a pobytové přihlášky

Evidenci domovské příslušnosti obyvatel doplňoval soubor přihlášek k pobytu nebo policejních přihlášek, které sloužily k evidenci trvalých i přechodných pobytů obyvatel. Tyto evidence ve městech vedly popisné úřady, např. v Plzni je vedl Popisný úřad královského města Plzně od 90. let 19. století až do 20. let 20. století. Tyto přihlášky měly zpravidla podobu barevných lístků, nejčastěji v rozměru 115 x 210 mm. Formuláře evidenčních lístků byly různě pojmenovány a lze z nich vyčíst jméno příjmení, rok narození, zaměstnání, domovskou obec a od kdy uvedená osoba v dané obci bydlela. Pokud se dotyčná osoba častěji stěhovala a měnila místo svého pobytu, poskytovaly tyto evidenční lístky jedinečné informace.⁸³

V příloze č. 9 a 10 je na ukázkou přihláška trvalého pobytu občana a policejní přihláška občana Adolfa Koskuby, úředníka Živnobanky. Obě tyto přihlášky jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Plzni, odkud byly získány.

⁸³ <http://amp.plzen.eu/fondy-a-pomucky/digitalni-archiv/prihlasky-k-pobytu/prihlasky-k-pobytu.aspx>

Závěr

Domovské právo zůstalo uzákoněno sto let, a to, byť po takřka taky stoleté historické cestě „příprav“, od roku 1848 až do roku 1948. Přežilo různé etapy a různé režimy, počínaje rakousko-uherským císařstvím, přes mladou první republiku, krátkou druhou republiku, odolalo za války i protektorátu, radovalo se krátce z nově nabyté svobody, aby pak dožilo svůj historicky vyměřený čas na základech rodících se světlých zítřků nově vznikající socialistické republiky.

Zpočátku bylo součástí obecních zřízení, aby se následně dočkalo vlastního zákona. Ten však sotva spatřil světlo světa, bylo zřejmé, že neodpovídá potřebám nemajetné většiny, která na jeho znění byla existenčně závislá. Když se po více jak třiceti letech dočkalo novelizace, byl to jen nevelký kompromisní krok vstříc těm nejchudším a nejpotřebnějším. Na konci 19. a na počátku 20. století přišly domovskému právu na pomoc v jeho úloze podpory chudých další sociální nástroje, jako například úrazové a nemocenské pojištění dělnictva, a jeho význam mírně poklesl, přesto se rozhodně nedá říci, že by byl v té době tento institut překonaný. A tak ho také převzala mladá republika, která mu chtěla dát novou podobu odpovídající aktuálním potřebám. Tuto snahu přerušila druhá světová válka a ani po ní už nebylo mnoho času, neboť v roce 1948 s nástupem lidově demokratického zřízení zdálo se vládnoucí garnituře domovské právo jako institut naprosto přežitý.

Dne 30. června 1948 na schůzi Národního shromáždění republiky Československé bylo rozhodnuto o zrušení domovského práva. Na této schůzi vystoupil zpravodaj poslanec Dr. Kokeš a ocitoval slova předsedy vlády Antonína Zápotockého, které několik dní před tím přednesl jako program své vlády:

„...Instituce domovského práva stala se proto přežitkem, bez kterého se můžeme nejenom obejít, ale který nám dokonce velmi škodí a brzdí nás v budovatelském úsilí. Všichni víme, kolik pracovních hodin, kterých by bylo možno využít účelně na jiném místě, se ve skutečnosti promrhá opatřováním, vyplňováním a opisováním domovských listů. A při tom, při řešení sociálních problémů jsme postoupili již tak daleko, že instituce domovského práva se nám jeví jako asociální a nedůstojná svobodného občana v lidově demokratické

republice. Naše sociální zákonodárství, včetně národního pojištění, jasně dokazuje, jak lidově demokratický režim již zajišťuje a v budoucnu ještě chce zajistiti pracujícího člověka pro případ stáří, nemoci a pracovní neschopnosti. Ne almužny a ústrky, po případě žebráckou mošnu v domovské obcí, ale klidné, celým národem zajištěné stáří po dobře vykonané práci pro celek....Se zřetelem na státoprávní a státoobčanské změny, nastalé od května 1945, jeví se instituce domovského práva jako přítěž a brzda při práci našich lidově demokratických orgánů, hlavně národních výborů. Zrušení domovského práva přispěje velmi vydatně ke zjednodušení naší lidové správy, odlehčí obecní administrativě a ulehčí styk občanů s úřady tím, že zmenší počet dokladů, které jsou od občanů při různých příležitostech požadovány.“⁸⁴

A tak bylo domovské právo s účinností od 1. ledna 1949 zrušeno a nadále zůstal už jenom institut státního občanství. Ten si také prošel svým vývojem. Československé státní občanství z doby federace zaniklo se zánikem České a Slovenské federativní republiky a dnes máme občanství české, které upravuje v současné době zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. Ten s účinností od 1. 1. 2014 nahradil původní zákon o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky a přinesl řadu změn. Nová právní úprava plně opustila princip jediného státního občanství a naopak se zcela přiklání k možnosti existence dvojího státního občanství pro české státní občany. V nové právní úpravě je tak jednoznačně akcentován trend, který se v oblasti státního občanství stále více uplatňuje i v jiných evropských státech. Způsobů nabývání občanství České republiky zná zákon celkem sedm: narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením na území ČR, udělením (na udělení státního občanství ČR není právní nárok), prohlášením a v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče.⁸⁵ U některých způsobů se podobnost s nabýváním domovského práva nabízí.

⁸⁴ <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/008schuz/s008002.htm>

⁸⁵ http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%A1tn%C3%AD_ob%C4%8Danstv%C3%AD_%C4%8Cesk%C3%A9_republiky

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie přistupuje ke státnímu občanství ČR nový institut občanství Unie, který je známkou evropské integrace. Každý občan má dneska vztah k České republice coby domovskému státu a zároveň k Evropské unii, a vyjádřením tohoto vztahu je právě české státní občanství a občanství EU.

O tom, zda a v jaké podobě, případně jak dlouho by přežil institut domovského práva, kdyby se naše společnost v roce 1948 vydala jinou cestou, můžeme jen spekulovat. A také o tom, měl-li by tento institut v dnešní době vůbec význam. Pokud dneska sociální zabezpečení (podobné dřívějšímu chudinskému opatření) leží na bedrech státu a stát je tedy naše „domovská obec“, je pro nás prioritní vztah ke státu a ten je stvrzen státním občanstvím. Proto se zdá, že vztah k obci už takový význam nemá (nemluvíme-li o patriotismu ve smyslu lásky k rodišti) a že je v dnešní době překonaný. Pravda je, že zatímco základem domovského práva bylo hlavně chudinské zaopatření a postulát nerušeného pobytu stál v pozadí, dnes by možná s ohledem na problémy sousedského soužití v některých regionech měl zrovna nerušený pobyt větší váhu. Otázkou by bylo, jak velké pravomoce v tomto smyslu na obce přenést a jak by to bylo nákladné. Návrat k institutu domovského práva by určitě své opodstatnění našel, ale doba i společnost už jsou příliš někde jinde, než aby to bylo reálné.

Resumé

The right of domicile meant a legal bond of a physical person to a specific municipality. This law also ensured apart an undisturbed stay in the municipality the right of care of the poor, which was very important in the economic and social conditions of monarchy and later of Czechoslovakia. Social aspect and connection with the care of the poor made the right of domicile vital for the lowest class: the domicile municipality was the only place from where the poor, unemployable or old could not be driven away, and where they were offered help the financial situation of the municipality and laws allowed.

Enacting of the right of domicile was a result of a long development. The beginnings of political belonging to a specific municipality date back to 16 November 1754, when a Teresian supreme resolution on banishment of beggars and tramps was issued. Its purpose was modification of being poor. Another predecessor was the conscription patent from 25 October 1804. The first time the domicile right appeared was in 1849, in the provisional municipality law. Important was also the empire law from 3 December 1863, which confirmed trends of supporting interests of liberal entrepreneurs.

The domicile law was connected with substantial problems, which were the subject of permanent reformation ideas. Behind these were different interests of agricultural and industrial employers, both facing budget problems of the local government.

The reason of main problems was the construction of the right of domicile, which did not presume physical stay of the persons in their domiciles. This was caused by the needs of economic mobility, i.e. moving people to work, and by legal reasons, i.e. freedom of stay and movement. Consequently, the place where a person lived was often different from the one where he had a domicile right. This discrepancy often caused curious and for the municipality difficult situations, namely when a person after having worked for years in another place was supposed to be taken into the care of his municipality, which actually did not know him.

After the beginning of the independent state in 1918 it seemed that the care of the poor, connected with the domicile right, would be reorganized. There were ideas about taking over the care of the poor by the state, and the government promised to work out proposals of necessary laws; however, these proposals were never submitted. Thus, despite the overall belief that the concept of the domicile right is unsuitable, no principal transformation took place.

Foundation of the independent republic brought up another legal aspect of the right of domicile, namely its relation to state citizenship, which was primary in legal respect. The

domicile right lasted through the first and second Czechoslovak Republic, protectorate Čechy a Morava, and the short post-war period. It ceased to exist in 1948 with the communist dictatorship.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura

- ❖ ADAMOVIČ, Karolina – SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86898-04-0.
- ❖ BRÁF, Albín. *Dvě nutné opravy: Právo domovské*. Pracovny donucovací. Praha: Nákladem vlastním, 1884.
- ❖ BŘESKÝ, Antonín. *O obecních příslušnících*. Praha: Československá obec samosprávná, 1923.
- ❖ FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds.). *Občanské elity a obecní samospráva 1848 – 1948*. Brno: CDK, 2006. ISBN 80-7325-091-8.
- ❖ HENDRYCH, Dušan. *Správní věda*. 2. doplněné a rozšířené vydání. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-248-8.
- ❖ JANÁK, Jan. *Domovské právo ve starém Rakousku a v ČSR*. In *Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám*. Praha: Univerzita Karlova, 1975.
- ❖ JANÁK, Jan. *Příčiny vzniku předlitavské sociální správy*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1970.
- ❖ JANÁK, Jan. *Rakouský protitulácký zákon z roku 1873 jako pokus o řešení společenských důsledků průmyslové revoluce*. Sborník prací filosofické fakulty Brněnské univerzity, 1969.
- ❖ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- ❖ PRAŽÁK, Vladimír. *Otázka z praxe práva domovského*. Časopis Právník, ročník XXV., 1886.

- ❖ SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního pro království české ze dne 16. dubna 1864 se všemi jeho zákonnými změnami až do nejnovější doby a s přídávky vysvětlujícími říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon v příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868. Praktická kniha pro úřady, hodnostáře a úředníky samosprávné, právníky, správy velkostatkův a průmyslových závodů a občanstvo vůbec, obsahující rozbor zákona, dovozený zásadními rozhodnutími vyšších orgánů samosprávných a úřadů politických v oboru, spadajícím do správy obecní.* Praha: J. Otto, 1877.
- ❖ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Cizincem na Moravě.* Brno: Matice moravská, 2007. ISBN 978-80-86488-45-5.
- ❖ STOKLÁSKOVÁ, Zdeňka. *Zákonné rozlišení „domácích“ a „cizích“: Vývoj domovského práva v Rakousku 1750-1863.* In *Český časopis historický* 102/2004, č. 2. ISSN 0862-6111.
- ❖ TRÁVNÍČEK, Jan. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222, opatřené rozhodnutími nejvyšších instancí a poznámkami autora.* Praha: F. Šimáček, 1899.
- ❖ VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé.* Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947.
- ❖ VERNER, Vladimír – ŽLÁBEK, Josef. *Státní občanství a domovské právo v republice Československé.* Praha: Kompas, 1923.
- ❖ VOŠTERA, Antonín. *Právo domovské.* Praha: Československá obec samosprávná, 1934.
- ❖ WEYR, František. *Soustava československého práva státního.* Brno: Barvič & Novotný, 1921.

Zákony

- ❖ Kanskripční patent ze dne 25. října 1804
- ❖ Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, zkratka ABGB (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*)
- ❖ Prozatímní obecní zákon č. 170/1849 ř. z.
- ❖ Obecní zákon č. 58/1859 ř. z.
- ❖ Říšský obecní zákon č. 18/1862 ř. z.
- ❖ Obecní zákon pro království České č. 7/1864 z. z.
- ❖ Zákon č. 105/1863 ř. z., o právu domovském
- ❖ Zákon č. 222/1896 ř. z., novela zákona o právu domovském
- ❖ Zákon č. 59/1868 z. z., o opatrování chudých
- ❖ Zákon č. 88/1871 ř. z., jímžto se pořádá policejní vyhošťování a honění postrkem
- ❖ Zákon č. 108/1873 ř. z., jímž se vydávají nařízení podle policejního práva trestního proti zahalečům a tulákům
- ❖ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého (recepční norma)
- ❖ Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. a n., kterým se doplňuje a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského
- ❖ Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919
- ❖ Mírová smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem podepsaná v Saint-Germain-en-Leye dne 10. září 1919
- ❖ Zákon č. 174/1948 Sb., o zrušení domovského práva

Internet

- ❖ <http://www.scanzen.cz/dobove-dokumenty/domovske-listy-2/historie-domovsky-list>
- ❖ http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/publ/320184-14-n_2014
- ❖ http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8C%C3%ADslo_popisn%C3%A9
- ❖ http://cs.wikipedia.org/wiki/Ozna%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD_dom%C5%AF
- ❖ <http://www.chave.cz/files/Historie.pdf>
- ❖ http://cs.wikipedia.org/wiki/Prozat%C3%ADmn%C3%AD_z%C3%A1kon_o_becn%C3%AD
- ❖ <http://eod.vkol.cz/618332/>
- ❖ <http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:a9856d92-4eb0-11e1-1872-001143e3f55c>
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015003.htm>
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015004.htm>
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015005.htm>
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015006.htm>
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1883skc/1/stenprot/015schuz/s015007.htm>
- ❖ http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/102279/C_Historica_16-1969-1_6.pdf?sequence=1
- ❖ [http://cs.wikisource.org/wiki/Saintgermainsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva_\(velk%C3%A1\)#.C4.8C.C3.A1nek_70](http://cs.wikisource.org/wiki/Saintgermainsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva_(velk%C3%A1)#.C4.8C.C3.A1nek_70)
- ❖ [http://cs.wikisource.org/wiki/Saintgermainsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva_\(men%C5%A1%C3%AD\)](http://cs.wikisource.org/wiki/Saintgermainsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva_(men%C5%A1%C3%AD))
- ❖ <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/008schuz/s008002.htm>
- ❖ http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/008schuz/s008003.htm#_h
- ❖ <http://www.beck-online.cz/bo/index.seam>
- ❖ ASPI – automatizovaný systém právních informací

Obecní zákon (císařský patent ze dne 24. dubna 1859, č. 58 ř. z., doplňku)

Výtah ve znění z:

VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 321-325.

I. Díl. 3. Hlava. II. částka

I. Všeobecné ustanovení

1. Pojem příslušnosti a domovského práva.

§ 32. Poměr, následkem něhož někdo vzhledem ke své osobě trvale patří do obecního svazku (§ 20, č. 1), zove se příslušností k obci a souhrn práv založených na tomto poměru zove se domovským právem v obci (§§ 25, 26).

2. Podmínka každé příslušnosti:

§ 33. Rakouské státní občanství je podmínkou, bez níž ani příslušnosti v některé obci státního území, na něž se tento zákon vztahuje, nelze získati ani právo nějaké na příslušnosti založené nelze vykonávati.

3. Objem příslušnosti:

§ 34. Příslušnost k některé místní obci vztahuje se vždy na celý obvod území obecního.

Sloučí-li se tedy obec, nebo rozšíří-li se, rozšíří se tím příslušnost osob patřících dosud do některé části budoucí větší místní obce na celý obvod této větší obce.

4. V případě rozdělení obce na dvě nebo více obcí:

§ 35. Rozdělí-li se místní obec na dvě neb více místních obcí, stanou se osoby příslušné dosud do celkové obce se všemi osobami je v příslušnosti následujícími pro budoucnost příslušníky té místní obce, v jejímž obvodu následkem rozdělení v době vydání nálezu o rozloučení k tomu příslušným úřadem, mají své bydliště.

Ohledně těch obecních příslušníků, při nichž tato podmínka nenastupuje, buďtež, pokud se jedná o povinnost obce k opatrování nebo podporování těchto obecních příslušníků, rozloučené obce, nestane-li se mezi nimi se schválením úřadu jiné dohody, ohledně této povinnosti pokládány za ještě sloučené a buďte mezi ně z toho povstale náklady dle míry celkové přímé daně rozděleny.

Příslušnost k obci.

a) Rodem

§ 36. Manželské děti jsou příslušny do té obce, v níž měl příslušnost jejich otec v době, kdy se narodily.

Zemřel-li otec před narozením svého manželského dítěte, rozhoduje příslušnost otce v době jeho úmrtí.

Nemanželské děti mají příslušnost v té obci, v níž jest příslušná matka jejich v době porodu.

Legitimované děti, pokud nejsou svéprávné, stávají se příslušné do té obce, do níž je příslušným jejich otec v době legitimace.

Přijetím za vlastní nebo převzetím do ošetřování nenabývá se příslušnost.

b) Sňatkem.

§ 37. Osoby ženské nabývají sňatkem příslušnosti v té obci, do níž je příslušen jejich manžel.

c) Výslovným přijetím do příslušnosti k obci.

aa) Jak se stane.

§ 38. Výslovné přijetí do příslušnosti k obci stane se usnesením obecního zastupitelstva.

bb) Na žádost.

§ 39. Přijetí do příslušnosti k obci nemůže být odepřeno tomu rakouskému státnímu občanu na jeho žádost, který

1. má plné oprávnění k volnému nakládání svým majetkem a
2. není omezen v právu k pobytu v obci ani policejními předpisy ani jinými zákonnými nařízeními, a
3. nejméně 4 roky bezprostředně před tím nepřetržitě a dobrovolně v obvodu obce má své bydliště a během této doby nepřipadl na obtíž chudinskému zaopatření, zároveň
4. těší se bezúhonné pověsti,
5. není ničeho dlužen na zeměpanských daních a obecních dávkách a
6. prokáže, že má jmění, zajišťující výživu jeho a jeho rodiny nebo nejméně po 4 roky provozovaný samostatný podnik výdělkový, z něhož výživa jeho a jeho rodiny je zajištěna.

Je-li přijetí od obecního zastupitelstva odepřeno, rozhoduje v případě odvolání obce nadřízený politický úřad.

cc) Poplatky za přijetí.

§ 40. Zvláštní nařízení ustanovují, zda a jaké poplatky za přijetí do příslušnosti k obci (§38) mají být placeny do obecní pokladny.

dd) Na kterou dobu.

§ 41. Přijetí do příslušnosti k obci na obmezený čas je nepřípustno. Každé takové, do přijímacího povolení pojaté obmezení je neplatné a jest považovati za nedoložené.

d) Následkem nabytí veřejného postavení.

§ 42. Definitivně ustanovení dvorští a státní úředníci, duchovní a veřejní činitelé nabývají nastoupením služebního místa příslušnosti k té obci, v níž jim jich služební úřad vykáže stálý byt.

2. Změna příslušnosti.

a) Manželů.

§ 43. Při změně příslušnosti sleduje manželka, pokud není soudně rozvedena, příslušnost manželovu a podržuje též jako vdova příslušnost k té obci, do níž byl příslušen její manžel v době svého úmrtí.

Soudně rozvedené neb rozloučené ženy podržují příslušnost, kterou měly v době soudního rozvodu nebo rozloučení.

b) Rodičů.

§ 44. Při změně příslušnosti rodičů sledují manželské a legitimované dítky otce a nemanželské dítky matku, pokud nejsou svéprávné.

Svéprávné děti zůstanou však příslušnými do té obce, do níž byly příslušny při nabytí svéprávnosti.

Nemanželské děti, které při sňatku jich matky nebyly legitimovány, podrží, i když v době tohoto sňatku byly svéprávnými, kterou měly až dotud.

c) Smrt rodičů.

§ 45. Smrt manželského otce nebo nemanželské matky nemění ničeho na příslušnosti dětí.

d) Pro ztrátu občanství.

§ 46. Kdo pozbude státního občanství rakouského, pozbude tímto příslušnosti k některé tuzemské obci.

Stejný následek postihne i ty osoby, které ho dle zákona v příslušnosti následují, jen tehdy, když pozbudou též státního občanství rakouského.

e) V případě návratu z ciziny.

§ 47. Jestliže osoba, která pozbyla státního občanství rakouského, následkem státních smluv musí býti opět převzata nebo jestliže se vrátí do rakouského státu, aby tam zůstala a její převzetí jiným státem nemůže býti docíleno, stane se opět příslušníkem obce, kam příslušela před ztrátou státního občanství rakouského.

f) Při změně příslušnosti.

§ 48. Změnou příslušnosti přestává dosavadní příslušnost.

g) V případě prohlášení manželství za neplatné.

§ 49. Je-li manželství prohlášeno za neplatné, vstoupí žena, která byla v tomto manželství, do té příslušnosti, kterou měla až do vstoupení v manželství. Je-li tato příslušnost neznámou, zůstane v té příslušnosti, kterou měla v době právoplatného výroku o neplatnosti manželství.

h) Vzdání se příslušnosti k místní obci.

§ 50. Pokud se povinnosti místní obce k opatření osoby do ní příslušné zakládá na její příslušnosti k obci, neruší se tato povinnost vzdáním se příslušnosti tou osobou, bez nabytí příslušnosti k jiné obci. Také prodej pozemkového majetku, který osoba v obci příslušná měla v jejím obecním obvodu nebo pominutí jejího živnostenského podniku nezakládá ztráty příslušnosti.

3. Bezzemci.

§ 51. Bezdomci, t. j. ti, jichž příslušnost k některé obci nelze zjistiti, bud' teŕ posuzování dle platných o tom předpisů.

Zákon domovský
ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105,
doplňný zákonem ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222
týkající se úpravy poměrů domovských

Ve znění z:

TRÁVNÍČEK, J. *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105 a zákona ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222.* Praha: Knihkárna F. Šimáček, 1899, s. 7-120.

U provedení čl. II zákona ze dne 5. března 1862 ř. z. č. 18 vidí se mi k upravení poměrů domovských v královstvích a zemích, pro které zákon tento platí, se svolením obou sněmoven rady říšské ustanoviti toto:

Oddíl I.

Ustanovení obecná.

§ 1. Právo domovské v některé obci poskytuje právo nerušeně se v ní zdržovati a chudinské opatření v ní žádati.

§ 2. Jen státní občané mohou práva domovského v některé obci nabýti. Každý občan státní má býti v některé obci příslušen. Právo domovské může mu však pouze v jedné obci náležeti.

§ 3. Právo domovské vztahuje se na celý obvod obecní. Sloučí-li se tudíž některá obec s obcí jinou, anebo rozšíří-li se připojením části jiné obce, rozšíří se tím samo sebou právo domovské, které se dosud jen k některé části takto rozšířené obce vztahovalo, na celý obvod této obce.

§ 4. Rozdělí-li se obec na dvě nebo více obcí, nebo připojí-li se nějakou částí svou k obvodu obce jiné, nutno příslušníky této obce se všemi, kdož je v právu domovském následují, té obci za příslušníky přiděliti, která je v držení území, ve kterém v době rozdělení, resp. připojení bydlili, anebo jestliže se v této době v obci již nezdržovali, té obci, v níž před vystěhováním naposledy bydlili.

Pokud přidělení dle těchto ustanovení provésti nelze, jest pro ně rozhodným bydliště, které v obci měl ten, koho v domovském právu následují osoby, které přiděleny býti mají.

Příslušníci, při nichž i tento důvod schází, buďtež – pokud se příslušné obce nedohodnou – přiděleni úřadem politickým.

Oddíl II.

O nabývání, změně a ztrátě práva domovského.

§ 5. Právo domovské se zakládá: 1. narozením (§ 6), 2. provdáním se (§ 7), 3. přijetím do svazku obecního (§ 8 a § 9) a 4. dosažením veřejného úřadu (§ 10).

§ 6. Děti manželské nabývají příslušnosti v té obci, ve které příslušný byl otec v době jejich narození, anebo zemřel-li dříve, kde měl právo domovské v době úmrtí.

Děti nemanželské mají v té obci právo domovské, ve které jejich matka v době porodu byla příslušna.

Děti legitimované, pokud nejsou svéprávné, stávají se příslušníky té obce, k níž měl právo domovské jejich otec v době legitimace.

Adopcí nebo převzetím do ošetřování se právo domovské nezakládá.

§ 7. Osoby ženské nabývají provdáním se příslušnosti v té obci, ve které jejich manžel jest příslušným.

§ 8. (Platný do 18. prosince 1896.) Právo domovské se nabývá výslovným přijetím do svazku domovského. O žádosti příslušné rozhoduje s vyloučením všeho odvolání jedině obec. Přijetí do svazku domovského nemůže však ani omezeno býti na určitý čas ani uděleno s podmínkami se zákonitými důsledky práva domovského se nesrovnávajícími. Každé takové omezení nebo podmínka jsou neplatné a nutno je pokládati za nedoložené.

§ 9. (Platný do 18. prosince 1896.) Ku zavedení poplatku za výslovné přijetí do svazku domovského, jakož i ku zvýšení takového již zavedeného poplatku je zapotřebí zákona zemského. Poplatek plyne do obecní pokladny.

§ 10. (Platný do 18. prosince 1896.) Definitivně ustanovení úředníci dvorští, státní, zemští a veřejných fondů, duchovní a veřejní učitelé nabývají nastoupením úřadu práva domovského v té obci, ve které jim stálé úřední sídlo jest vykázano.

Zákon ze dne 5. prosince 1896 ř. z. č. 222 (platný od 19. prosince 1896)

Článek I.

§ 8., 9., a 10. zákona ze dne 3. prosince 1863 ř. z. č. 105, kterým byly uspořádány záležitosti domovské, tímto se zrušují a na jejich místo mají nastoupiti ustanovení tato:

§ 1. Práva domovského nabývá se výslovným přijetím do svazku domovského.

§ 2. Výslovného přijetí do svazku domovského nemůže býti odepřeno od obce pobytu tomu rakouskému občanu státnímu, který po dosažení svéprávnosti po deset let, která předcházejí žádost za právo domovské, dobrovolně a nepřetržitě v obci se zdržoval.

Jestliže někdo počal se v obci zdržovati za okolností, které vylučují pobyt dobrovolný, tedy desetiletá lhůta počíná běžeti teprve tím dnem, kterého tyto okolnosti přestaly. Nastaly-li takové okolnosti teprve po počátku pobytu, tedy za času, pokud trvají, tato desetiletá lhůta neběží.

Vzdá-li se někdo dobrovolně pobytu v obci, přetrhne se počatá desetiletá lhůta pobytu. Za přetržení pobytu nepokládá se však dobrovolné vzdálení se, když z okolností, za kterých se stalo, najevo jde úmysl pobyt podržeti.

Vydržení práva domovského v obci započaté ani nestaví ani nepřetrhuje se nepřítomností, které toliko za příčinou splnění povinnosti branné bylo třeba.

Naproti tomu desetiletá lhůta neběží, pokud trvá jinaká nepřítomnost nedobrovolná.

Žadatel nesmí dále za této ustanovené lhůty pobytu připadnout na obtíž veřejnému zaopatření chudinskému. Za úkony chudinského zaopatření nepokládá se, jestliže někdo byl osvobozen od školného vzhledem k dítkám do školy chodícím, jakož i požívání nadace, konečně podpora toliko přechodně poskytnutá.

§ 3. Nárok podle § 2. tohoto zákona nabytý na výslovné přijetí dle svazku domovského jsou oprávněni ku platnosti přivésti netoliko osoba k tomuto nároku oprávněná, vztažmo její nástupci v právu domovském, tj. ty osoby, které podle ustanovení §§ 6., 7., 11., 12., a 13: zákona ze dne 3. prosince 1863 z. ř. č. 105 odvozují své domovské právo od tohoto oprávněnce, nýbrž také dosavadní obec domovská, a jde-li o bezdomovce, ta obec, které bezdomovec byl přidělen podle ustanovení III. oddílu zákona domovského.

Každá obec jest povinna o přijetí některé osoby do svazku domovského na základě § 1. nebo § 2. vykonaném vyrozuměti dosavadní obec domovskou.

§ 4. Jestliže některý rakouský občan státní vzdal se svého pobytu v obci, ve které podle § 2. tohoto zákona nabyt nároku na přijetí do svazku domovského, nebo opustil-li nedobrovolně území této obce, tedy tento nárok může ku platnosti býti přiveden od oprávněnce samého neb od jeho nástupce v právu domovském toliko ve dvou letech, od jeho obce domovské však v pěti letech po tom, co v obci oné pobývali přestál.

Kolku prosty jsou žádosti, které podle §§ 2., 3. a 4. jest podati, aby nárok na výslovné přijetí do svazku domovského byl ku platnosti přiveden.

§ 5. Cizozemci a osoby, jichž státní občanství nedá se prokázati, za podmínek v § 2. ustanovených nabudou nároku na slib, že budou přijati do svazku domovského některé obce rakouské, přijetí stane se však teprve potom účinným, když tyto osoby nabyly rakouského občanství státního.

§ 6. Jestliže obec pobytu opomene rozhodnouti o domáhaném nároku na přijetí do svazku domovského (§§ 2., 3. a 4.), vztažmo o jeho přislíbení (§ 5.) ve lhůtě šesti měsíců od podání žádosti nárokové čítajíc, tedy rozhodnouti případne představenému úřadu politickému.

Týž úřad rozhoduje při odvolání, když přijetí do svazku domovského, vztažmo přislíbení jeho v případnostech §§ 2. – 4., vztažmo § 5., obcí pobytu bylo odepřeno.

§ 7. Kromě případností v §§ 2. – 4., vztažmo 5. uvedených, rozhoduje obec o žádosti za přijetí do svazku domovského s vyloučením každého dovolání.

§ 8. Přijetí do svazku domovského nesmí ani býti obmezeno na jistý čas, ani býti uděleno pod podmínkou, která se nesrovnává se zákonnými následky práva domovského.

Každé takové omezení nebo taková podmínka jsou neplatny a buďtež tak pokládány, jakoby nebyly doloženy.

§ 9. Aby zaveden byl poplatek za dobrovolné přijetí do svazku domovského, jakož i aby poplatky takové byly zvýšeny, jest třeba zákona zemského.

Poplatky tyto případnou pokladně obecní.

Za přijetí do svazku obecního, které se stane na základě §§ 2. – 4. tohoto zákona, nesmí poplatek býti vybírán.

§ 10. Definitivně ustanovení úředníci a sluhové dvorní, státní, zemští, obecní, zastupitelstev obecních a fondů veřejných, duchovní a veřejní učitelé, konečně c. k. notáři nabývají nastoupením svého úřadu práva domovského v obci, ve které jim bylo vykázáno jejich stálé sídlo úřední.

Článek II.

Zákon tento nabývá moci dnem vyhlášovacím. Den, kterého lhůty ve článku I. § 2. určené počaly běžeti, stanoví se na 1. ledna 1891.

Článek III.

Mému ministrovi věcí vniterných jest uloženo, aby ve skutek uvedl tento zákon. Dnem vyhlášovacím jest 19. prosinec 1896.

§ 11. (Tento a všecky následující §§ týkají se zákona z r. 1863.) při změnách ve právu domovském následuje manželka, pokud není soudně rozloučena, manžela a podrží také jako vdova domovské právo v oné obci, ve které příslušen byl manžel v době úmrtí. Soudně rozloučené nebo rozvedené manželky podrží to domovské právo, které měly v době soudního rozloučení nebo rozvodu. Je-li manželství prohlášeno za neplatné, vstoupí žena, která v tomto manželství byla, do oněch domovských poměrů, ve kterých se až k uzavření sňatku nalézala.

§ 12. Při změnách v domovském právu rodičů následují manželské a legitimované děti v domovském právu otce a nemanželské matku, nejsou-li svéprávné. Dítky svéprávné zůstávají příslušnými v té obci, ve které při dosažení svéprávnosti příslušny byly. Nemanželské děti, které při provdání se matky legitimovány nejsou, podrží, i když nejsou v době tohoto provdání se svéprávné, to domovské právo, které až dosud měly.

§ 13. Smrt manželského otce nebo nemanželské matky nemění ničeho na příslušnosti dítek.

§ 14. Osoby vojenské posuzují se ohledně práva domovského, které jim při jejich vstoupení do vojenské služby a po vystoupení z ní náleží, dle tohoto zákona.

§ 15. Kdo ztratí státní občanství, pozbývá tím i svého práva domovského.

§ 16. Musí-li osoba, která rakouské státní občanství ztratila následkem státních smluv, opětně býti převzata, aneb vrátí-li se do rakouského státu, aby zde zůstala a nemůže-li její převzetí od jiného státu býti dosaženo, vstoupí tím zpět také do té příslušnosti domovské, kterou měla před ztrátou státního občanství.

§ 17. Domovské právo v některé obci se ztrácí nabytím příslušnosti v obci jiné. Vzdání se domovského práva nemá žádné působnosti, pokud vzdávající se jinde příslušnosti nenabyl.

Oddíl III.

Řízení s bezdomovci.

§ 18. Bezdomovci, tj. osoby, jichž příslušnost toho času prokázati se nedá, přikazují se dle ustanovení následujících paragrafů některé obci, ve které s nimi tak dlouho jako s příslušníky jednati jest, až se zjistí právo domovské jim náležející aneb že by někam jinam domovského práva nabyli.

§ 19. Bezdomovci buďte v následujícím pořadí přikázáni:

1. k té obci, v níž se nalézali v době svého odvodu k vojsku nebo svého dobrovolného vstoupení do vojska,
2. k té obci, v níž se před dobou, kdy šlo o jejich právo domovské, nejdéle, nejméně však půl léta nepřetržitě, a při stejném pobytu ve dvou nebo více obcích té, kde se naposledy dobrovolně zdržovali,
3. k té obci, ve které se narodili, nebo při nalezcích, ve které nalezeni byli, nebo při takových v ošetřování veřejného nalezince jsoucích nebo byvších osobách, jejichž rodiště nebo místo nalezení neznámo jest, v níž se tento ústav nalézá,
4. k té obci, ve které shledáni byli v době, kdy šlo o jejich domovské právo.

§ 20. Manželka bezdomovce budiž té obci přikázána, k níž se přikazuje její manžel, předpokládaje, že s ním společně žije.

Naproti tomu buďte manželky bezdomovců, při nichž tato podmínka splněna není, jakož i vdovy po nich přikazovány dle ustanovení § 19, jestliže dosud nějakého práva domovského nenabyly.

§ 21. Nesvéprávné dítky bezdomovce, buďtež přikázány té obci, k níž přikázán jest jejich otec, anebo při dětech nemanželských anebo také manželských, jejichž otec zemřel, jejich matka, předpokládaje, že s otcem resp. s matkou ve společenství žijí.

Dítky svéprávné, pak nesvéprávné, které ve společenství s otcem, resp. matkou nežijí, jakož i z obou stran osiřelé dítky bezdomovců buďte dle ustanovení § 19 přikázány, jestliže dosud práva domovského nenabyly.

Oddíl IV.

O povinnosti obce k chudinskému opatření.

§ 22. V zařízeních a závazcích stávajících chudinských a dobročinných ústavů a nadací nemění se tímto zákonem ničeho.

Pokud opatření chudinské v obci povinnosti a prostředky těchto ústavů převyšuje, jest povinností obce příslušníky své v případě zchudnutí podporovati.

Zákonodárství zemskému jest zůstaveno učiniti opatření, jimiž se obcím ulehčuje jejich zákonitá povinnost k chudinskému opatření.

§ 23. Tato povinnost obce nastává také jen potud, pokud třetí osoby podle práva občanského nebo dle jiných zákonů k opatření chudého zavázáni nejsou.

Jsou-li tyto osoby s to, aby své povinnosti plnily, mají cestou zákonitou k tomu býti přidrženy, kdyby se zdráhaly, mezi tím má však obec ošetření převzítí s výhradou práva žádati náhradu učiněného nákladu od osob k tomu povinných.

§ 24. Chudinské opatření, k němuž jest obec povinna, omezuje se na poskytnutí nutné výživy a na ošetřování v případě nemoci.

Chudinské opatření dítek obsahuje také péči o jejich vychování.

§ 25. Druh a způsob chudinského opatření ustanovuje v mezích stávajících zákonů obec. Chudý nemůže určitý způsob podpory žádati.

§ 26. Chudinské opatření obce nastává také jen potud, pokud si chudý nemůže vlastními silami nutnou výživu zjednat.

Ku práci schopní uchazeči o chudinské opatření mají ke konání přiměřené práce po případě způsobem donucovacím býti přidrženi.

§ 27. Ošetřování osob na základě § 19. odst. 1. přikázaných převzítí mají v případě zchudnutí těchto osob veškeré obce odvodního okresu, kterému osoby tyto jsou vpočítány.

Obcím náleží z prostředků zemských náhrada chudinských výloh za ty osoby, které k nim přikázány jsou na základě svého narození v porodinci v území obce se nalézajícím dle § 19. odst. 3. tohoto zákona.

§ 28. Obec nemůže také cizím chudým v případě okamžité potřeby odepřítí potřebné podpory s výhradou náhrady, kterou žádati může dle své volby od obce domovské neb od osob dle civilního práva nebo dle jiných zákonů k tomu povinných.

§ 29. Se stejnou výhradou má obec cizí chudé, pokud v jejím obvodu onemocní, tak dlouho ošetřovati, až budou moci beze škody na zdraví svém nebo jiných osob z ošetřování býti propuštěni.

§ 30. Obec, v níž se nemocný nalézá, má jeho obci domovské, je-li tato známa nebo může-li okamžitým šetřením bez vážných obtíží býti zjištěna bez průtahů oznámení učiniti, a jest při průtahu oznámení tohoto odpovědna za všechnu z toho vyplývající škodu.

§ 31. Státní smlouvy uzavřené ohledně ošetřování onemocnělých a pohřbívání zemřelých cizozemců zůstávají tímto zákonem nedotčeny.

Oddíl V.

O listech domovských.

§ 32. List domovský jest listina, která potvrzuje, že osobě, které byl vydán, domovské právo v obci náleží.

§ 33. Domovské listy vydávají se od obce domovské dle tiskopisu k tomuto zákonu připojeného. Na těchto má býti vytištěna pečeť obce. Za jich vyhotovení nesmí býti poplatek pro obec býti vybírán.

§ 34. Vydání listu domovského nesmí žádnému příslušníku býti odepřeno.

§ 35. List domovský jest neplatný, může-li obec dokázati, že majetník domovského listu v době jeho vydání měl domovské právo v obci jiné.,

Oddíl VI.

O příslušnosti a o řízení ve věcech domovských.

§ 36. Jednání a rozhodování v záležitostech, které se práva domovského týkají, náleží kromě případů v tomto zákoně uvedených, ku kompetenci úřadů politických.

§ 37. Pokud se při těchto záležitostech spolu objeví sporné otázky práva civilního, např. o manželském či nemanželském zrození, nálží rozhodovati o těchto otázkách soudu.

§ 38. Před soud náležejí také ony nároky na náhradu ošetrovného, které činí obce naproti osobám dle práva civilního k opatření povinným.

§ 39. O nárocích na náhradu ošetrovného, které činí obce naproti osobám, které ne dle práva civilního, nýbrž dle jiných zákonů jsou zavázány, nebo naproti obcím budiž rozhodováno cestou politickou. Ani i v případě § 38. má úřad politický především obnos naloženého ošetrovného stanoviti a nemůže o tom dále býti jednáno pořadem práva soukromého.

§ 40. Okresní úřad politický může učiniti rozhodnutí o právu domovském, o němž buď k žádosti strany, nebo obce nebo z povinnosti úřadu rozhodnuto býti má, jen potud, pokud tím některá obec jeho okresu za domovskou uznána jest.

Uzná-li však, že ten, o jehož příslušnost se jedná, na základě konaného šetření v některé obci správního obvodu jiného politického úřadu příslušným jest, má se k tomuto úřadu obrátiti.

Shodnou-li se oba úřady ve svém nálezu, mají záležitost v dorozumění vyřídit.

Nedojde-li však mezi nimi ku shodě, má projednání předloženo býti představenému politickému úřadu zemskému, který jestliže mu oba úřady politické podřízeny jsou, o něm rozhodne, jestliže však tyto náležejí správním obvodům různých zemských správ, dohodne se se zemskou vládou druhého správního obvodu.

Dojde-li mezi zemskými vládami ku shodnému nálezu, vyhotoví se tento, v opačném případě se však záležitost předloží státnímu ministerstvu k rozhodnutí.

§ 41. Proti rozhodnutím, vydaným v záležitostech tohoto oddílu politickým úřadem okresním jest volna cesta odvolání se ku vládě zemské. Proti dvěma souhlasným rozhodnutím nemá místa odvolání k ministerstvu.

§ 42. Odepře-li obec vydání listu domovského (§ 34.), může se strana tím postížená obrátiti k politickému úřadu okresnímu, který jestliže domovské právo stěžovatelovo právoplatným nálezem nad pochybnost jest zjištěno, obec k vyhotovení listu domovského přidržeti má.

§ 43. Žádná obec nesmí osoby, jichž příslušnost jest neznáma, pochybna nebo sporna, prvé než jejich právo domovské dle ustanovení tohoto zákona právoplatně bylo zjištěno, postrkem do jiné obce odeslati, nebo kdyby se to přece stalo, musí zpátečný postrk zaříditi, přičemž ručí za veškerou škodu a výlohy.

Jestliže by však převzetí bez důvodů bylo odepřeno od obce, která k tomu dodatečně povinnou byla uznána, má tato obec veškeré výlohy tímto odepřením způsobené nahraditi.

Jak o povinnosti k náhradě tak o jejím obnosu mají rozhodovati úřady politické.

§ 44. Nárok na chudinské opatření nemůže chudý naproti obci přivesti k platnosti pořadem práva civilního. Takovéto nároky oproti obci, v níž chudý právo domovské bez odporu má, buďtež vyřizovány pořadem instancí obecním zřízením ustanovených.

Oddíl VII.

Působnost tohoto zákona na území z obecního svazku vyloučená.

§ 45. Na statky ze svazku obecního vyloučené práva domovského nabytí nelze.

§ 46. Nastanou-li důvody v § 19. vyloučené, dle nichž se ustanovuje příkazání bezdomovce na území z obecního svazku vyňatém, má býti bezdomovec příkázán se zřením ku všem směrodatným poměrům některé ze sousedících v témž politickém okresu ležící obci.

§ 47. Břímě chudinského opatření bezdomovců dle předešlého paragrafu příkázaných vázne na území vyloučeném.

§ 48. Ostatně platí ustanovení v tomto zákoně ohledně obcí obsažená ve smyslu čl. I. zákona z 5. března 1862, č. 18 ř. z. také pro území vyloučená.

Ustanovení §§ 45. – 48. neměla po roce 1918 na území Československé republiky význam, protože tu nebylo statků ze svazku vyloučených. Takové statky byly dříve jen v Haliči.⁸⁶

Oddíl VIII.

Ustanovení závěrečná.

§ 49. Jakmile zákon tento platnosti nabude, pozbývají v záležitostech, o nichž zákon ten ustanovení obsahuje, platnosti všechny dřívější s ním se nesrovnávající zákony.

Práva domovská však, která dnem, kdy zákon tento působiti počal, dle dřívějších předpisů už nabyta byla, zůstávají tak dlouho v platnosti, pokud se jich ve smyslu tohoto zákona nepozbude.

§ 50. Tímto zákonem nemění se nic na oněch zákonitých ustanoveních, které se týkají nezávislého na svazku domovským práva zdržovati se v obci (zákon z 5. března 1862, č. 18 ř. z., čl. III), jakož i práva provozovati v ní živnosti (§§ 9., 45. – 48. řádu živnostenského z 20. prosince 1859, č. 27 ř. z.).

Státnímu ministerstvu se ukládá zákone tento ve skutek uvéstí.

⁸⁶ VERNER, Vladimír. *Státní občanství a domovské právo republiky Československé*. Praha: Právnícké vydavatelství JUDr. Václav Tomsa, 1947, s. 301.

Liste 36.	 		
Země <i>Česka</i>	Land		
Politický okres <i>Národní</i>	Politischer Bezirk		
<p>List domovský,</p> <p>jimžto obec <i>Zavidov</i> potvrzuje, že</p> <p>jméno <i>Kateřina Svoboda</i></p> <p>charakter neb zaměstnání <i>služnice</i></p> <p>věk <i>rozdina 1/3 1814</i></p> <p>stav <i>Vdova</i> (svobodný neb ženatý, svobodná neb vdaná)</p> <p>má v této obci právo domovské.</p> <p><i>Zavidov</i> dne <i>18 listopadu 1869</i></p> <p>Podpis vlastní ruky toho, komu list domovský se vydá:</p>		<p>Heimath-Schein,</p> <p>womit von der Gemeinde bestätigt wird, dass</p> <p>Name</p> <p>Charakter oder Beschäftigung</p> <p>Alter</p> <p>Stand (ledig oder verheirathet)</p> <p>in dieser Gemeinde das Heimath- recht besitzt.</p> <p>den 18</p> <p>Eigenhändige Unterschrift der Partei:</p>	
 <p>Jmenem obce <i>Matěj Hojda</i> starosta</p>		<p>Für die Gemeinde</p>	

Ukázka domovského listu z roku 1869

(http://bkoutecky.sweb.cz/domovsk%C3%BD_list.htm)

Království České. Polit. okres: Plzeň.

List domovský,

jímžto obec **RAČICE** stvrzuje, že

jméno:

charakter neb zaměstnání:

věk [narozen]:

stav:

má v této obci právo domovské.

V Račicích, dne..... 190

Podpis vlastní ruky toho, komu se list domovský vydá:

Radní: Jménem obce: Starosta:

Ukázka domovského listu – nevyplněný (<http://www.mvcr.cz/clanek/scitani-lidu-domovska-prislusnost-a-dalsi-udaje-zjistovane-pri-censech-v-minulosti.aspx>)

Článek VIII.

Ministrům obchodu a financí uloženo jest, aby tento zákon ve skutek uvedli.

V Laxenburku, dne 21. července 1871.

František Josef m. p.

Hohenwart m. p.

Holzgethan m. p.

Schäffle m. p.

88.

Zákon, daný dne 27. července 1871,

jímžto se pořádá policejní vyhošťování a honění postrkem.

S přivolením obojí sněmovny rady říšské vidí se Mi naříditi takto:

§. 1.

Z příčin policejních mohou jen osoby níže jmenované z jistého místa neb okršlku do obce, k níž přísluší, aneb nenáleží-li k těm zemím, v kterých tento zákon má platnost, přes hranice těchto zemí postrkem čili šupem odvedeny býti, totiž:

- a) tuláci a jiní lidé práce se štílení, kteří padají veřejné dobročinnosti za obtíž;
- b) osoby bez výkazu a ustanovení, které nemohou prokázati, že mají nějaké příjmy aneb nějakou živnost dovolenou;
- c) nevěstky veřejné, které nejsou poslušny rozkazu od úřadu jim daného, aby odešly, a
- d) trestanci a nucenci z vazby propuštění, pokud jsou škodni bezpečnosti osoby nebo majetku.

Byl-li by někdo podruhé postrkem odveden, může se vyřknouti záповěď, aby se nenavracel.

§. 2.

Toliko osoby v §. 1. jmenované mohou se z jednoho neb několika míst policejně vyhostiti a jim zapověditi, aby se tam nikdy aneb v jistém čase nenavracely, a učiniti se to může jen dle tohoto zákona.

Takové vyhoštění státi se má tehda, když nastává veřejnému dobrému, pro jehož ochranu někdo má postrkem odehnán býti (§. 1.), nebezpečnosti jen v tom místě, z něhož takový člověk má vybyt býti.

Odvésti někoho šupem nebo ho vyhostiti z obce, do které přísluší, není dovoleno.

Když někdo nabude příslušnosti v některém místě, pomine účinek vyhoštění z něho.

Mimo to mohou ti, kteří v zemích, v nichž tento zákon má platnost, nemají práva domovského, buď ze všech těchto zemí nebo z části jich, vyhoštění býti, když toho příčiny veřejného pořádku nebo bezpečnosti nedopouštějí, aby se tam zdržovali.

Vybrané judikáty k otázce domovského práva

Níže uvedený judikát je zajímavým příkladem toho, že při zjišťování domovského práva bylo třeba někdy nutné jít až hluboko do historie a použít i starších předpisů.

K otázce nabytí domovského práva dle starších předpisů.

Věc: Obec Dobřany proti zemské správě politické v Praze o domovskou příslušnost Pavly a Anny Hejzlarových.

Výrok: Stížnost se zamítá jako bezdůvodná.

Naříkaným (napadeným) rozhodnutím zemské správy politické v Praze ze dne 22. února 1919 bylo zamítnuto odvolání stěžovatelky (zde obec Dobřany) z rozhodnutí okresního hejtmanství v Novém Městě n. M., jímž bylo nalezeno, že zemřelá Pavla Hejzlarová a její nezletilá nemanželská dcera Anna Hejzlarová mají domovské právo v obci Dobřanech.

Bylo třeba určit (nepochybně za účelem zaopatření osiřelého dítěte), kam domovsky přísluší zemřelá Pavla Hejzlarová (P. H.) a její nezletilá nemanželská dcera Anna Hejzlarová, neboť nemanželská dcera má příslušnost po matce.

Nejvyšší správní soud se řídil těmito úvahami:

Příslušnost těchto dvou tedy nutno odvodit od příslušnosti otce P. H. Františka Hejzlara (F. H.), resp. od jeho příslušnosti před tím, než byl dne 19. května 1914 přijat do domovského svazku obce Zlatá Olešnice, neboť tato skutečnost nemohla mít vliv na příslušnost dcery P. H., která v té době byla již zletilá. F.H. je držitelem domovského listu ze dne 5. prosince 1880 č. 26, kterým obec Dobřany potvrdila, že v ní má domovské právo. Domovský list byl vystaven za platnosti zákona ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z., a protože jeho forma vyhovuje zákonným předpisům, stvrzuje se jím ve smyslu § 32 cit. zákona, že osobě, jíž byl vydán, v obci, která jej vydala, domovské právo přísluší.

Podle § 35 cit. zákona se však domovský list stává neplatným, dokáže-li obec, že majitel domovského listu v době jeho vystavení měl domovské právo v jiné obci. Obec Dobřany právě již v administrativním řízení tvrdila, že domovský list byl vystaven omylem a neprávem a že F. H. měl v době vystavení

domovského listu domovské právo v obci jiné. Správní úřad zahájil obsáhlé šetření, avšak stanovisko obce Dobřany v tomto nepotvrdil.

Při řešení otázky příslušnosti F. H. před rokem 1914 bylo sporné, zda F. H. narozený 17. července 1845 jako nemanželský syn Alžběty Hejzlarové v Bystrém, nabyt sňatkem své matky s Ignácem Štěpem, uzavřeným 16. října 1845, domovského práva své matky, která provdáním nabyt domovského práva v domovské obci svého manžela, kterou nesporně byla stěžující si obec Dobřany, tehdy ještě spojená s obcí Nedvězí. Žalovaný úřad v rozhodnutí vyslovil, že F. H. spolu se svou nemanželskou matkou nabyt právem domovského práva v Dobřanech.

V roce 1845 se uvedená otázka řešila podle konskripčního patentu z roku 1804, a jedině tento, a nikoli pozdější zákon je rozhodný. Ustanovení § 6 odst. 3 konskripčního patentu nařizovalo, že nemanželské děti mají být zaneseny do konskripčního listu matky a podle § 25 téhož patentu měla být manželka zanesena do konskripčního listu „hlavy rodiny“, tedy manžela. Z toho plyne, že F. H., který, jak sám uvedl, žil do svého 12. roku u svých rodičů, tj. u Ignáce Štěpa a jeho manželky, sledoval v domovském právu svoji nemanželskou matku, když tato nabyt sňatkem příslušnost v domovské obci svého manžela, a stal se tak příslušníkem obce Dobřany, tehdy ještě spojené s Nedvězím.

Obec Dobřany v řízení namítala, že F. H. v době mezi roky 1845 – 1880 byl bez domovského listu a že podle § 12 písm. b) zákona ze dne 17. března 1849 č. 170 ř. z. nabyt práva domovského tam, kde byl po čtyři roky bez domovského listu trpěn, avšak neuvedla, kde F. H. tímto způsobem domovského práva nabyt anebo nabýt měl, přičemž ani výsledky šetření toto její tvrzení nepotvrdily, naopak je přímo vyvrací. Jednat se mohlo pouze o dobu, po kterou citované ustanovení platilo, tedy mezi roky 1849 – 1859, a v té době, jak vyplývá z podání samotné stěžující obce ze dne 18. července 1918, žil F. H. až do roku 1857 u své matky a jejího manžela. Teprve v roce 1857 odešel do služby na Šediviny (část obce Plasnice), kde pobyl tři roky. Plyne tedy ze šetření provedeného samotnou stěžující si obcí, že F. H. podle § 12 písm. b) zákona č. 170 z roku 1849 nikde domovského práva nabýt nemohl, protože se po dobu platnosti tohoto zákona mimo obec Dobřany po dobu čtyř let nikde nezdržoval.

Dále stěžovatelka obec Dobřany ještě uvádí, že i kdyby mohla být řeč o příslušnosti F. H. do této obce, nebyl by příslušníkem obce Dobřany, nýbrž obce Nedvězí, která vznikla v roce 1911 rozdělením obce Dobřany ve dvě obce – Dobřany a Nedvězí. Stran tohoto tvrzení judikát odkazuje na § 4 zákona ze dne 3. prosince 1863 č. 105 ř. z. a uvádí že v roce 1912 ani F. H. ani jeho dcera P. H. již v žádné obci vzniklé rozdělením nebydleli a že tedy mají právo domovské v té obci, která obdržela území, ve kterém F. H. před opuštěním ještě spojené obce bydlel. Při výsledku provedeném v rámci šetření dne 5. prosince 1917 F. H. uvedl, že než se z Dobřan vystěhoval, bydlel po čtyři roky u Ludvíka Obsta v Dobřanech č. 7, přičemž část obce, kde tento dům stojí, připadla po rozdělení obci Dobřany a nikoli obci Nedvězí.

Pokud obec Dobřany následně zpochybňuje udání F. H. o místě jeho posledního pobytu ve spojených obcích Dobřany-Nedvězí, nutno poukázat na to, že sama tato obec F. H. k výsledku povolala a tento po dvakrát potvrdil ohledně pobytu výše uvedeného. Námitka obce, že prý domovský list F. H. poukazuje poznámkou „z Nedvězí“ a tedy na to, že právě Nedvězí je domovskou obcí F. H., byla spatřena jako bezpředmětná, protože domovský list takovou poznámku nemá. Navíc bylo dle administrativních spisů zjištěno, že právě obec Dobřany a nikoli Nedvězí v roce 1914 zažádala o přijetí F. H. do svazku obce Zlatá Olešnice.

Pokud stížnost namítala neúplnost řízení v tom, že nebylo vyšetřeno, zda F. H. nenabyl do roku 1914 ještě jiné domovské příslušnosti, je toto vyvráceno tím, co shora bylo uvedeno při vývodech o průvodní moci domovského listu.

Je tedy bezvadným šetřením prokázáno, že F. H., než nabyl ve smyslu zákona z 5. prosince 1896 č. 222 ř. z. domovského práva ve Zlaté Olešnici, měl domovské právo v Dobřanech. Z toho je nesporné, že i jeho dcera P. H. a její nezletilá nemanželská dcera Anna, protože nenabýly spolu s ním jiného práva domovského způsobem původním, zůstaly příslušné tam, kde byl F. H. příslušný dříve, tedy v obci Dobřany. Z uvedeného důvodu byla stížnost jako bezdůvodná zamítnuta.⁸⁷

⁸⁷ ASPI. Judikáty k zákonu č. 105/1863 ř. z. ve znění zákona č. 222/1896 ř. z.

Další judikát se týká samotného řízení ve věcech domovského práva.

I. Usnesení obce pobytu, odpírající nárok na přiznání práva domovského ve smyslu novely k zákonu o právu domovském, není rozhodnutím vydaným v pořadu instancí, nýbrž jen prohlášením strany.

II. Řízení ve věcech domovského práva jest officiosní. Stranám jmenovaným v § 3 zákona ze dne 5. prosince 1896 č. 222 ř. z. nelze tedy ukládati průvodní břímě o předpokladech nároku na přijetí do svazku domovského.

Prejudikatura: viz nález ze dne 25. května 1906 č. 5999 Budw. č. 4458 A.

Věc: Obec Vorlička proti bývalému c. k. ministerstvu vnitra ve Vídni o domovské právo Františka Hanzlíčka.

Výrok: Stížnost se zamítá jako bezdůvodná.

Obec Vorlička dvakrát zamítla žádost obce Výprachtice, aby podle §§ 2 a 3 zákona ze dne 5. prosince 1896 č. 222 ř. z. přiznala domovské právo Františku Hanzlíčkovi (F. H.), a to usnesením obecního výboru ze dne 22. března 1909 a pak usnesením ze dne 3. února 1910. Následně na podnět obce Výprachtice rozhodlo okresní hejtmanství v Lanškrouně na základě vlastního šetření nálezem ze dne 30. ledna 1912 č. 2563, že F. H. splněním předpokladů § 2 cit. zákona nabyl domovské právo v obci Vorlička. Proti tomuto se obec Vorlička odvolala s tvrzením, že F. H. svůj pobyt přerušil tím, že se z obce vzdálil, aby si hledal práci jinde. Odvolání bylo rozhodnutím místodržitelství v Praze ze dne 19. prosince 1912 č. 5/B-284/4, č. m. 39.245 vyhověno a rozhodnuto, že F. H. nároku na výslovné přijetí do domovského svazku obce Vorlička nenabyl a tedy tam nepřísluší, protože v roce 1902 nebo 1903 pobyt ve Vorličce přerušil a tudíž po dosažení svéprávnosti (zletilosti) po deset let před podáním žádosti dobrovolně a nepřetržitě se ve Vorličce nezdržoval. Proti tomuto rozhodnutí podala obec Výprachtice odvolání na ministerstvo vnitra s tvrzením, že F. H. neměl nikdy v úmyslu svůj pobyt ve Vorličce přerušit.

Následně provedlo rozsáhlé šetření ministerstvo vnitra a rozhodlo dne 7. ledna 1918 pod č. 47.514/1915, že F. H. je do Vorličky příslušný následkem svého dobrovolného a po deset let nepřetržitě trvajícího pobytu. Okolnost, že se v roce 1902 nebo 1903 z Vorličky na dobu asi 14 dnů vzdálil, nemůže být

považována za přerušeni započatého vydrženi domovského práva, protože šetřením bylo zjištěno, že byl po tu dobu na návštěvě u svého syna ve Výprachticích a nic nenasvědčuje tomu, že by chtěl svůj pobyt ve Vorličce přerušit.

Proti tomuto rozhodnutí směřuje posuzovaná stížnost obce Vorlička, navrhuje je zrušit, přičemž je vytýkána vadnost řízení a nezákonnost napadeného rozhodnutí.

Obec Vorlička po formální stránce namítá, že usnesení jejího obecního výboru ze dne 22. března 1909, kterým byla zamítnuta žádost obce Výprachtice o přijetí F. H. do domovského svazku z důvodu přerušeni jeho pobytu ve Vorličce před uplynutím desetileté lhůty, nabylo právní moci, a že podání obce Výprachtice adresované okresnímu hejtmanství v Lanškrouně až 12. února 1910 je jako odvolání opožděné a mělo být proto odmítnuto.

Tato námitka není oprávněná, neboť platná ustanovení o odvolacích lhůtách nelze použít tam, kde jde o odvolání proti odeřízení přijetí do domovského svazku ve smyslu § 2 cit. zákona, a to proto, že usnesení obce pobytu o nároku ve smyslu tohoto ustanovení je pouze prohlášením strany. Proto není dovolání se nadřízeného politického úřadu, jenž zákon jako „odvolání „ označuje, opravným prostředkem učiněným v pořadí instancí, ale pouze prvním podáním zahajujícím spor vzniklý mezi stranami u úřadu příslušného k rozhodnutí sporu.

O meritu věci uvážil pak nejvyšší správní soud následující:

Řízení v záležitostech domovského práva je řízením oficiálním a je třeba z úřední povinnosti zkoumat a zjistit předpoklady nároku na výslovné přijetí do domovského svazku ve smyslu § 2 cit. zákona, aniž by bylo přípustné ukládat nějaké průvodní břemeno stranám, které jsou podle § 3 cit. zákona oprávněny takový nárok přivést v platnost. Domovský zákon nestanoví žádná pravidla, jakým způsobem lze dokázat okolnosti, které tento nárok podmiňují, nestanoví ani žádná omezení ve volbě důkazních prostředků a neobsahuje ani předpisy o tom, kdy je možné takovou okolnost považovat za prokázanou.

Z těchto úvah plyne nesprávnost stanoviska stěžovatelky obce Vorlička, že bylo povinností obce Výprachtice, aby již ve své žádosti o přijetí F. H. do domovského svazku obce Vorlička podala důkaz o splnění všech podmínek jeho

nároku ve smyslu § 2 cit. zákona, a pokud tento důkaz nepodala, je řízení vadné. Taktéž není správná úvaha stěžovatelky, že je v rozporu se zákonem, pokud byl ve správním řízení brán zřetel na výpověď osoby, o jejímž domovském právu bylo rozhodováno.

Pokud jde o otázku, zda byly splněny všechny předpoklady pro přijetí F.H. do domovského svazku obce Vorlička, obec tato nepopírá, že F. H. se po dosažení zletilosti v obci více než deset let dobrovolně zdržoval. Jeho přijetí do domovského svazku se však brání z již uvedeného důvodu, že v roce 1902 nebo 1903 svůj pobyt v obci na nějakou dobu přerušil. V rámci šetření, které v tomto směru bylo provedeno, bylo vyslechnuto několik svědků. Jeho zaměstnavatelka v obci Vorlička, jeho syn a jeho snacha tvrdili, stejně jako samotný F. H., že z Vorličky odešel kvůli bolavé noze asi na 14 dnů na návštěvu k synovi do Výprachtic s úmyslem vrátit se pak do služby ke své zaměstnavatelce. Ta mu po celou dobu jeho nepřítomnosti platila mzdu. Několik svědků zase tvrdilo, že jim F. H. v hostinci vykládal, že chce z Vorličky odejít za prací jinam a že se opravdu někam vzdálil, výpovědi se ale rozcházejí, později se tyto svědkové shodli na tom, že vlastně nevědí, kde se F. H. po dobu nepřítomnosti ve Vorličce zdržoval.

Na základě takto získaného procesního materiálu, kdy bylo nakonec přihlédnuto pouze k výpovědím samotného F. H., jeho syna, snachy a zaměstnavatelky a nepřikládala se váha řečem F. H., které vedl v hostinci, napadené rozhodnutí zjišťuje že se F. H. v roce 1902 nebo 1903 opravdu vzdálil ze své obce toliko ke svému synovi na návštěvu do Výprachtic s úmyslem si svůj pobyt ve Vorličce podržet.

Toto zjištění týkající se skutkové otázky je pro nejvyšší správní soud závazné, neboť řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí, není stíženo vadami, jichž by bylo třeba dbát (arg. § 6 odst. 1 zákona o správním soudu).

Je-li tedy pravda výše uvedené, pak závěr vyvozený napadeným rozhodnutím, že F. H. svůj pobyt ve Vorličce nepřerušil a že tedy v této obci vydržel právo domovské, je správný a není v rozporu se zákonem.

Proto byla stížnost jako bezdůvodná ve všech směrech zamítnuta.⁸⁸

⁸⁸ ASPI. Judikáty k zákonu č. 105/1863 ř. z. ve znění zákona č. 222/1896 ř. z.

174/1948 Sb.
ZÁKON
ze dne 30. června 1948
o zrušení domovského práva.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

- (1) Domovské právo se zrušuje.
- (2) Místní národní výbory uzavřou ke dni 31. prosince 1948 seznamy osob, které měly v tento den v obci domovské právo, a bezpečně je uschovají.
- (3) Do nové úpravy předpisů, které navazují na domovské právo, jest zatím postupovati podle ustanovení dále uvedených.

§ 2

- (1) Pokud podle platných předpisů je pro československé státní občanství rozhodné domovské právo, zjišťuje se toto právo dosavadním způsobem.
- (2) Poslední domovská obec je povinna podle příslušných předpisů, pokud nebyly dotčeny předpisy o národním pojištění, i nadále poskytovat sociální zaopatření tomu, kdo má v den 31. prosince 1948 na ně nárok. Vznikne-li nárok na sociální zaopatření až po tomto dni, je povinna opatřovati chudého obec bydliště, a není-li takové obce, obec pobytu. Sociální zaopatření československých státních občanů bydlících v cizině přejímá stát, a to v rozsahu a způsobem, které určí nařízením ministr sociální péče v dohodě s ministry financí a zahraničních věcí.
- (3) Je-li podle ustanovení nadační listiny domovské právo v určité obci podmínkou pro propůjčení nadace, nastupuje na místo této podmínky podmínka československého státního občanství a bydlení v oné obci, dokud změnou nadační listiny nebude jinak stanoveno. Nároky na nadační požitky přiznané podle ustanovení nadační listiny na podkladě domovského práva zůstávají však nedotčeny; osobám, jimž na podkladě tohoto práva byly nadační požitky přiznány na omezenou dobu, lze tyto požitky v odůvodněných sociálních případech přiznati i po uplynutí stanovené doby, jsou-li u nich splněny ostatní podmínky podle nadační listiny.
- (4) Ve všech ostatních případech se podmínka domovského práva, kterou podle některého předpisu je vázáno určité oprávnění, nahrazuje podmínkou československého státního občanství.

§ 3

Předpisy o přípravných odvodních pracích, o evidenci pro účely vojenské a o příslušnosti úřadů a orgánů ve věcech vojenských zůstávají nedotčeny. Domovským právem podle těchto předpisů se rozumí poslední domovské právo před účinností tohoto zákona.

§ 4

- (1) Vypovídací právo obcí podle obecních zřízení zaniká.
- (2) Rovněž zaniká právo vyhoštění a odstrčení do domovské obce podle hnaneckých předpisů.

§ 5

Zrušují se všechny předpisy, které tomuto zákonu odporují. Zejména se zrušují:

- a) čl. II a III zákona ze dne 5. března 1862, č. 18 ř. z., jímž se vyměřují základní pravidla, podle nichž se mají uspořádati záležitosti obecní;
- b) zákon ze dne 3. prosince 1863, č. 105 ř. z., jímž se pořádají záležitosti domovské;
- c) zákon ze dne 5. prosince 1896, č. 222 ř. z., jímž se mění některá ustanovení zákona ze dne 3. prosince 1863, č. 105 ř. z., kterým byly uspořádány záležitosti domovské;
- d) § 11 českého, § 11 moravského a § 10 slezského obecního zřízení;
- e) §§ 5 až 18 zák. čl. XXII/1886 (obecního zřízení);
- f) § 17 zákona ze dne 4. května 1926, č. 87 Sb., o podomním obchodu, avšak jen, pokud jde o přiznání úlev pro nastoupení a provozování podomního obchodu osobám, které měly nebo mají v některé obci chudých krajů odvozeně nabyté domovské právo a v ní trvale bydlí.

§ 6

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1949; provedou jej ministři vnitra a sociální péče v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.
Dr. John v. r.
Zápotocký v. r.
Nosek v. r.
Erban v. r.

Polizeiliche Anmeldung. — Policejní přihláška.

1. Des Meldepflichtigen Osoby hlásením povinné	Familienname: <i>Koskuba</i> Příklad: <i>Koskuba</i>	Familienstand — Rodný stav: <i>svatý</i>	Beruf: — Povolání: <i>úředník železniční</i>	Tag — Den: <i>11.</i> Mon. — Měs.: <i>10.</i> Jahr — Rok: <i>1913</i>
	Vornamen: <i>Adolf</i> Jména: <i>Adolf</i> (nur bei Frauen) geborene: <i>Adolf</i> (Ten u paní) rozená: <i>Adolf</i>	Religionsbekenntnis — Nábož. vyznání: <i>keim. - kat.</i>	Staatsangehörigkeit: <i>deutscher Reichs</i> Státní příslušnost: <i>česká</i>	Heimatsverhältnisse: <i>Stettin u. Neust.</i> Domovská příslušnost: <i>Stettin u. Neust.</i>
2.	Familienname und Vorname: <i>Koskuba Josef</i> Příklad: <i>Koskuba Josef</i>	des Vaters: <i>Koskuba Josef</i> otce: <i>Koskuba Josef</i>	der Mutter: <i>Hanna</i> matky: <i>Hanna</i>	Geborene: <i>Prácheň</i> rozená: <i>Prácheň</i>
	Ehegatte bei Verheirateten: <i>Zdenka</i> Manželka u ženatých (manžel u provdaných): <i>Zdenka</i>	Vorname: <i>Zdenka</i> Jméno: <i>Zdenka</i>	Geborene: <i>Prácheň</i> rozená: <i>Prácheň</i>	Ort: <i>Prácheň</i> Místo: <i>Prácheň</i>
3.	Tag — Den: <i>26.</i> Mon. — Měs.: <i>11.</i> Jahr — Rok: <i>1913</i>	Ort: — Místo: <i>Chudenice</i>	Tag des Zuzugs (mit Personem eingetragene unter 1, 3, 4) am: <i>28. 5. 1915</i> Den příchodu (s osobami uvedenými pod 1, 3, 4): <i>28. 5. 1915</i>	Wird alte Wohnung beibehalten? — Podrží starý byt? <i>aus</i>
	Kinder unter 15 Jahren, die mit der meldepflichtigen Person zusammen leben: <i>1. Zdenka geboren am - nar. 17. 10. 1913</i> Děti do 15 let, které žijí s osobou hlásením povinnou: <i>1. Zdenka</i>	Geboren am - nar.: <i>17. 10. 1913</i>	Ort: <i>Chudenice</i>	Ort: <i>Chudenice</i>
4.	Bei Ausländern und Staatenlosen U cizozemci a bezdomovců: <i>28. 11. 1910</i>	Paß-Nr. und Datum: <i>—</i> pas č. a datum: <i>—</i>	Ausstell. Beh.: <i>—</i> vydal úřad: <i>—</i>	Unterschrift der Meldepflichtigen: <i>Koskuba</i> Podpis osoby hlásením povinné: <i>Koskuba</i>
	Verwendung im Luftschutz (als was?): <i>—</i> Ciny v protiletcké ochraně (jako?): <i>—</i>	Unterschrift des Wohnungsinhabers: <i>Michal J. J.</i> Podpis majitele bytu: <i>Michal J. J.</i>	Unterschrift des Hausbesitzers: <i>Josef Salceta</i> Podpis majitele domu: <i>Josef Salceta</i>	Ort: <i>Prácheň</i> den: <i>28. květen 1915</i> dne: <i>28. květen 1915</i>

Druckort des Protokollbuches: Böhmen u. Mähren in Prag
Tiskárna Protokollbuchů Čechy a Morava v Praze

Lg.-Nr. **343** a d. tsch. Ciz. eid. n. č.

2. 1. 1913 *Prácheň, Klatovska, 112/1240 - Prácheň, druhé Chudenice, Halmanova 200*
 25. 1. 1914 *Chudenice, Halmanova 200, okr. Kletory*
 28. 5. 1915 *Prácheň u. Prácheň*
 Übersiedlungen. — Přesídlení.

Für die Behörde. — Pro úřad.

Sonstige Änderungen. — Jiné změny.

Abgemeldet am Odhlášen dne	Übersiedelt (wohin) Přesídliil (kam)	Angemeldet am Přihlášen dne	Gemeldet am Hlášeno dne
<i>11. 10. 15</i>	<i>Prácheň, J. předm., U. Rohučky 26, čp. 2285</i>		

Zdroj: Státní oblastní archiv v Plzni

